

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΖΕΑΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ
431/2003051

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :
Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΟΙ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΤΟΥ
ΚΕΜΑΛ ΑΤΑΤΟΥΡΚ

ΕΠΟΠΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΑΛΕΞΙΟΣ ΣΑΒΒΙΔΗΣ
ΣΥΝΕΙΣΗΓΗΤΕΣ ΕΠΟΠΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ :
ΣΟΦΙΑ ΠΡΟΚΟΥ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΑΚΚΑΣ

ΡΟΔΟΣ ΙΟΥΝΙΟΣ 2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ :

1. ΠΡΟΛΟΓΟΣ	σελ. 4
2. Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΠΡΙΝ ΤΟΝ ΚΕΜΑΛ	σελ. 7
3. ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΤΟΥ	σελ. 12
4. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΣΤΙΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ	
4.1. Η επιλογή σχολείου και η πρόοδός του.	Σελ. 15
4.2. Η κατάσταση της οθωμανικής αυτοκρατορίας και η επιρροή στον Κεμάλ.	Σελ. 18
4.3. Η Σχολή Πολέμου της Κωνσταντινούπολης.	Σελ. 20
4.4. Η Επιτελική Σχολή και η εξοστράκισή του.	Σελ. 21
5. Η ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑ ΤΟΥ ΣΤΟ ΣΤΡΑΤΟ	
5.1. Η εξέγερση του 1909 και η αρχή της ΕΕΠ.	Σελ. 23
5.2. Οι στρατιωτικές μάχες του Κεμάλ.	
5.2.1. Εξεγέρσεις και Βαλκανικοί πόλεμοι.	Σελ. 25
5.2.2. Α' παγκόσμιος πόλεμος	Σελ. 27
5.3. Η Συνθήκη του Μούδρου και οι συνέπειες.	Σελ. 32
6. ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΑΠΟ ΤΟ 1919 ΩΣ ΤΟ 1923	
6.1. Ο διαμελισμός της οθωμανικής αυτοκρατορίας.	Σελ. 34
6.2. Αντιδράσεις.	
6.2.1. Αρχή της αντίδρασης.	Σελ. 35
6.2.2. Η Συνθήκη των Σεβρών και η αντίθεση του Κεμάλ.	Σελ. 39
6.2.3. Καταστροφή των Αρμενίων.	Σελ. 40
6.2.4. Εκκαθάριση άλλων πολιτικών αντιπάλων.	Σελ. 42
6.3. Επιθέσεις κατά των Ελλήνων.	Σελ. 44
6.4. Κατευθυνόμενος προς την κεντρική εξουσία.	
6.4.1. Κατάργηση του σουλτανάτου.	Σελ. 49
6.4.2. Συνθήκη της Λοζάνης.	Σελ. 51
7. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ	
7.1. Αρχή μέτρων καταστολής.	

7.1.1. Η συγκέντρωση της εξουσίας.	Σελ. 54
7.1.2. Δύο κοινοβουλευτικές ομάδες και η εξέγερση των Κούρδων.	Σελ. 56
7.2. Οι μεταρρυθμίσεις.	Σελ. 58
7.3. Το μονοκομματικό κράτος και οι επιτυχείς συνθήκες.	Σελ. 61
8. ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΙΑ ΚΑΙ Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ	Σελ. 63
9. ΕΠΙΛΟΓΟΣ	Σελ. 66
10. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	Σελ. 67
11. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ	Σελ.69

1. ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο Κεμάλ Ατατούρκ γεννήθηκε στην τουρκοκρατούμενη Θεσσαλονίκη περίπου το 1881. Το αρχικό του όνομα ήταν Μουσταφά Ριζά ή απλά Μουσταφά. Ο πατέρας του , Αλή Ριζά , πέθανε ενώ ο Κεμάλ φοιτούσε ακόμη στο δημοτικό και έτσι ανατράφηκε κυρίως από την μητέρα του, Ζουμπεϊντέ Χανούμ. Μόλις τελείωσε το δημοτικό, γράφτηκε στην μέση στρατιωτική σχολή της πόλης για να γίνει αξιωματικός του οθωμανικού στρατού. Στην σχολή αυτή απέκτησε και το όνομα Κεμάλ, όπου σημαίνει ωριμότητα και τελειότητα. Έπειτα από αυτή τη σχολή συνέχισε στην ανώτερη στρατιωτική σχολή του Μοναστηρίου (Μπιτόλια, Γιουγκοσλαβία). Το 1899 ο Κεμάλ μπήκε στην Στρατιωτική Ακαδημία της Κωνσταντινούπολης όπου άρχισε να ενδιαφέρεται πιο άμεσα για την πολιτική.

Το 1902 συνέχισε τις σπουδές του στη Σχολή Γενικών Επιτελών μέχρι το 1905. Κατά την φοίτηση του εκεί επηρεάστηκε από τις πατριωτικές και φιλελεύθερες ιδέες των Νεότουρκων και άρχισε να αναπτύσσει πολιτική δραστηριότητα. Ίδρυσε το 1906 τη μυστική πατριωτική οργάνωση «πατρίδα και ελευθερία» Το 1907 μετατέθηκε στο Τρίτο Σώμα Στρατού, στη Θεσσαλονίκη και πήρε μέρος σε αρκετούς πολέμους. Κατά τον Ιταλοτουρκικό πόλεμο το 1911 αγωνίστηκε εναντίον των Ιταλών στη βόρεια Λιβύη και στη συνέχεια διακρίθηκε στον Α΄ Βαλκανικό πόλεμο, πολεμώντας εναντίον των Βουλγάρων. Το 1913 διορίστηκε στρατιωτικός ακόλουθος στη Σόφια με το βαθμό του αντισυνταγματάρχη. Σε αυτό το διάστημα του δόθηκε η ευκαιρία να γνωρίσει τις συνθήκες ζωής στις δυτικές κοινωνίες και η επίδρασή τους αντανακλάται στο μεταγενέστερο μεταρρυθμιστικό του έργο.

Στη συνέχεια, μετά από αρκετούς πολέμους ακόμα, τον Απρίλιο του 1919 διορίστηκε γενικός στρατιωτικός επιθεωρητής των Ανατολικών Επαρχιών με στρατιωτική και πολιτική εξουσία. Προσεταίρισε τους στρατιωτικούς ηγέτες και τις διάφορες εθνικιστικές τουρκικές ομάδες της Μικράς Ασίας και οργάνωσε αγώνα εναντίον της Αντάντ και του σουλτάνου Μωάμεθ ΣΤ΄ με αποτέλεσμα να διαγραφεί από τις τάξεις του στρατού και να κηρυχτεί εκτός νόμου. Μετά από αρκετές διαμάχες ο Κεμάλ κατάφερε να εκλεγεί πρόεδρος της προσωρινής κυβέρνησης. Εκμεταλλεύτηκε πολύ καλά τις περιστάσεις και σύναψε χωριστές συμφωνίες με τους συμμάχους που είχαν ως αποτέλεσμα την de facto αναγνώρισή του ως νόμιμο εκπρόσωπο της Τουρκίας.

Βέβαια η τελική επικράτηση του Κεμάλ είχε τραγικές συνέπειες για τον Ελληνισμό. Μετά την αποχώρηση του ελληνικού στρατού και τον εμπρησμό της Σμύρνης επακολούθησαν εκτεταμένες σφαγές και διώξεις των Ελλήνων της Μικράς Ασίας που εξανάγκασαν εκατοντάδες χιλιάδες Έλληνες να καταφύγουν στην Ελλάδα.

Ο Κεμάλ που είχε γίνει πια απόλυτος κυρίαρχος της κατάστασης στο εσωτερικό της χώρας, εφάρμοσε ένα πρόγραμμα αναμόρφωσης της Τουρκίας με σκοπό τη μετατροπή της σε ένα σύγχρονο κράτος, απαλλαγμένο από τις θρησκευτικές παραδόσεις και προλήψεις που, όπως εκείνος πίστευε, κρατούσαν την χώρα μακριά από το δυτικό πολιτισμό. Οι σημαντικότερες μεταρρυθμίσεις ήταν η κατάργηση των θρησκευτικών ιδρυμάτων και σχολείων, των μοναστηριών και των δερβίσιμων ταγμάτων και παράλληλα η εκσυγχρόνηση του νομικού καθεστώτος της χώρας με την εισαγωγή νέου ποινικού και αστικού κώδικα, που καταργούσε τον Ιερό Νόμο. Ακόμα η κατάργηση της πολυγαμίας, η μεταβολή των ενδυμάτων από παραδοσιακό σε ευρωπαϊκό τύπο, η παραχώρηση ψήφου στις γυναίκες και η αντικατάσταση του αραβικού αλφάβητου με το λατινικό, όπου αποτέλεσε σταθμό για την πολιτιστική ανάπτυξη της Τουρκίας. Θα επεκταθώ εκτενέστερα για τις μεταρρυθμίσεις του Κεμάλ στη συνέχεια αυτής της εργασίας .

Βέβαια ο Κεμάλ έφερε στην Τουρκία μεγάλες μεταρρυθμίσεις, οι οποίες όμως μόνο τους γραφειοκράτες και τις εύπορες τάξεις επηρέασαν. Για την φτωχολογιά, για τους χωρικούς ιδιαίτερα που φυτοζωούσαν μέσα στο καθεστώς μιας αγροτικής εκμετάλλευσης μεσαιωνικού τύπου , η ζωή δεν άλλαξε κατά πολύ.

Ο Κεμάλ πέθανε στις 10 Νοεμβρίου 1938 στην Κωνσταντινούπολη από κίρρωση του ήπατος σε ηλικία 58 ετών και αντικαταστάθηκε στην προεδρία από τον στενότερο συνεργάτη του, Ισμέτ Ινονού. Ο θάνατός του αποτέλεσε γεγονός παγκοσμίου ενδιαφέροντος και ως τέτοιο ανακοινώθηκε και σχολιάστηκε από τα διεθνή μέσα ενημέρωσης.

Ο σκοπός που διάλεξα αυτή την εργασία είναι ότι ο Κεμάλ Ατατούρκ είναι από τις πιο γνωστές ηγετικές προσωπικότητες. Η εξέλιξη του από παιδί στο σώμα του στρατού και η μετέπειτα πορεία του στο χώρο της πολιτικής είναι ιδιαίτερα συναρπαστική. Οι διπλωματικοί ελιγμοί που πραγματοποίησε τόσο στα εσωτερικά όσο και στα εξωτερικά ζητήματα και οι αποφάσεις που πήρε για την ίδια του την πατρίδα ήταν πολύ σημαντικές για την μετέπειτα πορεία της στα διεθνή δρώμενα.

Αλλά, αν και ο Κεμάλ παρουσιάζεται σε πολλά αναγνώσματα αναμορφωτής και εκπολιτιστής της Τουρκίας, σε αρκετά σκιαγραφείτε η προσωπικότητα του με μελανά χρώματα. «Γενικευμένη και σχεδόν καθολική είναι η εντύπωση που έχει επικρατήσει όχι μόνο στην Τουρκία αλλά και σε όλο τον κόσμο ότι μεταξύ των μεγάλων ηγετικών φυσιογνωμιών του παρελθόντος (του 20ού αιώνα και πέραν αυτού) ήταν και ο Τούρκος ηγέτης Κεμάλ Ατατούρκ. Η εντύπωση αυτή αποτελεί περισσότερο δημιούργημα σκοπιμοτήτων και μιας μεθοδικής εκτεταμένης προπαγάνδας, παρά διατηρεί οποιαδήποτε σχέση με την πραγματικότητα. Σε αυτή τη διαπίστωση οδηγεί η αμερόληπτη και

αντικειμενική σκιαγράφιση της προσωπικότητας και η εξέταση του έργου και των παρακαταθηκών του Τούρκου ηγέτη.»¹

Επομένως τι ήταν ο Κεμάλ; Ήταν ο διακεκριμένος Τούρκος στρατιωτικός, πολιτικός, αναμορφωτής και θεμελιωτής της τουρκικής δημοκρατίας που βοήθησε τους Τούρκους πολίτες και κατ' επέκταση όλο τον κόσμο με τις μεταρρυθμίσεις που εδραίωσε ή ήταν φανατικός εθνικιστής και στυγνός δικτάτορας όπου καταπίεζε τα πλήθη για να απαρνηθούν τα πατροπαράδοτα ήθη και έθιμα τους θέτοντας συστήματα με βαριές κυρώσεις σε όποιον δεν συμμορφωνόταν και ο οποίος διέπραξε αρκετά εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας; Ελπίζω σε αυτή την εργασία να παραθέτω αρκετά στοιχεία ώστε ο αναγνώστης να μπορεί να έχει την απάντηση του.

¹ Δημήτριος Καντερές 'Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ', σελ. 29

2. Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΠΡΙΝ ΤΟΝ ΚΕΜΑΛ

Θα ήθελα να κάνω μία σύντομη ανασκόπηση των κυριότερων σταθμών της ιστορίας της οθωμανικής αυτοκρατορίας προς την τούρκικη αυτοκρατορία για να γίνει εφικτή η καλύτερη εκτίμηση των ενδοκρατικών και των διεθνών διαστάσεων των πολιτικών καταστάσεων που υπήρξαν κατά των Κεμάλ.

Κατά των 13^ο αιώνα υπήρξαν πολλές εισβολές των Μογγόλων στο σουλτανάτο των Σελτζούκων Τούρκων της Μικράς Ασίας και έτσι διασπάστηκε σε μικρά αυτόνομα κρατίδια. Ένα από αυτά τα κρατίδια επικράτησε, όπου είχε αρχηγό του τον Ουθμάν και πρωτεύουσα την Προύσα, και άρχισε να επεκτείνεται, στις αρχές του 14^{ου} αιώνα, εις βάρος των άλλων γειτονικών τουρκικών κρατιδίων και της τότε εξασθενημένης βυζαντινής αυτοκρατορίας. Έως το 1400 οι Οθωμανοί είχαν κατακτήσει περιοχές έως τον Δούναβη και στην συνέχεια επεκτάθηκαν και στις υπόλοιπες περιοχές της Μικράς Ασίας και μετέτρεψαν την Μαύρη θάλασσα σε «τούρκικη λίμνη». Το 1500 οι Οθωμανοί άρχισαν να επεκτείνονται νοτιοανατολικά, καταλαμβάνοντας την Συρία, τη βόρεια Μεσοποταμία, την Αραβική χερσόνησο και την Αίγυπτο το 1517, όπου υπήρξε μια αδιαμφισβήτητη επιτυχία της Κωνσταντινούπολης.²

Με αρχηγό τον Σουλεϊμάν Α' το Μεγαλοπρεπή (1520 – 1566), η Οθωμανική αυτοκρατορία έφτασε στο ζενίθ του μεγαλείου της. Έως το 1550, κατόρθωσε να κυριαρχήσει σε εδάφη που εκτεινόταν από τον ποταμό Δούναβη μέχρι τον Περσικό κόλπο, και από τις πεδιάδες της Ουκρανίας μέχρι τη νότια Αίγυπτο. Ήταν η πρώτη δύναμη του κόσμου. Οι επεκτάσεις όμως αυτές είχαν αντίκτυπο στις εξωτερικές σχέσεις της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, δηλαδή ήταν η απαρχή μιας μακροχρόνιας διαμάχης με τις τότε μεγάλες δυνάμεις³. Ύστερα από τον θάνατο του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς, κυβέρνησαν την αυτοκρατορία σουλτάνοι ανάξιοι, χωρίς να μπορέσουν να καταλάβουν τις πραγματικές ανάγκες της χώρας. Από αυτή την περίοδο η Τουρκία άρχισε να εισέρχεται στη φάση της παρακμής.

² Αυτό τον καιρό γινόταν μεγάλες αλλαγές στον «ευρωπαϊκό κόσμο». Τότε έγιναν σπουδαίες ναυτικές ανακαλύψεις που κατά βάση πραγματοποιήθηκαν στην απληστία που κυριεύε τους Δυτικούς, όπως π.χ. οι Ισπανοί και οι Πορτογάλοι ήθελαν κυρίως να βρουν ένα δρόμο προς την Άπω Ανατολή και την Ινδία, που θα δημιουργούσε σοβαρό πρόβλημα κυρίως στο τουρκογενοβέζικο εμπορικό μονοπώλιο. Όλα έγιναν πολύ γρήγορα αφού το 1492 η Αμερική ανακαλύφθηκε και μόλις το 1495, η ισπανική αποικιακή αυτοκρατορία ιδρύθηκε για να εκμεταλλευτεί τον πλούτο της. Το 1498, ο Βάσκο Ντε Γκάμα πέρασε από το ακρωτήριο της Καλής Ελπίδας και γύρω στο 1505 τα μπαχαρικά κόστιζαν πέντε φορές φθηνότερα στη Λισαβόνα από ότι στη Βενετία. Όλη η οικονομία της Ανατολής ανατράπηκε, αφού ο ρόλος της ως διαμεσολαβητής απειλήθηκε και το εμπόριό της άρχισε να ανταγωνίζεται το ευρωπαϊκό εμπόριο.

³ Οι τότε μεγάλες δυνάμεις ήταν η αυτοκρατορία των Αψβούργων, η Βενετία και η Περσία.

Μετά την ήττα τους στην κατάληψη της Βιέννης⁴, οι Τούρκοι αναγκάζονται να υποχωρήσουν στις 26 Ιανουαρίου του 1699 με τη συνθήκη του Κάρλοβιτς, παραχωρώντας σχεδόν ολόκληρη την Ουγγαρία στα χέρια των Αψβούργων. Μετά από αυτό οι Ρώσοι ποτέ πια δεν θα απουσιάζουν. Η Γαλλία, σύμφωνα με τις διομολογήσεις που είχαν παραχωρηθεί από τον Σουλεϋμάν στον Φραγκίσκο Α', όπου αργότερα ανανεώθηκαν πολλές φορές, ασκούσε έλεγχο στο εμπόριο των Ευρωπαίων στην Αυτοκρατορία.⁵ Έπειτα αποκτούν μερικά προνόμια οι Αυστριακοί και οι Ρώσοι, όπου οι τελευταίοι αναζητούν τρόπους να φροντίσουν τους χριστιανούς. Τα αποτελέσματα της ανοχής και των ελευθεριών, όπου δίνονταν, γίνονταν όλο και πιο καταστροφικά, αφού οι ισχυροί άρχιζαν και ένιωθαν λιγότερο Οθωμανοί και περισσότερο καταπιεσμένοι ομοεθνείς. Ο κλήρος είναι αραβικός, το ναυτικό ελληνικό, το εμπόριο αρμενικό και ελληνικό, ενώ τα οικονομικά αρμενικά και εβραϊκά. Ο πληρεξούσιος της Συνθήκης του Κάρλοβιτς ήταν ο Έλληνας Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, και ήταν ολοένα και περισσότεροι οι ξένοι σύμβουλοι.

Υστερα από τους δισταγμούς, τις ανεπάρκειες και τις προδοσίες των διαφόρων μη τουρκικών κοινοτήτων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ανέλαβαν, κατά το μεγαλύτερο μέρος, οι Τούρκοι να την υπερασπιστούν.⁶ Ο Σελίμ Γ' (1789 – 1807), επηρεασμένος από τις φιλελεύθερες ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης, προσπάθησε να εγκαθιδρύσει στην Οθωμανική Αυτοκρατορία μια Νέα Τάξη (nizam-ı cedid). Πειραματίστηκε με τη συγκρότηση Συμβουλευτικού Σώματος (meclis mesveret), στο οποίο συμμετείχαν ανώτατοι διοικητικοί παράγοντες και πραγματεύονταν τις προτάσεις του για τις μεταρρυθμίσεις. Επίσης υποστήριξε μέτρα για την αναβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος, και ειδικότερα για την αναβάθμιση των στρατιωτικών σχολών. Προσπάθησε να ανακτήσει τον έλεγχο της αυτοκρατορίας με τον τακτικό διορισμό κυβερνητών στις επαρχίες και χρησιμοποίησε τις εισπράξεις των φόρων για τη χρηματοδότηση των μεταρρυθμιστικών του έργων. Όμως η ενέργεια όπου προκάλεσε και την ανατροπή του, ήταν να συγκροτήσει τις πρώτες μονάδες ενός νέου τακτικού στρατού, εκπαιδευμένου και ενδεδυμένου με βάση τα ευρωπαϊκά πρότυπα, με τον οποίο έλπιζε να αναχαιτίσει αποτελεσματικά

⁴ Βέβαια δεν μπορούμε να πούμε ότι αν η Βιέννη είχε καταληφθεί, το Ισλάμ θα θριάμβευε στην Ευρώπη. Η κατάληψη και η κακή διοίκηση είχαν λάβει μεγάλες διαστάσεις. Οι κυβερνήτες διορίζονται και ανακαλούνται για ασήμαντους λόγους και ο κύριος στόχος τους είναι να πλουτίσουν το γρηγορότερο δυνατό. Το αξίωμα των γενίτσαρων έγινε κληρονομικό αφού από το τέλος του 16^{ου} αιώνα μπορούσαν να παντρευτούν. Παίρνουν μέρος σε όλες τις εξεγέρσεις, ανεβάζουν και καταβάζουν ηγεμόνες κατά τις δικές τους προτιμήσεις.

⁵ Βέβαια η Γαλλία δεν ασκούσε έλεγχο στους Άγγλους και στους Βενετούς οι οποίοι έχαιραν ιδιαίτερων προνομίων.

⁶ Jean – Paul Roux, *Η ιστορία των Τούρκων 2000 χρόνια από τον Ειρηνικό ως τη Μεσόγειο*, Αθήνα 1984, σελ. 314

τις επεκτατικές τάσεις της Ρωσίας.⁷ Όμως οι γενίτσαροι έλαβαν αυτή του την ενέργεια ως απειλή κατά της προνομιακής θέσης που κατείχαν και έτσι αντέδρασαν άμεσα και τον οδήγησαν στον θάνατο. Έπειτα αφάνισαν όλους τους αρσενικούς γόνους της Οσμανλικής δυναστείας εκτός ενός, του Μαχμούτ Β' (1808 – 1839), φυσικός ή υιοθετημένος γιος της Αιμέ ντε Ριβερύ, και εξόντωσαν τις νέες μονάδες του στρατού.

Ο Μαχμούτ Β' συνέχισε το σχέδιο του προκατόχου του αφού και ο ίδιος πίστευε ότι η Οθωμανική αυτοκρατορία είχε ανάγκη να εκσυγχρονιστεί, όμως όχι μόνο σε στρατιωτικό επίπεδο αλλά και σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο. Επίσης πίστευε ότι για αυτόν τον εκσυγχρονισμό, οι παλιοί θεσμοί έπρεπε να αντικατασταθούν πλήρως από νέους. Έτσι ξεκίνησε από εκεί που έπρεπε. Το 1826 κατάστρεψε τους γενίτσαρους του και κατάσχεσε τις περιουσίες τους, διακινδυνεύοντας όμως να αποδυναμώσει το στρατό του. Μετά από αυτό ο Μαχμούτ ξεκίνησε το μεταρρυθμιστικό του έργο που ως πρωταρχικός του στόχος ήταν η ανασυγκρότηση και ο εκσυγχρονισμός του οθωμανικού στρατού με βάση τα δυτικά πρότυπα.⁸ Εγκατέλειψε το Τοπ Καπί και το χαρέμι του, διάλεξε υπουργούς με δυτικούς τρόπους και νοοτροπία, ενώ έστειλε τους πρεσβευτές του στις Δυνάμεις. Έπειτα προχώρησε σε μεταρρυθμίσεις που είχαν πολιτικό χαρακτήρα και ως σκοπό την συγκέντρωση πολιτικής εξουσίας στο πρόσωπο του σουλτάνου. Ακόμα κατάργησε το σύστημα των τιμαρίων (timar) που συντηρούσε τις μονάδες του ιππικού (sipahi) και άρχισε να φορολογεί τους αγροκτήμονες για να συντηρήσει το νέο στρατό του. Ήταν φυσικό λοιπόν, να υπάρξουν αντιδράσεις από τα συντηρητικά κέντρα εξουσίας και κατά συνέπεια η επίδραση αυτών των μεταρρυθμίσεων να περιοριστεί σημαντικά.

Τον διαδέχτηκε ο δεκαεξάχρονος γιος του, Αμπντούλ Μετζίντ Α' (1839 – 1861), ο οποίος, σύμφωνα με την καθοδήγηση του Μουσταφά Ρεσίντ, που ήταν ο υπουργός των Εξωτερικών του Μαχμούτ Β', εξέδωσε το Νοέμβριο 1839 το Χάτι Σερίφ του Γκιουλχανέ. Αυτό το διάταγμα εδραίωνε τα πολιτικά δικαιώματα του ατόμου ανεξαρτήτως θρησκευματος και φυλής, εφάρμοζε ένα νέο σύστημα είσπραξης των φόρων και ρύθμιζε το θέμα της στρατιωτικής θητείας. Ο στόχος των μεταρρυθμίσεων αυτών ήταν να κατεδαφίσουν τους κοινωνικοπολιτικούς φραγμούς και να τους αντικαταστήσουν με μία πολυεθνική οθωμανική αδερφοσύνη που να στηρίζεται σε μια δυτική και εκκοσμικευτική έννοια

⁷ Αλέξανδρος Σ. Κουτσής, *Μέση Ανατολή Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική Ανάπτυξη*, Αθήνα 1992, σελ. 34

⁸ Γι' αυτό ο σκοπό ευρωπαίοι εκπαιδευτές επάνδρωσαν τις νέες τεχνικές και στρατιωτικές σχολές που ιδρύθηκαν και ακόμα μεταφράστηκαν στην οθωμανική γλώσσα πολλά δημοσιευμένα συγγράμματα που ήταν στη γαλλική ή στη γερμανική γλώσσα.

του πολίτη και του κράτους.⁹ Το 1856 ο Αμπντούλ Μετζίντ προχώρησε ένα βήμα παραπάνω εκδίδοντας ένα ακόμα αυτοκρατορικό διάταγμα, το Χάττι Χουμαγιούν, που επικύρωνε την πολιτική, κοινωνική και οικονομική ισότητα ανάμεσα σε μουσουλμάνους και μη μουσουλμάνους. Έτσι άνοιξε τις πύλες της δημόσιας διοίκησης και των στρατιωτικών σχολών σε υποψήφιους που προέρχονταν από τις θρησκευτικές μειονότητες. Επιπλέον σημαντικές αλλαγές έγιναν στα επαρχιακά και κοινοτικά συμβούλια όπως και στη δομή του εθνοκοινοτικού καθεστώτος.

Η νέα αυτή πολιτική όμως, έθεσε σε κίνηση ένα μηχανισμό διαμελισμού χωρίς προηγούμενο, αφού κατάργησε τα εύκολα παραβιάσιμα διοικητικά καταστατικά που αποτελούσαν τον κύριο τρόπο οθωμανικής «διακυβέρνησης». Σε στρατιωτικό επίπεδο είχε δημιουργηθεί μια νέα πηγή αστάθειας καθώς οι πεινασμένοι στρατιωτικοί λεηλατούσαν τους οθωμανικούς πληθυσμούς και είχε αναδυθεί μια καινούργια διανόηση, η οποία δελεαζόταν περισσότερο από την επαναστατική δραστηριότητα παρά από το καθήκον της υπακοής.

Τον Αμπντούλ Μετζίτ τον διαδέχτηκε στην εξουσία ο Αμπντούλ Αζίζ όπου αντιμετώπισε σοβαρές κρίσεις. Ο επιβαρυνμένος κρατικός προϋπολογισμός και η υποανάπτυκτη γεωργία και βιομηχανία τον ανάγκαζαν σε συνεχή εξωτερικό δανεισμό, που ως αποτέλεσμα είχε οι Ευρωπαίοι να ελέγχουν ολοένα και περισσότερο την οικονομία. Εκτός από αυτό, σε διάφορα μέρη, είχαν αρχίσει οι εξεγέρσεις εναντίον των Οθωμανών όπως π.χ. στην Κρήτη. Έτσι μετά από λίγους μήνες από την ενθρόνισή του, δολοφονήθηκε κατά την διάρκεια πραξικοπήματος που είχε οργανωθεί από αξιωματούχους και γραφειοκράτες πολίτες.¹⁰

Έπειτα στην εξουσία ανήλθε ο Αμπντούλ Χαμίτ Β' (1876 – 1909), όπου υπήρξε και το αποκορύφωμα των μεταρρυθμίσεων (ή αλλιώς Tanzimat) αλλά και το τέλος τους. Ο καινούργιος σουλτάνος έθεσε σε ισχύ ένα σύνταγμα και κήρυξε εκλογές για να αποκτήσει η αυτοκρατορία ένα Κοινοβούλιο. Έπειτα όμως από δύο χρόνια ο στρατός κατατροπώθηκε. Η σύνοδος του Βερολίνου, που συνεδρίασε στις 3 Ιουνίου 1878, αναγνώρισε τη Σερβία και τη Ρουμανία ως ανεξάρτητα κράτη, ενώ η Βουλγαρία απέκτησε μεγάλη αυτονομία που εκμηδένιζε την Οθωμανική κυριαρχία. Η Βοσνία και η Ερζεγοβίνη, αν και επισήμως παρέμειναν οθωμανικά εδάφη, πέρασαν στον στρατιωτικό έλεγχο της

⁹ Ωστόσο οι μεταρρυθμίσεις έφεραν αποτελέσματα αντίθετα από τις προσδοκίες των μεταρρυθμιστών. Αντί να αφεθούν και να μεταμορφωθούν σε συστατικά ενός οθωμανικού «έθνους», οι διάφορες μη μουσουλμανικές κοινότητες θεωρούσαν τον εαυτό τους όλο και περισσότερο «έθνη» καταπιεζόμενα από τα «ασιατικά σκότη»

¹⁰ Αν και η βασιλοκτονία δεν ήταν άγνωστη στην οθωμανική ιστορία, η δολοφονία ενός σουλτάνου από εξωτερικούς παράγοντες του Παλατιού ήταν κάτι άγνωστο. Επιβεβαίωσε σαφώς ότι οι μεταρρυθμίσεις είχαν δημιουργήσει μια νέα γενιά στρατιωτικών και γραφειοκρατών που δεν θεωρούσαν τον εαυτό τους απλό υπηρέτη του κράτους, αλλά επιδίωκαν να γίνουν κύριοί του και που θα ονομαζόταν μετέπειτα σε Νεότουρκοι.

Αυστρίας. Τέλος, οι χριστιανοί της αυτοκρατορίας τέθηκαν υπό την προστασία των Γάλλων. Μετά από αυτό, ο Αμπντούλ Χαμίτ Β' ερμήνευσε αυτήν την καταστροφή ως πλήρη αποτυχία των μεταρρυθμίσεων και έτσι διέλυσε το Κοινοβούλιο και κατήργησε το Σύνταγμα.

Παρόλα αυτά όμως, ο Αμπντούλ Χαμίτ δεν μπορούσε να επιστρέψει στην προ Tanzimat εποχή, έτσι η αυτοκρατορία συνέχιζε να ενισχύει τους δεσμούς της με την Ευρώπη. Πολλές πόλεις, ιδιαίτερα η Κωνσταντινούπολη, η Σμύρνη και η Θεσσαλονίκη, συνδέθηκαν με την Ευρώπη με τακτικά θαλάσσια δρομολόγια. Ο οθωμανικός τύπος, εξελίχθηκε παρά την λογοκρισία, οι επικοινωνίες και ιδιαίτερα ο τηλεγράφος και οι σιδηρόδρομοι αναπτύχθηκαν και ευρωπαϊκές εταιρίες συνέρρευσαν προς την αυτοκρατορία λόγω των μεγάλων προνομίων.

Όμως μαζί με όλα αυτά υπήρχε και η εγκαθίδρυση ενός πολύ αυταρχικού συστήματος. Ο Αμπντούλ Χαμίτ Β' λόγω της βασιλοκτονίας συγκέντρωσε στο έπακρο την εξουσία, προσπαθώντας, χωρίς μεγάλη επιτυχία, να ελέγξει τον τύπο. Επίσης προωθούσε ένα πολύ συντηρητικό δόγμα, που ονομαζόταν «πανισλαμιστικό» για να μπορέσει να αντισταθμίσει τις συνέπειες του εκδυτικισμού. Το δόγμα του αποσκοπούσε ακόμα στην ομογενοποίηση¹¹ της Ανατολίας και στην προστασία του από μια περιφέρεια που περιλάμβανε μουσουλμανικούς αλλά όχι τουρκικούς πληθυσμούς της αυτοκρατορίας, όπως ήταν οι Κούρδοι και οι Άραβες. Οι σφαγές του 1894 – 1896, με θύματα τουλάχιστον 100.000 Αρμενίους, αποτέλεσαν όντως ένα πρώτο καθοριστικό βήμα προς την Επανάσταση της Ανατολίας ως οντότητας τουρκικής και μουσουλμανικής.

Η μεγάλη αδυναμία του Αμπντούλ Χαμίτ ήταν η αποτυχία του να εμπνεύσει αφοσίωση στις νέες γενιές γραφειοκρατών και στρατιωτικών, την οθωμανική διάνοηση, που προερχόταν από τους δικούς του αναπτυσσόμενους εκπαιδευτικούς θεσμούς.¹²

¹¹ Για την ομογενοποίηση προσπάθησε και ο Κεμάλ με πολύ σκληρούς τρόπους, όπως με εκδιώξεις λαών και εξαφανισμό ολόκληρων πόλων όπου οι κάτοικοί τους δεν ήταν Τούρκοι.

¹² Erik J. Zürker, *Σύγχρονη Ιστορία της Τουρκίας*, Αθήνα 2004, σελ. 139

3. Η ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΤΟΥ

Ο Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη, που τότε ήταν ένα από τα κυριότερα επαρχιακά κέντρα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αν και είναι ένα παγκοσμίως γνωστό άτομο, δεν γνωρίζουμε πολλές λεπτομέρειες για την γέννηση του. Όλα σχετικά με την ημερομηνία γέννησής του, ημέρα, μήνας ακόμα και χρονιά παραμένουν άγνωστα. Δεν έχει βρεθεί κανένα επίσημο έγγραφο για την ημερομηνία γέννησής του αλλά ούτε κάποια ανεπίσημη καταγραφή της γέννησης, αν και οι μωαμεθανοί Τούρκοι συνήθιζαν να καταγράφουν τα βασικά γεγονότα του κύκλου της ζωής, από τη γέννηση ως το θάνατο, στο οικογενειακό αντίτυπο του Κορανίου ή σε κάποιο άλλο πολύτιμο βιβλίο.¹³ Η ακριβέστερη χρονιά που μπορούμε να δώσουμε είναι το 1881. Ένα δελτίο ταυτότητας που εκδόθηκε για τον Ατατούρκ αργότερα στη ζωή του ανέφερε ως χρονιά γέννησης το 1296 (σύμφωνα με το ρωμαίικο ημερολόγιο).¹⁴ Φαίνεται ότι γεννήθηκε το χειμώνα του 1880 – 1881 σύμφωνα με τις αναμνήσεις της μητέρας του.¹⁵

Ο ίδιος ο Ατατούρκ, όπου και αυτός δεν ήξερε την ακριβή ημερομηνία γέννησης του, αφού είχε γίνει πρόεδρος της Τουρκικής Δημοκρατίας, του ζητήθηκε να δώσει την ημερομηνία γέννησής του για μια βιογραφία του. Αυτός επέλεξε τότε ως την ημέρα γενεθλίων του να είναι η 19^η Μαΐου, ημέρα όπου είχε αποβιβαστεί στο λιμάνι της Σαμψούντας.¹⁶ Βέβαια παρόμοια ασάφεια υπάρχει και για τον ακριβή τόπο όπου γεννήθηκε. Αν και είναι γενικά αποδεκτό ότι ο τόπος της γέννησής του είναι το ροζ σπίτι που βρίσκεται σε μία από τις τότε τουρκικές συνοικίες της Θεσσαλονίκης η νεότερη αδερφή του Ατατούρκ ισχυριζόταν ότι, αν και ο Ατατούρκ μεγάλωσε στο ροζ σπίτι¹⁷, γεννήθηκε σε ένα άλλο όπου βρισκόταν στην ιδιοκτησία της οικογένειας του πατέρα του σε μια κοντινή γειτονιά.

Οι γονείς του Ατατούρκ πρέπει να παντρεύτηκαν γύρω στη δεκαετία του 1870. Οι γάμοι τότε ήταν υποθέσεις διακανονισμού, έτι η μεγαλύτερη αδερφή του Αλή Ριζά (πατέρα του Ατατούρκ) είχε αναλάβει το ρόλο της ‘προξενήτρας’. Η μητέρα του Ατατούρκ, η Ζουμπέιντε, θα

¹³ Προς το τέλος της ζωής της, η μητέρα του Ατατούρκ είχε πει ότι είχε σημειώσει τη γέννηση του στο οικογενειακό αντίτυπο του Κορανίου, αλλά αυτό το Κοράνι είχε χαθεί.

¹⁴ Ένα από τα πολλά χρονολογικά συστήματα που βρισκόταν σε χρήση στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, η οποία αντιστοιχούσε στην περίοδο από τις 13 Μαρτίου 1880 έως τις 12 Μαρτίου 1881

¹⁵ Αν και προς το τέλος της ζωής της, η μητέρα του Ατατούρκ, Ζουμπέιντε έδωσε συνέντευξη στον Τούρκο ιστορικό Εμβέρ Μπεχνάν Σαπολιό και του είπε ότι ο Μουσταφά γεννήθηκε στο «σαραντάμερο της αγωνιάς», υπάρχει και άλλη πληροφορία που προέρχεται από μία από τις υιοθετημένες κόρες του Ατατούρκ, την Αφέντ Αφετινάν. Η Αφέντ μας αναφέρει ότι ο Μουσταφά είχε γεννηθεί την άνοιξη.

¹⁶ Από αυτό το λιμάνι είχε ξεκινήσει τον τουρκικό αγώνα για την ανεξαρτησία.

¹⁷ Αυτό το σπίτι το αγόρασε τότε ο Ατατούρκ με δικά του χρήματα και τώρα είναι μουσείο που συντηρείται από την τουρκική κυβέρνηση.

πρέπει να ήταν την εποχή του γάμου της κοντά στα δεκαπέντε της χρόνια. Βέβαια η Ζουμπέιντε από τον Αλή Ριζά είχαν διαφορά είκοσι χρονών μεταξύ τους αλλά αυτό σύνηθες σε αυτό το μέρος του κόσμου. Η Ζουμπέιντε ήδη πριν από τα είκοσι της χρόνια είχε γεννήσει τρία παιδιά, μία κόρη, τη Φατμά και δύο γιούς, τον Ομέρ και τον Αχμέτ. Καθώς όμως αυτή ήταν απασχολημένη με την ανατροφή των παιδιών της, ο σύζυγός της ήταν υπάλληλος της οθωμανικής αυτοκρατορίας και ήταν τοποθετημένος σε ένα μακρινό φυλάκιο, στους πρόποδες του όρους Όλυμπος, στα σύνορα της οθωμανικής επικράτειας με την Ελλάδα. Σε αυτό το μέρος δεν υπήρχε οδική επικοινωνία απευθείας με την Θεσσαλονίκη έτσι το ανδρόγυνο ήταν χωριστά για αρκετά διαστήματα. Σε ένα από αυτά τα διαστήματα, η κόρη τους η Φατμά πέθανε. Έπειτα ο Αλή Ριζά αποφάσισε ότι η οικογένεια του έπρεπε να τον ακολουθήσει εκεί όπου εργαζόταν και να αφήσουν την Θεσσαλονίκη. Έτσι η Ζουμπέιντε πήγε στο Πασά Κιεπρουσού¹⁸, το οποίο δεν ήταν κατάλληλο μέρος για μια μητέρα με δύο μικρά παιδιά, αφού δεν υπήρχαν ούτε γιατροί, ούτε φάρμακα αλλά αντιθέτως ήταν μέρος που τριγύριζαν λαθρέμποροι, λαθροθήρες και κλέφτες. Στη συνέχεια, μετά από κάποιο διάστημα, πέθαναν και τα δύο αγόρια, ο Αχμέτ και ο Ομέρ¹⁹

Μετά από αυτό Αλή Ριζά, ήθελε να αλλάξει δουλειά. Είχε έρθει σε επαφή με ξυλέμπορους της Θεσσαλονίκης και έτσι αφού ήταν πλήρως εξοικειωμένος με τις λεπτομέρειες του εμπορίου, άφησε τη ζωή του τελωνειακού υπαλλήλου και άρχισε να συνεργάζεται με έναν από αυτούς τους εμπόρους, που λεγόταν Τζαφέρ Εφέντη. Με αυτή την εργασία μπόρεσαν να γυρίσουν πίσω στην Θεσσαλονίκη. Εκεί γεννήθηκε και ο Κεμάλ Ατατούρκ. Το 1881 η Θεσσαλονίκη ήταν ο οθωμανικός κόσμος σε μικρογραφία. Οι δρόμοι της ήταν γεμάτοι από Εβραίους, σλαβόφωνους από τα βόρεια Βαλκάνια, Έλληνες, Βούλγαρους, Σέρβους, Ρουμάνους, Αλβανούς, Βλάχους, Αρμένιους, εκπροσώπους της βορειοευρωπαϊκής κοινότητας και δεκάδες χιλιάδες τσιγγάνους. Η τούρκικη κοινότητα ήταν η μειοψηφία σε μία από τις μεγαλύτερες πόλεις της αυτοκρατορίας. Εδώ μεγάλωσε ο Μουσταφά.²⁰

Όμως στην καινούργια δουλειά του πατέρα του υπήρχαν πολλά προβλήματα. Έλληνες κλέφτες έκαναν επιθέσεις στα μεταφερόμενα εμπορεύματα και κατά καιρούς καθυστερούσαν και απειλούσαν τον Αλή Ριζά, που έψαχνε να βρει την κλεμμένη ξυλεία. Ακόμα δεν μπορούσε να αποσπάσει την βοήθεια από τις οθωμανικές αρχές της Θεσσαλονίκης εναντίον τους και έτσι στο τέλος οι κλέφτες έκαψαν την δασική γη από

¹⁸ Έτσι λεγόταν το μέρος όπου δούλευε ο Αλή Ριζά και που έζησε για λίγο με την οικογένεια του.

¹⁹ Υπάρχει μια οικογενειακή εξιστόρηση για το θάνατο του Αχμέτ η οποία είναι φρικιαστική. Μετά το θάνατό του το μικρό παιδί το έθαψαν σε έναν αμμώδη τάφο κοντά στην ακτή, αλλά κατά τη διάρκεια της νύχτας τα κύματα ξεσκέπασαν το λείψανο, όπου το άρπαξαν τα τσακάλια και το κατακομμάτισαν.

²⁰ Τζέιμς Πέτιφερ, *Ο Τουρκικός Λαβύρινθος*, Αθήνα 1998, σελ. 40

την οποία εξαρτιόταν ο Αλή Ριζά για να βγάλει τα προς το ζην του. Γρήγορα βρέθηκε χωρίς δουλειά, αν και είχε ρισκάρει ακόμα και την ίδια του την ζωή στα σύνορα προσπαθώντας να επιτύχει. Έπειτα, δοκίμασε τις δυνάμεις του στο εμπόριο του αλατιού, αλλά ξαναβρέθηκε μπροστά στην ήττα, δεδομένου ότι και αυτή του η επιχείρηση απέτυχε.

Ο Αλή Ριζά πέθανε από φυματίωση όταν ο γιος του Κεμάλ Ατατούρκ ήταν επτά ετών. Άφησε και την Ζουμπέιντε σε ηλικία είκοσι επτά χρονών, χήρα. Είχε μόνο μια μικρή σύνταξη με την οποία φρόντιζε το γιό της και τις δύο κόρες της που είχε γεννήσει τον Μουσταφά. Όμως και η μία της κόρη δεν άργησε να πεθάνει, σε ηλικία 12 ετών το 1901. Από τα έξι παιδιά που είχαν αποκτήσει η Ζουμπέιντε και ο Αλή Ριζά μόνο τα δύο έφτασαν στην ενηλικίωση.

21

²¹ Το σπίτι όπου έμενε ο Κεμάλ στη Θεσσαλονίκη.

4. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΣΤΙΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ

4.1 Η επιλογή σχολείου και η πρόοδός του.

Η μητέρα του Κεμάλ ήταν αρκετά παραδοσιακή γυναίκα, προσκολλημένη στην θρησκεία και γι' αυτό ήθελε ως επιλογή του πρώτου σχολείου του γιου της να είναι ένα παραδοσιακό σχολείο. Όμως ο Ριζά προτίμησε μια σύγχρονη σχολή, που μόλις είχε ιδρυθεί στη Θεσσαλονίκη²². Όταν ο Κεμάλ τελείωσε τις σπουδές του στο σχολείο αυτό, ο πατέρας του είχε ήδη πεθάνει και έτσι αυτή τη φορά, συγκρούστηκε με τη μητέρα του για το σχολείο που θα ακολουθούσε. Η μητέρα του, όπως και πριν, ήθελε να πάει σε ένα σύγχρονο θρησκευτικό ίδρυμα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, που είχε ιδρυθεί από την οθωμανική κυβέρνηση στη Θεσσαλονίκη. Αλλά ο νεαρός Κεμάλ είχε άλλη γνώμη.

Στη γειτονιά του Κεμάλ ζούσε ένας ταγματάρχης που λεγόταν Καντρί²³. Ο γιος του ταγματάρχη ήταν μαθητής στο στρατιωτικό γυμνάσιο και φορούσε στρατιωτική στολή. Ο Κεμάλ είχε περιγράψει τη ζήλια του για αυτόν το νεαρό και τους υπολοχαγούς που έβλεπε στο δρόμο να φοράνε τις όμορφες στολές τους, και έτσι ήθελε να φοράει και αυτός μια. Ήξερε ότι ο μόνος τρόπος για να φορέσει και αυτός μια τέτοια στολή, ήταν να γραφτεί σε ένα στρατιωτικό γυμνάσιο.

«Εκείνη την εποχή η μητέρα μου επέστρεψε στη Θεσσαλονίκη²⁴. Της έλεγα ότι ήθελα να πάω στη στρατιωτική σχολή, αλλά εκείνη φοβόταν πολύ το στρατό και αντιδρούσε έντονα στην ιδέα ότι θα γινόμουν στρατιώτης. Παρουσιάστηκα στις εξετάσεις της στρατιωτικής σχολής μόνος μου, χωρίς να την ενημερώσω για την

²² Αυτή την φιλονικία που είχε ο πατέρας του με την μητέρα του την αποκάλυψε σε μία συνέντευξη που είχε δώσει ο Ατατούρκ στο Τούρκο δημοσιογράφο Αχμέτ Εμίν και η οποία δημοσιεύτηκε στην ημερήσια εφημερίδα Βακίτ , στις 10 Ιανουαρίου 1922 : «Το πρώτο πράγμα που θυμάμαι από την παιδική μου ηλικία έχει να κάνει με την είσοδό μου στο σχολείο. Σχετικά με το σχολείο υπήρχε μεγάλη διαμάχη ανάμεσα στη μητέρα μου και τον πατέρα μου. Η μητέρα μου ήθελε να αρχίσω την εκπαίδευση μου με την τελετή εγγραφής , όπου θα έψαλα τους κατάλληλους θρησκευτικούς ύμνους στο θρησκευτικό σχολείο της περιοχής. Ο πατέρας μου όμως που ήταν υπάλληλος σε τελωνειακή υπηρεσία ήθελε να με στείλει στο σχολείο του Σεμσί Εφέντη , το οποίο είχε μόλις ανοίξει , και να εκπαιδευτώ με τον καινούργιο τρόπο εκπαίδευσης. Στο τέλος ο πατέρας μου βρήκε μια πονηρή λύση. Στην αρχή μπήκα με τη συνηθισμένη τελετή στο θρησκευτικό σχολείο. Έτσι η μητέρα μου ήταν ικανοποιημένη. Μετά από λίγες μέρες άφησα το θρησκευτικό σχολείο και γράφτηκα στο σχολείο του Σεμσί Εφέντη. Μετά από λίγες μέρες ο πατέρας μου πέθανε. (Βαμίτ Ντ. Βολκάν & Νόρμαν Ισκοβίτς , *Κεμάλ Ατατούρκ* , σελ. 76)

²³ Βέβαια από άλλες πηγές γνωρίζουμε ότι γείτονας τους στη Θεσσαλονίκη ήταν ένας στρατιωτικός γιατρός που ονομαζόταν Χατίπ και είχε ένα γιο , τον Αχμέτ.

²⁴ Μετά το θάνατο του Ριζά , η μητέρα του Κεμάλ έφυγε στην εξοχή , στο σπίτι του αδερφού της , που ζούσε ως κολίγας. Ο Κεμάλ θυμάται τις μέρες που περνούσε με την αδερφή του στα χωράφια , που ήταν σπαρμένα με κουκιά , και τα δυο παιδιά έπρεπε να τα προστατεύσουν από τα κοράκια.

ημερομηνία, και πέρασα. Η μητέρα μου βρέθηκε έτσι προ τετελεσμένου γεγονότος.»²⁵

Το στρατιωτικό σχολείο έβγαλε στην επιφάνεια τον καλύτερο εαυτό του Κεμάλ. Στα δώδεκά του χρόνια, ο Μουσταφά άρχισε να ενδιαφέρεται για τα μαθηματικά και ήταν πολύ καλός σε αυτά. Άρχισε και είχε μια ιδιαίτερη σχέση με τον καθηγητή των μαθηματικών του. Είχε μάθει πολλά πράγματα από αυτόν και τον θεωρούσε ως «άτεγκτο άνθρωπο». Αυτός ήταν και ο άνθρωπος όπου του έδωσε την ονομασία 'Κεμάλ', που όπως έχει αναφερθεί και προηγουμένως, σήμαινε «τελειότητα» ή κατ' επέκταση «ο τέλειος». Τα όνομα «Κεμάλ» ταίριαζε καλά με την μεγάλη ιδέα που είχε ο Μουσταφά για τον εαυτό του. Το δέχτηκε και ξεκίνησε αποφασισμένος να ακολουθήσει στρατιωτική σταδιοδρομία ως «τέλειο» άτομο, ανοίγοντας έτσι το δρόμο μέσα από τον οποίο η προσωπική του ιστορία θα συνέκλινε με την ιστορία της πατρίδας του.

Σε ηλικία δεκατριών χρονών η μητέρα του ξαναπαντρεύτηκε. Ίσως ο μεγαλύτερος λόγος που το έπραξε αυτό ήταν εξαιτίας της οικονομικής της ανάγκης. Ο δεύτερος σύζυγός της λεγόταν Ραγκίπ, ο οποίος ήταν περίπου τριάντα δύο χρονών και δούλευε ως πολιτικός υπάλληλος στο μονοπώλιο του καπνού. Η πρώτη του γυναίκα είχε πεθάνει και τον είχε αφήσει με δύο παιδιά.²⁶ Ο γάμος αυτός της Ζουμπέιντε εξόργισε τον Κεμάλ, ο οποίος μετακόμισε σχεδόν αμέσως σε μια μακρινή του συγγενής²⁷

Όταν τελείωσε το στρατιωτικό σχολείο το 1895, ήταν έτοιμος να πάει σε κάποια στρατιωτική σχολή. Ο καθηγητής των μαθηματικών του και ορισμένοι άλλοι καθηγητές τον ενθάρρυναν να διαλέξει τη σχολή η οποία λειτουργούσε στο Μοναστήρι και όχι αυτή που λειτουργούσε στην Κωνσταντινούπολη. Έτσι έδωσε εξετάσεις και πέρασε. Ήταν μόλις δεκατεσσάρων χρονών όταν άφησε την Θεσσαλονίκη και πήγε στο Μοναστήρι²⁸ για να σπουδάσει. Εκεί θα ήταν εσωτερικός σπουδαστής. Θα έμενε και θα έτρωγε σαν οικότροφος μέσα στη στρατιωτική σχολή.

Ο Μουσταφά ρίχτηκε στον ιλιγγιώδη κόσμο του Μοναστηρίου και μέσα σε αυτόν ευδοκίμησε. Μέσα σε αυτό το διάστημα οι σχέσεις του με την μητέρα του άρχισαν να βελτιώνονται, και άρχισε σιγά σιγά να αποδέχεται τον θετό του πατέρα, αν και ποτέ δεν έζησαν κάτω από την ίδια στέγη. Εκείνη την περίοδο δημιουργούσε φιλίες με ορισμένους συμμαθητές του από τη σχολή του. Ανάμεσα σε αυτούς τους φίλους,

²⁵ Alexandre Jevakhoff, *Κεμάλ Ατατούρκ*, Αθήνα 1999, σελ. 17

²⁶ Δεν υπάρχουν πολλές πηγές για αυτόν τον σύζυγο και δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι για τον αριθμό των παιδιών που είχε. Μπορεί να είχε και τρία παιδιά από την πρώτη του γυναίκα.

²⁷ Λέγεται ότι όταν ο Κεμάλ έμαθε για τον γάμο της μητέρας του, μέσα στο θυμό του έψαξε να βρει ένα όπλο για να τρομάξει την μητέρα του και το νέο της σύζυγο, αλλά ευτυχώς, όταν βρήκε το όπλο βρισκόταν μακριά τους.

²⁸ Σήμερα το Μοναστήριον βρίσκεται έξω από τα σύνορα της Τουρκίας και ανήκει στην Γιουγκοσλαβία.

ήταν ο Νούρι (Τζονκέρ) και ο Σαλίχ (Μποζόκ). Και ενώ ο νεαρός Κεμάλ μορφωνόταν και δημιουργούσε φιλίες, ένας άλλος καινούργιος φίλος του, ο Αλή Φετχί εισήγαγε στο μελλοντικό ηγέτη την πολιτική ιδεολογία. Ο Αλή Φετχί ήταν γνώστης των γαλλικών, αντίθετα από τον Κεμάλ που είχε δυσκολίες σε αυτή τη γλώσσα. Έτσι κατά την διάρκεια των διακοπών του έκανε ιδιαίτερα μαθήματα προκειμένου να ξεπεράσει τις δυσκολίες. Με τη βελτίωση των γαλλικών του επέτρεψε στο φίλο του Φετχί να τον μνήσει στα έργα των Ρουσώ, Κοντ, Βολτέρου, Ντεμουλέν και Μοντεσκιέ.

Βέβαια, δεν υπήρχε μόνο πνευματική ανάπτυξη από τον νεαρό Κεμάλ. Στις διακοπές που είχαν από την σχολή τους, ο Κεμάλ και οι φίλοι του σύχναζαν στην ευρωπαϊκή περιοχή της Θεσσαλονίκης. Εκεί η ατμόσφαιρα ήταν πολύ πιο ανεκτική από οτιδήποτε άλλο είχε γνωρίσει ο Κεμάλ στις μουσουλμανικές περιοχές όπου είχε μεγαλώσει. Και έχοντας μεγαλώσει, είχε αναπτυχθεί σε ένα όμορφο νεαρό, όπου οι γυναίκες τον ήθελαν. Έτσι επιβεβαίωνε για ακόμη μια φορά, την μεγάλη ιδέα που είχε για τον εαυτό του.

4.2. Η κατάσταση της οθωμανικής αυτοκρατορίας και η επιρροή στον Κεμάλ.

Όσο σπούδαζε ο Κεμάλ, υπήρχαν μεγάλες αναστατώσεις στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Τα κινήματα της εθνικής απελευθέρωσης που φλόγιζαν τους Έλληνες, τους Σέρβους και τους Βούλγαρους απειλούσαν να ξεσπάσουν σε ένοπλη βία οποιαδήποτε στιγμή. Στην Κρήτη, όπου αυτός ο αναβρασμός υπέβασκε για χρόνια, χειρότερησε σοβαρά στις αρχές Φεβρουαρίου του 1897. Οι μουσουλμάνοι και οι χριστιανοί άρχισαν να αλληλοσκοτώνονται και η κυβέρνηση μετά από δυναμικές διαδηλώσεις υπέρ της επέμβασης απάντησε θετικά. Έτσι στις 13 Φεβρουαρίου αποβιβάστηκε στη Κρήτη μια ελληνική δύναμη.

Αντιμέτωπη με αυτή την όλο και μεγαλύτερη ελληνική απειλή, η οθωμανική κυβέρνηση, η οποία είχε προσπαθήσει να πετύχει διακανονισμό της κρητικής εξέγερσης μέσα από διαπραγματεύσεις με τις μεγάλες δυνάμεις, αναγκάστηκε να τεθεί σε κατάσταση πολέμου. Σε όλη την επικράτεια του Οθωμανού σουλτάνου επικρατούσε αναστάτωση, αλλά ιδιαίτερα στο Μοναστήρι, καθώς ήταν σημαντικό στρατιωτικό κέντρο. Ο Μουσταφά Κεμάλ και ένας φίλος του προσπάθησαν να ενταχθούν στις πολεμικές δυνάμεις, αλλά τους ανακάλυψαν και έτσι επέστρεψαν στην σχολή τους.²⁹

Στις 17 Απριλίου ο ελληνικός τακτικός στρατός εισέβαλε στην οθωμανική μεθόριο. Έπειτα από αυτό η οθωμανική κυβέρνηση διέκοψε τις σχέσεις της με την Ελλάδα και κήρυξε πόλεμο. Όμως οι ελληνικές δυνάμεις δεν μπορούσαν να συγκριθούν με τις οθωμανικές ούτε σε αριθμητική δύναμη αλλά ούτε σε εξοπλισμό. Έτσι οι Οθωμανοί απώθησαν γρήγορα τους Έλληνες και προωθήθηκαν μέσα στα ελληνικά εδάφη. Τότε άρχισαν να γίνονται διπλωματικοί ελιγμοί όπου στις 19 Μαΐου 1897 οδήγησαν σε ανακωχή. Οι μεγάλες δυνάμεις μπόρεσαν να πείσουν το σουλτάνο να δεχτεί πολύ λιγότερα από αυτά που είχε κερδίσει στο πεδίο της μάχης και έτσι επέτρεψαν στην Ελλάδα να βγει σχεδόν άθικτη από αυτόν τον πόλεμο.

Ο σουλτάνος Αμπντούλ Χαμίτ Β' προκειμένου να υπερασπιστεί την αυτοκρατορία ξεκίνησε ένα ευρύτατο μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα και ο τομέας που ενεπλάκη περισσότερο ήταν το στρατιωτικό κατεστημένο. Την ίδια στιγμή που οι μεγάλες δυνάμεις βοηθούσαν τους Οθωμανούς στις μεταρρυθμιστικές τους προσπάθειες, πίεζαν σταθερά τον Αμπντούλ Χαμίτ να βελτιώσει τους όρους κάτω από τους οποίους ζούσαν οι μειονότητες της αυτοκρατορίας. Και έτσι ο σουλτάνος προσπαθώντας να διατηρήσει όσο μεγαλύτερο μέρος από την αυτοκρατορία του ήταν δυνατόν, άρχισε να γίνεται όλο και περισσότερο δεσποτικός στη

²⁹ Αυτό έγινε κατά τη διάρκεια του ελληνοτουρκικού το 1897 – 1898.

διαχείριση τόσο της διαδικασίας του εκσυγχρονισμού όσο και στις εσωτερικές υποθέσεις της αυτοκρατορίας. Αυτός ο δεσποτισμός του τον οδήγησε γρήγορα σε αντιπαράθεση με την τάξη των νέων αξιωματικών και των σπουδαστών του στρατιωτικού συστήματος. Άρχισε να υφίσταται στενός έλεγχος σχεδόν σε όλες τις πλευρές της οθωμανικής κοινωνίας. Γι' αυτό το λόγο πολλοί προτίμησαν την εθελοντική εξορία και άλλοι έμειναν στα εδάφη της οθωμανικής αυτοκρατορίας, δημιουργώντας μυστικές ομάδες για την οργάνωση της πολιτικής δράσης.

Τον Κεμάλ αυτή η πολιτική δραστηριότητα δεν πρέπει να τον άφησε ανέγγιχτο. Όταν ήταν ακόμα σπουδαστής στο Μοναστήρι, είχε γίνει μια απόπειρα εκθρονισμού του σουλτάνου. Η αιχμή του κινήματος ήταν οι φοιτητές της Αυτοκρατορικής Στρατιωτικής Ιατρικής Σχολής της Κωνσταντινούπολης. Αυτοί είχαν σχηματίσει τον πρώτο επαναστατικό σύνδεσμο στην οθωμανική αυτοκρατορία το 1889 και είχαν προσπαθήσει, ανεπιτυχώς, να κάνουν πραξικόπημα το 1896. Βέβαια, ο Κεμάλ και οι φίλοι του τότε δεν είχαν εμπλακεί αλλά οι συζητήσεις για το γεγονός σίγουρα είχαν δημιουργήσει αναταραχή στη σχολή.

4.3. Η Σχολή Πολέμου της Κωνσταντινούπολης.

Το Μάρτιο του 1899 ο Κεμάλ ολοκλήρωσε τις σπουδές του στο Μοναστήρι και στάλθηκε στην πρώτη τάξη της Σχολής Πολέμου στην Κωνσταντινούπολη. Αν και στο συνολικό χρόνο της παραμονής του στη Σχολή Πολέμου κατόρθωσε να φτιάξει έναν πολύ καλό φάκελο, ήταν εικοστός σε μία τάξη 460 σπουδαστών στο δεύτερο χρόνο, και όγδοος μεταξύ 459 στον τρίτο, ο Μουσταφά Κεμάλ ισχυριζόταν πως είχε περάσει την πρώτη του χρονιά στην πρωτεύουσα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, μιας πόλης που είχε να προσφέρει πράγματα για κάθε γούστο, βουτηγμένος σε μια ζωή νεανικής φαντασίωσης.

Αυτές οι περιπέτειες έκαναν τον Κεμάλ να κινδυνεύσει σχεδόν να χάσει την πρώτη του χρονιά στη Σχολή Πολέμου. Όμως έγκαιρα σώθηκε από μια φίλια που δημιούργησε με τον Αλή Φουάτ (Τζεμπέσοϊ)³⁰. Ο Φουάτ είχε αποφοιτήσει από καθολική σχολή. Ήταν γιος στρατηγού και εγγονός στρατάρχη. Γίνεται δεκτός με ιδιαίτερη θέρμη στο *yali*³¹ που έχει η οικογένεια του Αλή Φουάτ στο Βόσπορο και ανακαλύπτει την οθωμανική αριστοκρατία³². Βέβαια ανακαλύπτει και άλλα πράγματα όπως ότι το ένα πέμπτο του πληθυσμού της Κωνσταντινούπολης ήταν ξένοι.

Έτσι έτυχε να διαμένει στην οικογενειακή πανσιόν μιας Γαλλίδας. Αυτή του παρείχε τον Τύπο που εκδίδουν στο Παρίσι οι Νεότουρκοι. Άρχισε τότε ο Κεμάλ, αλλά και οι φίλοι του, να ανακαλύπτουν την κακή πολιτική και διοικητική κατάσταση της χώρας και να διαβάζουν ιδιαίτερα τα άρθρα του Ναμύκ Κεμάλ³³. Ξεκίνησε τότε ο Κεμάλ να μισεί την τυραννία του σουλτάνου και κατάφερε να φτάσει στην πρώτη γραμμή μιας ομάδας νεαρών πολιτικών στοχαστών που έβγαζαν μια παράνομη εφημερίδα. Τα κύρια άρθρα συχνά τα έγραφε ο Κεμάλ. Όμως μια φορά συνέβη να μπουν στο δωμάτιο όπου προετοιμαζόταν η εφημερίδα άτομα από το προσωπικό της σχολής, αλλά τελικά επέλεξαν να αγνοήσουν την παρουσία των ενοχοποιητικών στοιχείων και να του επιτραπεί η ολοκλήρωση των σπουδών του. Σε ηλικία είκοσι ενός ετών τελείωσε την σχολή με το βαθμό του ανθυπολοχαγού.

³⁰ Λέγεται ότι είναι αυτός που εισήγαγε τον Μουσταφά Κεμάλ στις απολαύσεις της ρακής, και ότι από τότε είχε γίνει συστηματικός πότης.

³¹ (ev) *yali* σημαίνει παραθαλάσσια κατοικία. Αλλιώς το εξοχικό σπίτι.

³² Σύμφωνα με την μαρτυρία του ίδιου του Φουάτ, ο πατέρας του, ο οποίος «έβλεπε τον Μουσταφά σαν δικό του παιδί», πρόσφερε στον Κεμάλ την αγάπη για την κουλτούρα, τη θέληση να προσφέρει στις γυναίκες μια ισορροπημένη ζωή, καθώς και το άνοιγμα σε άλλους λαούς: η οικογένεια Φουάτ είχε καταγωγή σλαβική και ουγγρική.

³³ Ο Ναμύκ Κεμάλ γεννήθηκε το 1840. Ήταν ένας από τους μεγάλους διανοούμενους μεταρρυθμιστές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Πέθανε το 1888, αλλά φιλόδοξοι συνεχιστές του έργου του εμπνέονταν από Ευρωπαίους, κυρίως Γάλλους συγγραφείς.

4.4. Η Επιτελική Σχολή και η εξοστράκισή του.

Έχοντας πάει καλά στη Σχολή Πολέμου, ο Κεμάλ είχε τη δυνατότητα να προχωρήσει στην Επιτελική Σχολή, η οποία βρισκόταν επίσης στην Κωνσταντινούπολη.³⁴ Την τελευταία μέρα του Οκτωβρίου του 1904, ο Τύπος της Κωνσταντινούπολης δημοσιεύει τα ονόματα των πτυχιούχων της κλάσης που αποφοίτησε από τη Επιτελική Σχολή (ή αλλιώς Σχολή του Γενικού Επιτελείου). Ο Κεμάλ ήταν πέμπτος σε μια τάξη πενήντα επτά μαθητών. Και επειδή ήταν τέτοια η κατάταξή του, δηλαδή ήταν στο πρώτο τρίτο των πτυχιούχων, έπρεπε να διοριστεί κατευθείαν λοχαγός του Γενικού Επιτελείου. Έτσι ο Κεμάλ γίνεται μέλος της εξέχουσας στρατιωτικής τάξης της χώρας του.

Ο επιτελικός λοχαγός εγκαταστάθηκε σε ένα σπίτι στην περιοχή Μπεγιαζίτ της Κωνσταντινούπολης. Επίσης νοίκιασε και ένα άλλο διαμέρισμα μαζί με τους φίλους του, όπου εκεί μπορούσαν να συναντιούνται, να διαβάζουν και να συζητούν βιβλία απαγορευμένα από την κυβέρνηση του σουλτάνου και να μιλάνε για τα ιδανικά τους. Όμως αυτές οι ενέργειές τους δεν πέρασαν απαρατήρητες. Στην ομάδα τους μπόρεσε και εισχώρησε ένας πληροφοριοδότης της κυβέρνησης, ο οποίος τους κατάγγειλε για ανατρεπτικές ενέργειες. Ήδη μια φορά, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, κατά τη διάρκεια των σπουδών τους ο Κεμάλ και μερικοί άλλοι φίλοι του είχαν τιμωρηθεί για παρόμοιες πράξεις, αλλά η «πατρική συμπεριφορά» του διοικητή της σχολής απέτρεψε την επιβολή αυστηρότερης ποινής.

Τελικά μερικές μέρες μετά το πτυχίο του, ο Κεμάλ, ο Φουάντ και δύο άλλοι λοχαγοί συνελήφθησαν, ανακρίθηκαν και φυλακίστηκαν. Αυτό το επεισόδιο έβαλε σε κίνδυνο τις στρατιωτικές τους σταδιοδρομίες, αλλά αντί να τους αποτάξουν, τους μετέθεσαν σε απομακρυσμένες περιοχές της αυτοκρατορίας. Άρα η μόνη συνέπεια αυτής της περιπέτειας είναι ότι ο Κεμάλ δεν διορίζεται στη Θεσσαλονίκη, όπως δικαιούνταν με το βαθμό αποφοίτησής του, αλλά φεύγει για την Συρία³⁵ και συγκεκριμένα για τη Δαμασκό.

Όταν ο Κεμάλ έφτασε στη Δαμασκό, παρακολούθησε το ελεεινό θέαμα που προσέφεραν τα οθωμανικά στρατεύματα με τις μπαλωμένες τους στολές και την αξιοθρήνητη οργάνωση. Τον έβαλαν επικεφαλής της Πέμπτης Στρατιάς, η οποία απείχε πολύ από το να είναι μια υπολογίσιμη δύναμη. Η κυριότερη ασχολία του ιππικού σε αυτή την περιοχή ήταν η καταστολή των τοπικών εξεγέρσεων. Αυτή όμως η ασχολία δεν αντιμετωπιζόταν ως ευκαιρία στρατιωτικής δράσης αλλά και ως ευκαιρία για λεηλασίες. Ο Κεμάλ δεν περίμενε τέτοια διαφθορά από τον

³⁴ Δεν έχουμε πολλά στοιχεία για την φοίτησή του στην Επιτελική Σχολή, παρά μόνο ότι πολλές φορές πήγαινε στο σπίτι των Φουάτ για να συζητήσει τα πολιτικά δρώμενα.

³⁵ Η Συρία τότε ήταν κάτω από οθωμανικό έλεγχο.

οθωμανικό στρατό. Ωστόσο δεν ήταν η μόνη άσχημη εμπειρία και με βάση αυτά άρχισε να σκέφτεται ξανά τα σχέδια της μεταρρύθμισης και να εμπλέκεται εκ νέου σε μυστικές δραστηριότητες.

Όσο ήταν στη Δαμασκό έτυχε να γνωρίσει έναν πρώην φοιτητή της ιατρικής σχολής που είχε αποβληθεί και εξοριστεί εκεί εξαιτίας της πολιτικής του δράσης.³⁶ Το όνομά του ήταν Μουσταφά Εφέντη, ο οποίος τον παρακίνησε να σκεφτούν πώς θα δούλευαν για την ανατροπή της κυβέρνησης του σουλτάνου. Σκεπτόμενος αυτές τις συζητήσεις ο Κεμάλ ίδρυσε μια οργάνωση με το όνομα Vatan ve Hurriyet Cemiyeti³⁷, Τα ιδρυτικά μέλη ήταν ο αυτός, ο φίλος του Μουφίτ και ο Μουσταφά Εφέντης. Προσπάθησε να ιδρύσει πυρήνες αυτής της ομάδας και σε άλλα μέρη, όπως στη Βυρητό, στη Χαϊφά στην Ιερουσαλήμ, ακόμα και στην Θεσσαλονίκη. Εκεί όμως χρειαζόταν βοήθεια γι' αυτό και αποφάσισε να τη ζητήσει από ένα στρατηγό που βρισκόταν στη Θεσσαλονίκη. Ο Κεμάλ του έγραψε γράμμα όπου του εξηγούσε όλες τις ιδέες του και του εξέφραζε την επιθυμία του να μετατεθεί στη Θεσσαλονίκη. Ο στρατηγός του έδωσε μια πολύ αόριστη απάντηση για βοήθεια, που όμως ο Κεμάλ στήριξε επάνω της υπερβολικές ελπίδες.

Όταν διορίστηκε στη Πέμπτη Στρατιά, οι διαταγές όριζαν σαφώς ότι δεν μπορούσε να φύγει από τις περιοχές της ευθύνης της. Ο Κεμάλ όμως πήρε αυτό το ρίσκο και με την κάλυψη και βοήθεια των φίλων του, μπόρεσε και έκανε το ταξίδι προς τη Θεσσαλονίκη για να συναντήσει τον στρατηγό. Τελικά παρουσιάζεται στον Σούκρου πασά , όπου αυτός τον διώχνει χωρίς περιστροφές. Εν τέλει κατάφερε να πάρει μια τετράμηνη αναρρωτική άδεια, που την εκμεταλλεύεται για να ιδρύσει και στη Θεσσαλονίκη ένα πυρήνα της οργάνωσής του.³⁸

Γύρισε βιαστικά στην Δαμασκό γιατί οι στρατιωτικές αρχές στην Κωνσταντινούπολη έμαθαν ότι απουσίαζε και είχαν αρχίσει τις έρευνες για τον εντοπισμό του. Αφού υποστηρίχτηκε ότι όλο αυτό το διάστημα αυτός βρισκόταν με τα στρατεύματά του, η ιστορία πέρασε.

Τελικά αποφάσισαν να τον μετακινήσουν από την 'εξορία' όπου τον είχαν πετάξει και να τον επαναφέρουν στη σχολή. Θεωρήθηκε νομιμόφρων αξιωματικός και μετατέθηκε τον Σεπτέμβριο του 1907 στο Γενικό Επιτελείο της Τρίτης Στρατιάς στη Θεσσαλονίκη. Αυτή η 'εξορία' του είχε κρατήσει περίπου τρία χρόνια.

³⁶ Άλλες πηγές αναφέρουν ότι η ατμόσφαιρα ήταν τόσο ενταμένη όπου ο συνταγματάρχης της μονάδας του Κεμάλ τον ενθάρρυνε να κάνει παρέα με αυτόν τον πρώην στρατιωτικό γιατρό , που ήταν ο ιδρυτής του κινήματος Βατάν (πατρίδα). (Alexandre Jevakhoff , *Κεμάλ Ατατούρκ* , Αθήνα 1999 , σελ. 22)

³⁷ Το όνομα αυτό σημαίνει 'Σύνδεσμος για την Μητέρα Πατρίδα και την Ελευθερία'.

³⁸ Στους ιδρυτές αυτού του πυρήνα της οργάνωσης συμπεριλαμβάνονται οι παλιοί του φίλοι από τις μέρες του Μοναστηρίου , ο Ομέρ Νασί και ο Μπουρσαλί Ταχίρ , οι οποίοι στην συνέχεια έγιναν από τους εξέχοντες διανοούμενους και λόγιους ιστορικούς της Τουρκίας.

5. Η ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑ ΤΟΥ ΣΤΟ ΣΤΡΑΤΟ

5.1. Η εξέγερση του 1909 και η αρχή της ΕΕΠ.

Όταν τελικά επέστρεψε στη Θεσσαλονίκη, τον Οκτώβριο του 1907, βρίσκει μια ατμόσφαιρα πραγματικά προεπαναστατική και μια πολύ διαφορετική κατάσταση πραγμάτων. Λίγες μέρες πριν την άφιξη του Κεμάλ, ιδρύεται μια νέα επιτροπή με το όνομα «Ένωση και Πρόοδος» (ΕΕΠ). Σε αυτή την επιτροπή είχαν αναφανεί νέες προσωπικότητες, οι οποίες κρατούσαν τον έλεγχο σταθερά στα χέρια τους. Μέσα σε αυτές τις προσωπικότητες ήταν ο Ενβέρ και ο Νιαζί. Ο Κεμάλ προσχωρεί στην ΕΕΠ στις 29 Οκτωβρίου 1907. Δεδομένου ότι η οργάνωσή του είχε επισκιαστεί από αυτή την επιτροπή, έπρεπε να αρκестεί σε μία ελάσσοнос σημασίας υφιστάμενη θέση.

Ο σουλτάνος μαθαίνοντας από τις συμμαχικές δυνάμεις για αυτή την ΕΕΠ συγκρότησε μια ομάδα ελέγχου υπό την διεύθυνση ενός νομοταγούς στρατηγού, προκειμένου να ανακαλύψει την αλήθεια. Καθώς όμως οι πράκτορες ερευνούσαν και καταγγέλλθηκαν μερικά μέλη της επιτροπής, τα υπόλοιπα μέλη δολοφόνησαν τους πράκτορες και ορισμένους υπαλλήλους του σουλτάνου. Μετά από αυτό το επεισόδιο ο Νιαζί επιτέθηκε στη στρατιωτική βάση της Ρεενέ (Οχρίδα) και τη λεηλάτησε από τα όπλα και τα πυρομαχικά της. Ο σουλτάνος πανικοβλήθηκε και θέλοντας να καταστείλει αυτή την εξέγερση, επανάφερε το σύνταγμα και ανακοίνωσε τη σύγκληση του Κοινοβουλίου. Οι Νεότουρκοι τώρα είχαν το πάνω χέρι και ο Ενβέρ εκτινάχτηκε στο ρόλο του ήρωα των ημερών. Σε όλα αυτά τα γεγονότα ο Κεμάλ είχε διαδραματίσει έναν ελάσσονα ή και κανένα ρόλο.

Το 1909 επανέρχεται στο προσκήνιο ο Κεμάλ διότι η ΕΕΠ προκάλεσε την δυσαρέσκεια σε μερικούς ηγέτες των φονταμενταλιστικών θρησκευτικών ομάδων όπως π.χ. των δερβίσιων ταγμάτων. Αυτές οι ομάδες απαιτούσαν κυβέρνηση που θα τηρούσε τον ιερό νόμο του Ισλάμ. Ο σουλτάνος Αμπντούλ Χαμίτ Β' κατάλαβε την ευκαιρία που του δινόταν. Έτσι διόρισε ένα νέο Υπουργικό Συμβούλιο από υποστηρικτές του και έθεσε υπό τον έλεγχο του τις μαχόμενες δυνάμεις. Με αυτό τον τρόπο έβαλε τέλος στο μοίρασμα της εξουσίας του με την ΕΕΠ. Ο Κεμάλ κινούμενος γρήγορα οργάνωσε μία στρατιωτική δύναμη κρούσης την οποία ονόμασε Στρατιά Μάχης³⁹. Στις 24 Απριλίου η Στρατιά Μάχης μπήκε στην Κωνσταντινούπολη, εκθρόνισε τον σουλτάνο Αμπντούλ Χαμίτ Β' και τον αντικατέστησε με τον αδερφό του, Μεχμέτ Ε', που ήταν υποτελής στην ΕΕΠ.

³⁹ Η αλλιώς Στρατός του Κινήματος.

Και σε αυτή την προσπάθειά του να αναδειχτεί βρίσκει εμπόδια, αφού μετά την πρώτη του προσωπική επιτυχία, ο Κεμάλ υποχρεώνεται να παραχωρήσει την θέση του σε αρχαιότερους. Είναι μόλις 28 χρονών. Όμως ο Κεμάλ τώρα συμμετείχε στο δεύτερο ετήσιο συνέδριο της ΕΕΠ⁴⁰ στη Θεσσαλονίκη. Κατά την πορεία αυτού του συνεδρίου ο Κεμάλ υποστήριξε κάποιες ιδέες που προκάλεσαν την οργή των μελών της ηγεσίας της Επιτροπής για την Ενότητα και την Πρόοδο.⁴¹

Από εκεί και μετά η ΕΕΠ περιθωριοποιεί τον σουλτάνο, και σταδιακά αναλαμβάνει την εξουσία ένα δικτατορικό συνονθύλευμα. Στην κορυφή αυτού του συνονθυλεύματος βρίσκονται Ο Ταλαάτ (ο μόνος μη στρατιωτικός), ο Τζεμάλ και ο Ενβέρ.

⁴⁰ Η ΕΕΠ όταν ανήλθε στην εξουσία, για να επιβάλει τις απόψεις της και για να απομακρύνει τους διαφωνούντες, έθεσε υπό απαγόρευση το κυριότερο κόμμα της αντιπολίτευσης, φίμωσε τον Τύπο και πολλοί δημοσιογράφοι που αρνήθηκαν τις προσφορές για συνεργασία με την ΕΕΠ, τους δολοφόνησε.

⁴¹ Ο Κεμάλ είχε τονίσει ότι ο στρατός δεν πρέπει να παίζει ρόλο στην πολιτική και ότι οι στρατιωτικοί που ήθελαν να παίξουν ενεργό ρόλο στην πολιτική θα έπρεπε να παραιτηθούν (κάτι που ο ίδιος το εφάρμοσε στο μέλλον). Για αυτή του την ιδέα Το 1909 ίσως και το 1911 γίνονται προσπάθειες να απειληθεί και ενδεχομένως να εκτελεστεί.

5.2. Οι στρατιωτικές μάχες του Κεμάλ.

5.2.1 Εξεγέρσεις και Βαλκανικοί πόλεμοι.

Στις 5 Οκτωβρίου του 1911 εισβάλουν στην Τρίπολη και στη Βεγγάζη οι Ιταλοί. Μέχρι της 4 Νοεμβρίου 1911 είχαν προσαρτήσει επίσης αυτές τις πόλεις και είχαν διώξει τους Οθωμανούς. Ο Κεμάλ στάλθηκε εκεί, και ως διοικητής ενόπλου τμήματος ντόπιων (άνδρες από την φυλή Σανούσι) συμμετείχε σε ανταρτοπόλεμο κατά των Ιταλών. Τον ίδιο χρόνο προάχθηκε στο βαθμό του ταγματάρχη. Εκτός από αυτό, η Ιταλία είχε αρχίσει να εξοπλίζει τους Μαυροβούνιους και τους Αλβανούς. Με την προσδοκία να ξεσπάσει γενικευμένος πόλεμος στην οθωμανική αυτοκρατορία. Την ίδια στιγμή η Σερβία, η Βουλγαρία και η Ελλάδα προσπαθούσαν να εκμεταλλευτούν τις ευκαιρίες που τους δίνονταν για να επεκτείνουν τα σύνορα τους, ενώ Ρωσία και η Αυστροουγγαρία ήταν σε μία κούρσα κυριάρχησης των Βαλκανίων. Όλα αυτά πυροδότησαν μια γενικότερη εκστρατεία εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από τους Βαλκάνιους γείτονές της.

Η Σερβία και η Βουλγαρία συμμαχίσαν, ακολούθησε η συμμαχία της Ελλάδας με τη Βουλγαρία. Στις Αυγούστου η Αλβανία επαναστατεί και διακήρυξε την ανεξαρτησία της. Στις 8 Οκτωβρίου, κατέληξαν οι συνεννοήσεις ανάμεσα στο Μαυροβούνιο, τη Βουλγαρία και τη Σερβία. Όλες αυτές οι κινήσεις έθεσαν στην Οθωμανική Κυβέρνηση την ανάγκη να διευθετήσει τις διαφορές της με την Ιταλία και την Αλβανία. Μετά από αυτή την απόφαση υπογράφηκε σύμφωνο με την Ιταλία όπου καλούνταν οι Οθωμανοί να αποσύρουν τα στρατεύματά τους από την Τρίπολη και από την Κυρηναϊκή και έγινε διακανονισμός με την Αλβανία. Επίσης η Ελλάδα προσάρτησε την Κρήτη, οι Σέρβοι επεκτάθηκαν γρήγορα στο μεγαλύτερο τμήμα της Μακεδονίας και πήραν τη Θεσσαλονίκη, και οι Βούλγαροι τον Οκτώβρη του 1912 πολιορκούσαν την Αδριανούπολη και στις αρχές του Νοέμβρη είχαν φτάσει στα περίχωρα της ίδιας της Κωνσταντινούπολης.

Σε αυτόν τον πρώτο Βαλκανικό πόλεμο ο Κεμάλ ήταν τοποθετημένος σε μονάδα της Καλλίπολης, στα Δαρδανέλια, στα στενά δηλαδή που συνδέουν τη Θάλασσα του Μαρμαρά με το Αιγαίο Πέλαγος. Η υπεράσπιση της θέσης αυτής ήταν καθοριστική, γιατί όποιο πλοίο κατόρθωνε να περάσει τα Στενά θα μπορούσε εύκολα να επιτεθεί στην Κωνσταντινούπολη.

Μετά το τέλος του δεύτερου Βαλκανικού πολέμου, όπου η Βουλγαρία επιτίθενται εναντίον της Σερβίας, της Ελλάδος και της Ρουμανίας και όπου η Τουρκία ανακαταλαμβάνει την Αδριανούπολη, έρχεται η Συνθήκη του Βουκουρεστίου για να βάλει ένα τέλος στη

βαλκανική σύρραξη. Από αυτούς τους πολέμους η Τουρκία έχασε ένα μεγάλο μέρος των ευρωπαϊκών της εδαφών.

Μετά από όλα αυτά ο φίλος του Κεμάλ, Φετχί (Οκιάρ) επελέγη για πρεσβευτής στη Σόφια. Λίγο μετά προσφέρθηκε στον Κεμάλ η θέση του στρατιωτικού ακόλουθου στα Βαλκάνια, με αρχηγείο τη Σόφια. Για μια ακόμη φορά βρέθηκε στην αποδοχή μιας θέσης όπου ισοδυναμούσε με πολιτική εξορία⁴². Μην έχοντας άλλη εναλλακτική λύση, δέχτηκε τη θέση και ξεκίνησε για τη Σόφια. Εκεί κατέβαλε μεγάλες προσπάθειες για την ανάπτυξη της τουρκοβουλγαρικής συνεργασίας. Γι' αυτό το λόγο ο Κεμάλ προήχθη σε αντισυνταγματάρχη.

⁴² Κυρίως ο Ενβέρ είχε αναπτύξει μια αντιπάθεια για τον πρόσωπο του Κεμάλ. Αλλά δεν ήταν ο μόνος, όλοι οι όμοιοι του αντιπαθούσαν τον Κεμάλ και εκτός ότι τον απομάκρυναν εσκεμμένα από την Κωνσταντινούπολη, δεν του έδιναν εύκολα τους βαθμούς αξιώματος που του αντιστοιχούσαν από τις επιτυχίες του.

5.2.2 Α' παγκόσμιος πόλεμος

Στο διάστημα αυτό αυξάνονταν η δύναμη της Ρωσίας. Η οθωμανική αυτοκρατορία στράφηκε για βοήθεια στην Αγγλία και στην Γαλλία, όμως αυτές είχαν απορρίψει κάθε ιδέα συμμαχίας μαζί της. Έτσι στράφηκε για βοήθεια στη Γερμανία. Ακολούθησε μια τεράστια προπαγανδιστική προσπάθεια για να δικαιολογήσει αυτή την ενέργεια. Βέβαια κατά το διάστημα αυτής της ενέργειας, η οθωμανική αυτοκρατορία είχε συνάψει μια μυστική συμφωνία με την Γερμανία. Σε όλο αυτό το διάστημα ο Κεμάλ εξέφραζε την δυσπιστία του για την γερμανική νίκη και είχε τους χειρότερους φόβους για την ικανότητα του Εμβέρ να ηγείται.

Το έναυσμα για τον πόλεμο δεν άρχισε να δοθεί. Η Αυστρία κήρυξε τον πόλεμο προς τη Σερβία, η Ρωσία δεν θα επέτρεπε την συντριβή της Σερβίας και η Γερμανία κινήθηκε για να υποστηρίξει την Αυστρία. Μετά από αυτό εννοείται ότι ξέσπασε πόλεμος ανάμεσα στη Ρωσία και τη Γερμανία. Και αυτό ήταν η αιτία για να εισχωρήσει η, φαινομενικά ουδέτερη, οθωμανική αυτοκρατορία στον πόλεμο. Η μυστική συμφωνία που είχαν δεχτεί οι Οθωμανοί, τους ζητούσε να παρέμβουν σε υποστήριξη της Γερμανίας μόνο εάν η γερμανική υποστήριξη προς την Αυστρία είχε ως αποτέλεσμα να ξεσπάσει πόλεμος ανάμεσα στη Γερμανία και τη Ρωσία.⁴³

Με τις ευλογίες των θρησκευτικών αρχών της χώρας που κήρυξαν Ιερό πόλεμο⁴⁴, οι οθωμανικές στρατιές ξαναμπαίνουν στον αγώνα με μεγάλη σιγουριά, λόγω του έργου του Εμβέρ στο Υπουργού Πολέμου. Ο Κεμάλ, δεδομένου ότι ήταν αντισυνταγματάρχης, θα μπορούσε να αναλάβει τη διοίκηση μιας μεραρχίας, αλλά ο Εμβέρ αρνιόταν να του επιτρέψει να αφήσει τη θέση του στη Σόφια και να πάει στην πρωτεύουσα. Ενώ συνέχιζε να εκτελεί τα μικρά καθήκοντα που του ανέθεταν, όπως η προμήθεια του οθωμανικού στρατού με όπλα και εφόδια από τη Βουλγαρία, εξακολουθούσε να πιέζει για την ανάληψη μιας μάχιμης θέσης⁴⁵.

Τον Ιανουάριο του 1915 τα χιόνια του χειμώνα και οι πολύ χαμηλές θερμοκρασίες επιβράδυναν την προέλαση των Οθωμανών, μετατρέποντας την νίκη σε ήττα και τελικά σε μια ολοκληρωτική πανωλεθρία. Μια ολόκληρη στρατιά υπό την προσωπική διοίκηση του Υπουργού Πολέμου Εμβέρ θα ταφεί στα χιόνια κοντά σε ένα ασήμαντο χωριό της ρωσοτουρκικής μεθορίου, στο Σαρικαμίζ. Από 90.000

⁴³ Βαμίκ Ντ. Βολκαν, *Κεμάλ Ατατούρκ μια ψυχογραφία*, Αθήνα 2003, σελ. 149

⁴⁴ Το Νοέμβριο του 1914, η Ρωσία, η Γαλλία και η Μεγάλη Βρετανία έχουν κηρύξει πόλεμο εναντίον της οθωμανικής αυτοκρατορίας και ο σουλτάνος απαντά με πρόσκληση σε Ιερό Πόλεμο.

⁴⁵ Είναι γνωστό ότι ο Κεμάλ είχε στείλει γράμμα στον Εμβέρ που έλεγε «Αν κατά τη γνώμη σας δεν έχω τα προσόντα ανώτατου αξιωματικού, σας παρακαλώ να μου το πείτε καθαρά», που όμως δεν πήρε απάντηση.

στρατιώτες, ο αρχιστράτηγος επέστρεψε μόνο με 12.000⁴⁶. Βλέποντας αυτή την κατάσταση, μεταβίβασε την διοίκηση της Τρίτης Στρατιάς σε ένα υπασπιστή και επέστρεψε στην Κωνσταντινούπολη. Έπειτα κάλεσε τον Κεμάλ να έρθει στην Κωνσταντινούπολη και να αναλάβει τη διοίκηση της Δέκατης Ενάτης Μεραρχίας. Από ότι κατάλαβε μετέπειτα ο Κεμάλ, αυτή η μεραρχία υπήρχε περισσότερο στα χαρτιά παρά στην πραγματικότητα.

Παρά τα γεγονότα που έπαιρναν μέρος στην Κωνσταντινούπολη⁴⁷, η μεραρχία του Κεμάλ είχε ετοιμαστεί και της είχε αποδοθεί ο ρόλος της κινητής μονάδας, η οποία θα ήταν έτοιμη να μετακινηθεί από τη βάση της στο Μάιντος προς τα νότια ή τα βόρεια, ανάλογα με τις ανάγκες. Μετά από λίγο καιρό οι Βρετανοί εισβάλουν στην χερσόνησο της Καλλίπολης και σε ένα σημείο της ασιατικής πλευράς των Στενών. Ο Κεμάλ μπόρεσε με δική του πρωτοβουλία να ανακαταλάβει ολόκληρο το Γκαμπαντεπέ και να κρατήσει τους εχθρούς σε ένα μικρό προγεφύρωμα στα τελευταία βράχια του Αριμπουρνού για τρεις μήνες. Έτσι ο Κεμάλ με λίγη τύχη και κυρίως με την αποφασιστικότητα του μόλις είχε μπει στην Ιστορία.

Την 1^η Ιουνίου σε αναγνώριση της μεγάλης συμβολής του στη συγκράτηση της προέλασης του εχθρού μετά την αρχική του αποβίβαση, ο Μουσταφά Κεμάλ προήχθη σε συνταγματάρχη και ο ίδιος ο αυτοκράτορας Γουλιέλμος του απένειμε τον Σιδηρούν Σταυρό. Έπειτα από αυτό αναλαμβάνει τα καθήκοντά του. Την νύχτα της 6^{ης} προς 7^{ης} Αυγούστου οι Σύμμαχοι αποβίβασαν 20.000 άνδρες σε μια προσπάθεια να καταλάβουν την πόλη – κλειδί Αναφάρταλαρ (ή αλλιώς Μικρή Ανάφερτο). Ο Κεμάλ είναι άρρωστος και καταπονημένος, άρχισε όμως γρήγορα να οργανώνει μια επίθεση εναντίον των βρετανικών δυνάμεων και ηγείται προσωπικά της επίθεσης. Καθώς στεκόταν σε ένα λόφο, τον είδαν σπασμωδικά να αναπηδά και να πιάνει την αριστερή πλευρά του στήθους του. Ο αντισυνταγματάρχης του, Σερβέτ, που ήταν παρών τρομοκρατήθηκε βλέποντας τον αρχηγό του χτυπημένο. Έκπληκτος είδε τον Κεμάλ να στρέφεται ήρεμα προς το μέρος του και να γνέφει να σιωπήσει.⁴⁸ Για άλλη μια φορά η τύχη είναι με το μέρος του Κεμάλ. Ένα κομμάτι οβίδας τον είχε χτυπήσει στο στήθος του και είχε σπάσει το

⁴⁶ Βέβαια άλλες πηγές λένε ότι ο αρχικός αριθμός στρατιωτών που είχε συγκεντρώσει ήταν 19.000 από τους οποίους απέμειναν μόνο οι 12.000.

⁴⁷ Στην Κωνσταντινούπολη ήταν η ήττα στο Σαρικαμής θα μπορούσε να είχε αποφευχθεί αν αρμενικές δυνάμεις δεν είχαν ενταχθεί στο ρωσικό στράτευμα. Αναδύθηκε τότε μια ιδέα «τακτοποίηση του νοικοκυριού μας» Τον Απρίλιο του 1915, ο υπουργός Εσωτερικών Ταλαάτ, θα διατάξει μαζική εκτόπιση των Αρμενίων. Πρόκειται για την απαρχή μιας φρικτής τραγωδίας. Συνοδευόμενες από κακοποιήσεις, λεηλασίες και σφαγές οι «εκτοπίσεις» θυμάτων θα προκαλέσουν πολλές εκατοντάδες χιλιάδες θυμάτων.

⁴⁸ Με αυτό του το νεύμα για να σιωπήσει ο αντισυνταγματάρχης του, εξηγεί μετέπειτα ο Κεμάλ, δεν ήθελε να μπει στον κίνδυνο να υπονομευτεί η εμπιστοσύνη του στρατού, αφήνοντας να μαθευτεί ότι ο άνδρας τον οποίο έβλεπαν όλοι σαν αρχηγό του είχε πληγωθεί.

ρολοί του. Η επιτυχία αυτή ανέδειξε ακόμα πιο πολύ τον Κεμάλ, τον οποίο τώρα ο τουρκικός Τύπος τον ονόμαζε «Σωτήρα της Ισταμπούλ».

Ο Εμβέρ δεν ήταν ευχαριστημένος με την παρουσία του Κεμάλ στην Κωνσταντινούπολη και η τοποθέτησή του στο μέτωπο του Καυκάσου, χωρίς αμφιβολία θα τον ικανοποιούσε. Καθώς ο Κεμάλ μεταφερόταν εκεί έμαθε ότι τελικά είχε πάρει τα αστέρια του πασά. Την 1^η Απριλίου 1916 είχε προαχθεί σε υποστράτηγο. Ήταν τριάντα πέντε χρονών. Ο Εμβέρ και οι όμοιοί του στην Επιτροπή για την Ενότητα και την Πρόοδο είχαν αναβάλει όσο μπορούσαν αυτή την προαγωγή και του την είχαν δώσει μετά την αναχώρησή του για το ρωσικό μέτωπο στην Ανατολή, θεωρώντας ότι ήταν πολύ μακριά για να τους απειλήσει⁴⁹.

Οι συνθήκες είναι πολύ δύσκολες για τους Τούρκους. Οι ρωσικές δυνάμεις εισβολής έχουν ήδη πάρει το λιμάνι της Τραπεζούντας στη Μαύρη Θάλασσα και είχαν διεισδύσει στην ενδοχώρα, όπου σκοπός τους ήταν να καταλάβουν το επικοινωνιακό κέντρο του Ερζερούμ. Τα στρατεύματα που ήταν κάτω από την ευθύνη του μπόρεσαν να πετύχουν μία νίκη, χάρη στη σωστή καθοδήγηση του Κεμάλ. Ενώ οι άλλες μεραρχίες υποχωρούσαν, τα δικά του στρατεύματα κατέλαβαν το Μπιτλίζ και το Μους. Έχοντας διακριθεί στη μάχη για την πόλη του Μους, ο Κεμάλ τιμήθηκε με ένα εξαιρετικό παράσημο, το μετάλλιο του Χρυσού Ξίφους. Επιπλέον τοποθετήθηκε στο αρχηγείο της Δεύτερης στρατιάς.⁵⁰

Η κατάρρευση της Ρωσίας⁵¹ απελευθέρωσε τον Κεμάλ και τον Ισμέτ και τοποθετήθηκαν στη Γόνιμη Ημισέλινο.⁵² Όμως ο Κεμάλ είναι αντίθετος με τα σχέδια του Εμβέρ. Επισήμαινε ότι ο οθωμανικός στρατός είναι εξασθενημένος και ότι θα ήταν προτιμότερο να συγκεντρωθούν σε μια αμυντική γραμμή της Συρίας για να είναι ένας φραγμός αν γινόταν κάποια βρετανική προέλαση. Ο Εμβέρ, ως συνήθως, αγνόησε αυτές τις συμβουλές. Έτσι οι οθωμανικές δυνάμεις στην Αραβία συνάντησαν γρήγορα την καταστροφή. Μετά από αρκετή κριτική του Κεμάλ για το σχέδιο Φάλκενχαϊν και για τον Εμβέρ του προσφέρεται η διοίκηση της Έβδομης Στρατιάς, αλλά καταλαβαίνοντας ότι οι Βρετανοί ήταν σε καλύτερη θέση σε πολλά πράγματα, δεν θέλησε να συμμετάσχει στο εγχείρημα.

⁴⁹ Βαμίκ Ντ. Βολκαν, *Κεμάλ Ατατούρκ μια ψυχογραφία*, Αθήνα 2003, σελ. 171

⁵⁰ Ο Κεμάλ εκείνη την εποχή ξαναβρέθηκε με τον Ισμέτ Ινονού, ο οποίος είχε υπάρξει ένας από τους υποστηρικτές του στο δεύτερο συνέδριο της Επιτροπής για την Ένωση και Πρόοδο, που είχε γίνει στη Θεσσαλονίκη. Τότε ο Ισμέτ ήταν συνταγματάρχης και αρχηγός του επιτελείου του Κεμάλ. Οι δυο του έγιναν πολύ καλοί φίλοι.

⁵¹ Το Νοέμβριο του 1917 οι μπολσεβίκοι αναγκάζονται να προτείνουν στη Γερμανία και τους συμμάχους της άμεσες διαπραγματεύσεις. Στις 3 Μαρτίου 1918 υπογράφεται στο Μπρεστ Λιτόβσκ, η Συνθήκη της Ειρήνης με τη Ρωσία.

⁵² Η Γόνιμη Ημισέλινο είναι η περιοχή που εκτείνεται με μορφή ημισελήνου ανάμεσα στην Ανατολική Μεσόγειο και τον Περσικό Κόλπο.

Στα μέσα του Δεκέμβρη του 1917 ο βελιάχ ⁵³ Βαχιντεντίν⁵⁴ πραγματοποιεί επίσημη επίσκεψη στη Γερμανία και ο Κεμάλ συμμετέχει στην ακολουθία του. Στο ταξίδι τους για την Γερμανία ο Βαχιντεντίν αποκαλύπτει στον Κεμάλ ότι είναι ιδιαίτερα εντυπωσιασμένος από τις νίκες του και ότι είναι τιμή του που τον έχει ως συνοδό του. Ο Κεμάλ κολακεύτηκε ιδιαίτερα. Κατά τη διάρκεια αυτού του ταξιδιού ο Κεμάλ προσπάθησε να κάνει τον μελλοντικό Σουλτάνο να αναλάβει ενεργητικότερο ρόλο στην καθοδήγηση των κρατικών υποθέσεων, προτείνοντας του να τεθεί επικεφαλής ενός στρατού και συγκεκριμένα της Πέμπτης Στρατιάς και προσφερόμενος να αναλάβει ο ίδιος την αρχηγεία του επιτελείου του.

Μετά την επιστροφή τους στην Κωνσταντινούπολη, στις 4 Ιανουαρίου 1918, ο Βαχιντεντίν είχε ακούσει τον Κεμάλ, αλλά τώρα ο Κεμάλ είναι άρρωστος και έντονοι κολικοί πόνοι τον βασανίζουν. Από την Κωνσταντινούπολη τον στέλνουν στη Βιέννη για να συμβουλευτεί εκεί τους γιατρούς και μετά από ένα μήνα τον στέλνουν για ανάρρωση στο Κάρλσμπαντ, όπου έμεινε εκεί μέχρι τον Ιούλιο του 1918⁵⁵.

Ο Κεμάλ τότε ξανακαλείται για να αναλάβει καθήκοντα ως στρατιωτικός διοικητής στην ετοιμοθάνατη Συρία, όπου η Συριακή διοίκηση στην πραγματικότητα ήταν μόνο κατ' όνομα. Καθώς ο σουλτάνος υπέγραφε την διαταγή αυτή, ο Κεμάλ κατάλαβε ότι αυτό έπρεπε να είναι δουλειά του Εμβέρ.

Έχοντας διοριστεί, ή μάλλον, εξοριστεί στην Συρία στις 7 Αυγούστου 1918 αναχώρησε αμέσως για να αναλάβει την καινούργια του θέση. Το μόνο φωτεινό σημείο στο κατά τα άλλα ζοφερό θέαμα που αντίκρισε στην Συρία ήταν ότι οι παλιοί του φίλοι και συνεργάτες, Ισμέτ Ινονού και Αλί Φουάτ βρίσκονταν και αυτοί εκεί.

Μετά από μια οπισθοχώρηση της Έβδομης Στρατιάς που διοικούσε ο Κεμάλ, εξαιτίας της μεγάλης επίθεσης ξηράς και αέρος από τις δυνάμεις του Άλεμπι, υπήρξε συνάντηση του Κεμάλ με τον Λίμαν Φοβ Ζάντερς (αρχηγός του επιτελείου) ο οποίος συμφώνησε να αποσύρουν όλες τις δυνάμεις στο Χαλέπι, στο βορειότερο άκρο της Συρίας. Τότε η Τέταρτη, η Έβδομη και η Έκτη στρατιά έπαιρνε διαταγές από τον Κεμάλ. Πιεσμένος από τις βρετανικές τεθωρακισμένες μονάδες ο Κεμάλ πήρε θέση άμυνας στους γύρω λόφους. Έπειτα από αυτό ο Ισμέτ κλήθηκε να υπηρετήσει στο Υπουργείο Πολέμου και άφησε τον Κεμάλ. Όμως δεν

⁵³ Veliht σημαίνει διάδοχος του θρόνου.

⁵⁴ Η γνώμη που είχε ο Κεμάλ για τον Βαχιντεντίν διαφέρει από πηγή σε πηγή. Κάποιοι γράφουν ότι ο Κεμάλ κατέληξε ότι το μέλλον της Τουρκίας ήταν ζοφερό με ένα τέτοιο άνθρωπο για σουλτάνο. Άλλοι λένε ότι είχε δημιουργηθεί ιδιαίτερη οικειότητα μεταξύ τους και ότι ο Κεμάλ είχε διακρίνει στο πρόσωπο του μελλοντικού σουλτάνου μια φιλόδοξη προσωπικότητα. Ότι από τα δυο και αν ισχύει, το σίγουρο είναι πως ο Κεμάλ έπρεπε να φέρεται πολύ καλά στο σουλτάνο αφού στο μέλλον ήλπιζε για μια ευνοϊκή μεταχείριση.

⁵⁵ Κατά την παραμονή του εκεί, ο παλιός σουλτάνος, Μεχμέτ Ε' πεθαίνει και την θέση του την παίρνει ο Βαχιντεντίν, ο οποίος ονομάζεται Μεχμέτ ΣΤ'.

ήταν μόνος αυτό το μέρος της Χώρας όπου τα στρατεύματά της δεν μπορούσαν να υπερασπίσουν. Σε όλη την οθωμανική αυτοκρατορία οι εχθροί καταλάμβαναν το ένα μέρος μετά το άλλο. Έτσι στις 25 και 26 Οκτωβρίου ο Κεμάλ και τα στρατεύματά του είχαν τις τελευταίες σημαντικές αψιμαχίες με τον εχθρό. Οι διαπραγματεύσεις ανάμεσα στους αντιπροσώπους των Οθωμανών και τους Βρετανούς διήρκησαν μερικές μέρες και στις 30 Οκτωβρίου κατέληξαν σε υπογραφή της Συνθήκης του Μούδρου. Τότε ο Κεμάλ έλαβε διαταγή για κατάπαυση του πυρός.

Μετά από μάχες τεσσάρων χρόνων ο φάκελος του Μουσταφά Κεμάλ έδειχνε ότι ήταν ο μόνος μάχιμος Οθωμανός στρατιωτικός διοικητής που δεν είχε υποστεί ούτε μία ήττα.

5.3. Η Συνθήκη του Μούδρου και οι συνέπειες.

Η Συνθήκη του Μούδρου υπογράφεται στις 30 Οκτωβρίου του 1918 και περιλαμβάνει πολύ σκληρούς όρους. Επιβάλλει την άμεση αποστράτευση του τουρκικού στρατού, την παράδοση των τούρκικων φρουρίων της Αυρίας, της Τριπολίτιδας και της Μεσοποταμίας, την εκκένωση της Υπερκαυκασίας (πλην του νοτιοδυτικού τμήματος, το οποίο παραμένει μέχρι νεότερης συμφωνίας υπό τουρκική στρατιωτική διοίκηση). Το πρώτο άρθρο προβλέπει ότι η ναυσιπλοΐα στα Δαρδανέλια και στο Βόσπορο θα είναι ελεύθερη να αναγνωρίζει στους Συμμάχους το δικαίωμα να διατηρούν στρατεύματα στη ζώνη των Στενών. Οι δυνάμεις της Αντάντ θα μπορούν επίσης, σε περίπτωση που θα χρειαστεί, να καταλάβουν τις επαρχίες της ανατολικής Ανατολίας που έχουν αρμενικό πληθυσμό. Πέραν τούτου, η σύμβαση παρέχει τελευταίες το δικαίωμα να επιβάλλουν τον έλεγχο τους στις σήραγγες του Ταύρου και στις λιμενικές εγκαταστάσεις και να χρησιμοποιούν ελεύθερα τους σιδηροδρόμους και τα οθωμανικά εμπορικά σκάφη. Η οθωμανική κυβέρνηση αναλαμβάνει την υποχρέωση να παρέχει δωρεάν στις συμμαχικές δυνάμεις άνθρακα, τρόφιμα και εν γένει όλα τα προϊόντα που θα της ζητηθούν. Με το άρθρο 7 οι δυνάμεις της Αντάντ διατηρούν το δικαίωμα να καταλάβουν ορισμένα στρατηγικά σημεία της επιλογής τους. Αυτός ο όρος είναι ιδιαίτερα ανησυχητικός. Η αοριστία του αφήνει το πεδίο ελεύθερο για κάθε κατάχρηση. Αυτός μόνο αρκεί για να προσδώσει στην ανακωχή ένα χαρακτηριστικό παράδοσης άνευ όρων.⁵⁶ Εκτός από όλα αυτά βέβαια, οι χώρες της Αντάντ συζητούσαν τον διαμελισμό της οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Τη στιγμή που υπογραφόταν αυτή η Συνθήκη ο Ιζέτ Πασάς είχε διοριστεί μεγάλος βεζίρης. Ο Ταλαάτ, ο Εμβέρ και ο Τζεμάλ, η ηγετική τριανδρία της Επιτροπής για την Ένωση και την Πρόοδο, το έσκασαν από την οθωμανική αυτοκρατορία με γερμανικό πλοίο από τη Μαύρη Θάλασσα.⁵⁷ Μετά από αυτό ο Κεμάλ τοποθετείται διοικητής των τουρκικών στρατευμάτων στο Νότο, αν και αυτός επιζητούσε με εμμονή την θέση του υπουργού Πολέμου.

Τρεις μέρες μετά το τέλος των εχθροπραξιών, ο βρετανικός στρατός καταλαμβάνει την Αλεξανδρέττα και την ενδοχώρα, καθώς και την περιοχή της Μοσούλης. Απαιτεί άμεση αποστράτευση, μεταφορά του πυροβολικού και των αποθεμάτων τροφίμων και αναχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων μέχρι τη 15^η Νοεμβρίου.

⁵⁶ Paul Dumont, *Κεμάλ : ο δημιουργός της νέας Τουρκίας*, Αθήνα 1998, σελ.19

⁵⁷ Ο Εμβέρ εκτελέστηκε στην Κεντρική Ασία από το στρατό των μπολσεβίκων τον οποίο προσπαθούσε να κολακέψει, ενώ ο Ταλαάτ και ο Τζεμάλ δολοφονήθηκαν αντίστοιχα στο Βερολίνο και στην Τιφλίδα από Αρμένιους αγωνιστές.

Μετά την δημοσίευση του κειμένου της Συνθήκης του Μούδρου, ο Κεμάλ βρήκε το ερέθισμα που έψαχνε για να δράσει περαιτέρω.⁵⁸ Άρχισε να διαμαρτύρεται έντονα για τη διατύπωση ορισμένων άρθρων και για τις εκχωρήσεις που είχαν γίνει. Ο Κεμάλ είχε έναν έντονο προσωπικό καβγά με τον Ιζέτ Πασά αφού ο Κεμάλ δεν συμφωνούσε με κάθε καταπάτηση της όποια εθνικής κυριαρχίας είχε απομείνει από το οθωμανικό κράτος. Στις 7 Νοεμβρίου γνωστοποιείται στον Κεμάλ η κατάργηση της Έβδομης Στρατιάς και του αρχηγείου της Κεραυνοβόλου Στρατιάς, καθιστώντας έτσι τον Κεμάλ στρατηγό χωρίς στρατό. Μετά από αυτό, ανακλήθηκε στην Κωνσταντινούπολη και η άφιξή του συνέπεσε με την άφιξη του βρετανικού και του συμμαχικού στόλου, ο οποίος είχε διαπλεύσει τα Δαρδανέλια και τον Βόσπορο.⁵⁹ Έπειτα από αυτό και μετά από τις συνεχόμενες πιέσεις των Συμμάχων, ο Ιζέτ έδωσε την παραίτησή του στο Υπουργικό Συμβούλιο. Τέλος ο σουλτάνος, στις 21 Δεκεμβρίου του 1918 διαλύει το οθωμανικό Κοινοβούλιο. Έτσι έχει τα χέρια του ελεύθερα να διαπραγματευτεί τους όρους της τελικής ειρήνης με τους Συμμάχους.

⁵⁸ Ο Κεμάλ μοίραζε όπλα σε μικρές ομάδες που θα δρούσα ως αντάρτικες ομάδες και προσπαθούσε να οργανώσει τους άντρες που βρίσκονταν κάτω από τη διοίκησή του σε μια σταθερή γραμμή στο νότιο μέτωπο της Ανατολίας σε περίπτωση που οι ξένες δυνάμεις εισβάλουν στις κυρίως τούρκικες περιοχές.

⁵⁹ Όταν είδε αυτό το θέαμα ο Κεμάλ θυμωμένος είπε στον υπασπιστή του «Όπως ήρθανε θα φύγουν».

6. ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΑΠΟ ΤΟ 1919 ΩΣ ΤΟ 1923

6.1. Ο διαμελισμός της οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Μετά λοιπόν από την ανακωχή του Μούδρου, απευθείας την διαδέχτηκε η κατοχή και το de facto μοίρασμα του υπολοίπου της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Έπειτα από την Μεγάλη Βρετανία που κατέλαβε όλη την επαρχία της Μοσούλης (Mossoul, το σημερινό ιρακινό Κουρδιστάν), η Γαλλία και η Ιταλία κατέλαβε μέρος της μεσογειακής περιοχής της σημερινής Τουρκίας και η Ελλάδα κατέλαβε την Σμύρνη. Η Αθήνα θεώρησε την στιγμή κατάλληλη για να πραγματοποιήσει το σχέδιο της Μεγάλης Ιδέας (δηλαδή της Μεγάλης Ελλάδας), που να περιλαμβάνει θεωρητικά και την Κωνσταντινούπολη, προχώρησε πολύ γρήγορα προς την εσωτερική Ανατολία, σε εδάφη που θα αντιμετώπιζε δυσκολίες να τα ελέγξει. Μετά ήρθε η σειρά της Κωνσταντινούπολης να περάσει στον έλεγχο των αγγλικών, των γαλλικών και των ιταλικών δυνάμεων.

Το διαμελισμό της όμως επικύρωσε μια συνθήκη, όπου η οθωμανική αυτοκρατορία αναγκάστηκε να υπογράψει, η Συνθήκη των Σεβρών (10 Αυγούστου 1920). Στη Γαλλία παραχωρήθηκαν πολλές μεσογειακές επαρχίες και εγκαθιδρύθηκε ένας διεθνής έλεγχος των θαλάσσιων περασμάτων. Ακόμα, η συνθήκη αυτή προέβλεπε τη σύσταση ενός αρμενικού κράτους και μιας αυτόνομης κουρδικής ζώνης, η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει στην ανεξαρτησία της.

Ο Βενιζέλος στις αρχές του Φεβρουαρίου του 1919 μετέβη στο Παρίσι για να προβάλει την υπόθεση του ελληνισμού. Ζήτησε την παραχώρηση στην Ελλάδα της Θράκης και μιας ευρείας λωρίδας εδαφών κατά μήκος των παραλίων του Αιγαίου, περιλαμβάνουσας της Σμύρνης και της ενδοχώρας. Οι κυριότεροι ηγέτες των συμμαχικών δυνάμεων και ιδιαίτερα ο Λούντ Τζωρτζ, ο Βρετανός πρωθυπουργός, έχουν ήδη ασπαστεί τις ελληνικές θέσεις. Στις αρχές Μαΐου λαμβάνεται η απόφαση ότι η κυβέρνηση της Αθήνας πρέπει να στείλει το ταχύτερο στρατεύματα στην περιοχή της Σμύρνης.

Στις 14, ο αναπληρωτής ύπατος αρμοστής της Βρετανίας ναύαρχος Γουέμπ επισκέπτεται τον Ναμάντ Φερίντ, τον πρωθυπουργό της Τουρκίας και γαμπρό του σουλτάνου και του παραδίδει μια ανακοίνωση, με την οποία καταδικάζονται οι βιαιότητες κατά των χριστιανικών πληθυσμών στα παράλια ου Αιγαίου. Τα χαράματα της επόμενης μέρας, δύο ελληνικά θωρηκτά, το Αβέρωφ και το Λήμονος, συνοδευόμενα από μεταγωγικά πλοία, αγκυροβολούν ήδη στον κόλπο της Σμύρνης.

6.2. Αντιδράσεις.

6.2.1. Αρχή της αντίστασης.

Τα πρώτα ελληνικά τμήματα αποβιβάστηκαν και η χαρά των Ελλήνων ήταν ασυγκράτητη. Σύντομα όμως η κατάσταση παίρνει δραματική τροπή. Ένας Τούρκος δημοσιογράφος, ο Χασάν Ταχσίν, βγάζει το περίστροφό του και σκοτώνει το σημαιοφόρο ενός Συντάγματος Ευζώνων. Μια ώρα αργότερα τα επεισόδια έχουν επεκταθεί σε ολόκληρη την πόλη. Στις 15 Μαΐου 1919, περισσότεροι από 2.000 άνθρωποι θα σκοτωθούν στη Σμύρνη και στα περίχωρά της. Μετά από αυτό η κυβέρνηση της Αθήνας έχει αποφασίσει να δράσει γρήγορα. Οι Έλληνες προελαύνουν ταχέως προς όλες τις κατευθύνσεις. Δεκαπέντε μέρες μετά την είσοδο των Ελλήνων στρατιωτών, ολόκληρη η σμυρναϊκή ενδοχώρα έχει καταληφθεί.

Οι Τούρκοι ήταν σε απόγνωση. Είχαν δεχτεί την από τους Άγγλους την κατάληψη της Μοσούλης, με το θέαμα της εγκατάστασης συμμαχικών δυνάμεων στα Στενά, με τους Γάλλους στην Κιλικία, την ιταλική παρουσία στη νοτιοανατολική Ανατολία. Αλλά δεν μπορούσαν με τίποτα να δεχτούν τις ελληνικές βλέψεις στην Σμύρνη.

Η κατάληψη της Σμύρνης αποτέλεσε ισχυρό ερέθισμα για την επίταση των δραστηριοτήτων των πατριωτικών οργανώσεων. Οι συμμαχικές δυνάμεις όμως παρακολουθούν από κοντά αυτές τις οργανώσεις και τα πρόσωπα που τις δημιουργούν. Ένα από αυτά τα πρόσωπα είναι και ο Κεμάλ και είναι ιδιαίτερα ύποπτος. Εγκατέλειψε την Κωνσταντινούπολη στις 16 Μαΐου 1919, όταν η είδηση για την κατάληψη της Σμύρνης είχε μόλις αρχίσει να διαδίδεται. Είναι μόλις τριάντα εννιά χρονών και έχει μόλις διοριστεί επιθεωρητής του 3^{ου} Σώματος Στρατού.⁶⁰ Ήταν επιφορτισμένος από τον Σουλτάνο να αποκαταστήσει την τάξη στην ενδοχώρα. Ο Κεμάλ εγκαταστάθηκε στη Σεβάστεια, αλλά αντί να επιβάλει την τάξη και να συμβάλει στον αφοπλισμό των τούρκικων στρατευμάτων, εκμεταλλεύτηκε τους φόβους και την απογοήτευση που προκάλεσε η κατάληψη της Σμύρνης από τους Έλληνες, επιδόθηκε στην οργάνωση για τη σωτηρία της πατρίδας.

Η ιδιότητα του αυτή του επέτρεπε να έρχεται σε επαφή με τους υπεύθυνους των διαφόρων μονάδων, χωρίς να είναι υποχρεωμένος να ζητήσει τη συγκατάθεση του επιτελείου. Το εκμεταλλεύεται και στέλνει τηλεγραφήματα προς όλες τις κατευθύνσεις. Έπειτα από κάποιες μέρες αποφασίζει να μεταφέρει το στρατηγείο του στην Αμάσεια μια πόλη που

⁶⁰ Την ημέρα της αποχώρησής του οι βρετανικές Αρχές της Κωνσταντινούπολης ζήτησαν από τον Νταμάντ Φερίντ να ακυρώσει το διορισμό του. Ωστόσο, ο Μεγάλος Βεζίρης αρκέστηκε στο να απαντήσει ότι «Έρχεστε πολύ αργά, κύριε, το πουλί πέταξε».

βρίσκεται μακριά από τα παράλια για να μπορεί να είναι ασφαλής από την παρακολούθηση της βρετανικής υπηρεσίας πληροφοριών. Εκεί νιώθει πιο σίγουρος και αρχίζει και εξωθεί την κατάσταση. Πολλαπλασιάζει τα τηλεγραφήματα και παροτρύνει τους αξιωματικούς και τους ανώτερους δημόσιους λειτουργούς να οργανώνουν μαζικές διαδηλώσεις και να πράττουν ότι μπορούν για να ξεσηκώσουν το έθνος.

Πληροφορούμενη η βρετανική διοίκηση ανησυχεί για τις ενέργειες του Κεμάλ. Ο στρατηγός Μιλν, διαμαρτύρεται στο οθωμανικό υπουργείο Πολέμου για τις δραστηριότητες του επιθεωρητή της 3^{ης} Στρατιάς και απαιτεί άμεση ανάκληση αυτού του ταραχοποιού. Έτσι ο σουλτάνος τον κάλεσε να επιστρέψει όσο γρηγορότερα γίνεται στην πρωτεύουσα. Όμως ο Κεμάλ θέλοντας να κερδίσει χρόνο μέσα από μια σειρά τηλεγραφημάτων τον ενημερώνει για την νομιμότητα των ενεργειών του και με διάφορες δικαιολογίες, όπως ότι του λείπει ο απαραίτητος άνθρακας και η βενζίνη για να μετακινήσει το επιτελείο του, παραμένει στην Ανατολία.

Στις 22 Ιουνίου κάνει τα σχέδια του ξεκάθαρα. Στέλνει μία εγκύκλιο σε όλες τις πατριωτικές οργανώσεις της Τουρκίας.⁶¹ Πρώτα από αυτό το εγχείρημα, ο Κεμάλ είχε συγκεντρώσει μερικές έξοχες προσωπικότητες όπως τον στρατηγό Αλί Φουάντ, τον πρώην υπουργό Ναυτικών Χουσεϊν Ραούφ και τον διοικητή της 3^{ης} Στρατιάς Ρεφέντ Μπέη.⁶² Συζητούσαν για το εθνικό Συνέδριο της Σεβάστειας. Μετά από αρκετή ώρα πέτυχε να τεθεί η υπογραφή και των τριών κάτω από τη διακήρυξη.

Η κατάσταση γινόταν όλο και πιο ανησυχητική για το σουλτάνο αφού οι αμφισβητίες δεν βρίσκονταν μόνο στην επαρχία. Έχει στείλει ήδη πολλά τηλεγραφήματα στον Κεμάλ για την ανάκλησή του και αυτός έχει αρνηθεί. Όμως στις 8 Ιουλίου 1919 διατάζει την άμεση επιστροφή του. Ο Κεμάλ θέλοντας να βάλει τέλος σε αυτή την κωμωδία και αποφασισμένος να συνεχίσει το επαναστατικό του έργο, με τυπικότητες ευγένειας και σεβασμού προς το σουλτάνο αρνήθηκε να επιστρέψει και υπέβαλε την παραίτηση του όχι μόνο από τα καθήκοντα του επιθεωρητού αλλά και από το στρατό. Αφού έδωσε προτεραιότητα στην οργάνωση της στρατιωτικής αντίστασης, προχωρεί στο επικίνδυνο πεδίο της πολιτικής δράσης.

Έχοντας την υποστήριξη πολλών ισχυρών παραγόντων και παρά την εντολή του σουλτάνου για τη σύλληψή του, η οποία δεν εκτελέστηκε, ο Κεμάλ οργάνωσε παράνομα συνέδρια στην Ερζερούμ τον Ιουλίου και

⁶¹ Αυτή η εγκύκλιος κήρυττε το έθνος σε κίνδυνο, καταγγέλιε την ανεπάρκεια της κυβέρνησης και ανάγγειλε τη σύγκληση στη Σεβάστεια ενός εθνικού Συνεδρίου που ο σκοπός του θα ήταν η εύρεση μιας λύσης για να σωθεί η χώρα. Επίσης αυτή η επιστολή έγραφε « Από σήμερα η Κωνσταντινούπολη δεν θα είναι ο ηγεμόνας αλλά ο υπήκοος».

⁶² Τηλεγραφικά είχαν ερωτηθεί ο στρατηγός Κιαζίμ Καραμπεκίρ, ο Τζαφέρ Ταγιάρ και ο Μερσινλί Τζεμάλ Πασάς. Αυτή η «ιερή συμμαχία» των κυριότερων ανώτερων αξιωματικών έδωσε μεγάλη βαρύτητα στις αποφάσεις.

στη Σεβάστεια τον Σεπτέμβριο. Στο συνέδριο της Ερζερούμ , κατάφερε και συγκέντρωσε 54 άτομα που με αυτούς εκπροσωπούσαν τα περισσότερα από τα ενεργά στρώματα της κοινωνίας. Ο Κεμάλ κατάφερε να εκλεγεί πρόεδρος του Συνεδρίου από την πρώτη μέρα. Μετά από πολλές προσπάθειες, θα στεφτεί με επιτυχία. Η διακήρυξη που δημοσιεύεται στο τέλος του Συνεδρίου είναι πλήρως σύμφωνη με τις επιθυμίες του.⁶³ Η κυβέρνηση του Νταμάντ Φερίντ εξοργίζεται διαρκώς περισσότερο, κάνει κάποιους ελιγμούς ώστε να συντρίψει αυτή την ανταρσία αλλά όλες της η προσπάθειες πάνε χαμένες. Στο Συνέδριο της Σεβάστειας ο Κεμάλ εξασφαλίζει και πάλι την προεδρία και ζητά από τους παρευρισκομένους να εξετάσουν και να επικυρώσουν τις αποφάσεις που έχουν ληφθεί στο Ερζερούμ. Και έτσι γίνεται.

Το Σεπτέμβριο 1919, το εθνικιστικό κίνημα προσελκύει ακόμα περισσότερο την προσοχή της κοινής γνώμης και ο Κεμάλ αρπάζει την ευκαιρία που του δίνεται και εξαπολύει μια επίθεση μεγάλης έκτασης κατά της κυβέρνησης του Νταμάντ Φερίντ μετά από ένα μεγάλο σφάλμα του Μεγάλου Βεζίρη, όπου ενοχοποιητικά έγγραφα αποδεικνύουν ότι η κυβέρνηση είχε συνεργαστεί με τους Άγγλους για μια επίθεση εναντίον τους. Κατηγορεί τον Νταμάντ Φερίντ για ποδοπάτηση των δικαιών της χώρας και του δίνει διορία μιας ώρας για να εξαφανιστεί από την πολιτική σκηνή. Ύστερα από αυτό αποκτούν τον έλεγχο κρατικών υπηρεσιών και τη συγκρότηση ένοπλων δυνάμεων πέτυχαν να εγκαταστήσουν τον δικό τους κρατικό μηχανισμό με την όψη μιας *de facto* κυβέρνησης.

Μετά από αυτή την κατάσταση, ο σουλτάνος άρχισε να συνδιαλέγεται με τους κινηματίες και ιδιαίτερα με τον Κεμάλ. Αφού αντικατέστησε την κυβέρνηση με άλλη φιλοκεμαλική, προκήρυξε βουλευτικές εκλογές. Στις εκλογές που διεξήχθησαν τον Δεκέμβριο του 1919 μέσα σε μια χαώδη κατάσταση αναρχίας, παρανομίας και βίας επικράτησαν πλήρως οι φανατικοί κεμαλικοί εθνικιστές υποψήφιοι.

Ο Κεμάλ ο οποίος εξελέγη πρόεδρος της Ερζερούμ, δεν μετέβη στην Κωνσταντινούπολη, αλλά μετακινήθηκε στην μικρή τότε πόλη της Άγκυρας. Από εκεί, κύριο μέλημά του ήταν να δίνει οδηγίες στα μέλη του καινούργιου Οθωμανικού Κοινοβουλίου. Τον Ιανουάριο του 1820 η Βουλή ψήφισε το Εθνικό Συμβόλαιο, με το οποίο υιοθετούνταν όλες οι αρχές και οι σκοποί των διακηρύξεων του Ερζερούμ και της Σεβάστειας. Η απόφαση αυτή σε συνδυασμό πολλών φραστικών επιθέσεων αλλά και κακομεταχείρισης των Άγγλων αξιωματικών και συχνών κλοπών σε βρετανικές αποθήκες όπλων και πυρομαχικών, προκάλεσαν την

⁶³ Η διακήρυξη κηρύσσει το άθικτο των εθνικών συνόρων , διαβεβαιώνει ότι η χώρα θα αντισταθεί στην κάθε ξένη κατοχή και τονίζει ότι σχετικά με τις διεκδικήσεις των μειονοτήτων , επιβεβαιώνει ότι «δεν πρόκειται να παραχωρηθούν στους χριστιανούς προνόμια που η φύση τους θα είναι τέτοια ώστε να απειλεί την πολιτική κυριαρχία και την κοινωνική ισορροπία του τουρκικού λαού».

επέμβαση των βρετανικών δυνάμεων που σταμάτησαν στην Κωνσταντινούπολη. Στη συνέχεια κατέλαβαν το Κοινοβούλιο και συνέλαβαν πολλούς βουλευτές τους οποίους τους έστειλαν φυλακή στη Μάλτα. Έπειτα αυτή η Βουλή αυτοδιαλύθηκε. Ο Κεμάλ συγκάλεσε στη Άγκυρα Μεγάλη Κοινοβουλευτική Συνέλευση με έκτατες εξουσίες. Για να καλυφθούν τα κενά, οργανώθηκαν εκλογές σε όλη τη χώρα. Εν το μεταξύ ο Σουλτάνος είχε επαναφέρει τον Νταμάντ Φερίντ, ο οποίος επιτίθεται άμεσα στον Κεμάλ για την ελάχιστη θρησκευτική του πίστη. Έτσι η Συνέλευση συνήλθε στις 23 Απριλίου 1920 με περίσσια θρησκευτικών τελετών και μνημονεύσεις για το σεπτό σουλτάνο. Στις εργασίες της Συνέλευσης ο Κεμάλ εκλέγεται πρόεδρος της και αρχηγός ενδεκαμελούς κυβέρνησης. Συγχρόνως με αυτά τα πορίσματα, λήφθηκαν αποφάσεις για την πορεία του αγώνα και για την ανεύρεση οικονομικών πόρων. Ως αποτέλεσμα αυτό είχε την επιβολή φόρων, τον έλεγχο των κρατικών οργανισμών και των τραπεζών και άλλα. Ακόμα στις 6 Μαΐου 1920 ο Κεμάλ αποφάσισε να διακόψει κάθε σχέση με την Κωνσταντινούπολη. Κήρυξε την κυβέρνηση παράνομη. Από την άλλη, η κυβέρνηση του σουλτάνου καταδίκασε άμεσα τον Κεμάλ και τους συνεργάτες του σε θάνατο και ως αντεπίθεση ο Κεμάλ και το επαναστατικό του καθεστώς καταδίκασαν σε θάνατο τον πρωθυπουργό Φερίντ.

Στο εσωτερικό της χώρας ξέσπασε ένας βίαιος εμφύλιος. Προκειμένου να καταβάλει τους αντάρτες, η κυβέρνηση της Άγκυρας έχει εγκαθιδρύσει έκτακτα δικαστήρια, τα οποία ονομάζονται «δικαστήρια της ανεξαρτησίας» και δικάζουν με συνοπτικές διαδικασίες. Η χώρα καλύπτεται με αγχόνες. Όμως μέχρι το Ιούνιο του 1920 οι κεμαλικοί απέκρουσαν και διέλυσαν τις τουρκικές δυνάμεις που είχαν παραμείνει πιστές στην Κωνσταντινούπολη. Έφτασαν σε πολύ κοντινή απόσταση από το Βόσπορο και απειλούσαν την ίδια την πρωτεύουσα.

6.2.1 Η Συνθήκη των Σεβρών και η αντίθεση του Κεμάλ.

Μετά από τα τελευταία γεγονότα οι ηγέτες των Μεγάλων δυνάμεων κατέληξαν έπειτα από ατελείωτες διαπραγματεύσεις να ταχθούν υπέρ της ιδέας του σχεδόν ολοκληρωτικού διαμελισμού της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Στις 10 Αυγούστου υπογράφηκε στο προάστιο Σέβρες των Παρισίων η ομώνυμη συνθήκη μεταξύ του σουλτάνου και των Συμμάχων. Αυτή η συνθήκη, που άφηνε στην Τουρκία ένα συρρικνωμένο τμήμα, σόκαρε τον τουρκικό πληθυσμό και τον ώθησε στο πλευρό του Κεμάλ. Αυτός δεν αναγνώρισε αυτή τη συνθήκη ως ισχύουσα και κάλεσε το έθνος να αγωνισθεί για την ακύρωσή της.

Στην αρχή ο Κεμάλ στράφηκε για βοήθεια στους Μπολσεβίκους. Επειδή είχαν μια αντιπαλότητα με τους Άγγλους και τους Γάλλους, εξασφάλισε την βοήθεια της Σοβιετικής Ένωσης. Η βοήθεια αυτή, θα χρησίμευε «για να διεξαχθεί ο κοινός αγώνας κατά του ιμπεριαλισμού». Σε αντάλλαγμα με σημαντική υλική υποστήριξη, η κυβέρνηση της Άγκυρας θα βοηθούσε με κάθε τρόπο τους Ρώσους να επανατοποθετηθούν στην Υπερκαυκασία. Ακόμα οι Σοβιετικοί ηγέτες επιδοκίμαζαν την ιδέα μιας τουρκικής επέμβασης στην Αρμενία. Έτσι ο Κεμάλ έπρεπε πρώτα να σεβαστεί κάποιους όρους, όπως να αναγνωρίσει το δικαίωμα των λαών της Ανατολής στην αυτοδιάθεση και να συμφωνήσει στην διοργάνωση δημοψηφίσματος στην τούρκικη Αρμενία, το Κουρδιστάν και σε άλλες κατοικημένες από τουρκο – άραβες περιοχές. Χωρίς να έχει άλλη επιλογή, η κυβέρνηση της Άγκυρας παραιτείτο προσωρινά από τη στρατιωτική επέμβαση κατά της Αρμενίας και υπολόγισε πολύ στη βοήθεια της Ρωσίας. Έτσι η βοήθεια σε χρυσό, οπλισμό ιατροφαρμακευτικό υλικό και άλλα εφόδια, έδωσε το έναυσμα για την τουρκοσοβιετική προσέγγιση, η οποία εκφράστηκε με φιλοσοβιετικές εκδηλώσεις του τουρκικού λαού, ανακοινώσεις για την τουρκοσοβιετική συμμαχία και άλλα πολλά.

6.2.3. Καταστροφή των Αρμενίων.

Μέσα στο πνεύμα της τουρκοσοβιετικής φιλίας είχε έρθει η στιγμή για την επίθεση κατά των Αρμενίων. Το ελληνικό μέτωπο φαινόταν προσωρινά σταθεροποιημένο, έπειτα οι τουρκικές δυνάμεις είχαν καταφέρει να σταματήσουν την γαλλική ανάκαμψη. Ακόμα ο Ερυθρός Σταυρός είχε εμπλακεί σε πόλεμο με την Πολωνία και δεν ήταν σε θέση να αποτελέσει εμπόδιο στην κεμαλική προέλαση.

Έτσι με το πρόσχημα ότι η επίθεση κατευθυνόταν όχι κατά του αρμενικού λαού αλλά κατά του Τασνάκ που παρουσίαζε τον λαό ως υπηρέτη της Αγγλίας, δηλαδή ότι μαχόταν κατά των ιμπεριαλιστών, τον Σεπτέμβριο του 1920 επιτέθηκε κατά της Αρμενίας. Η πρώτη αντίδραση των Τασνάκ ήταν να παρακαλέσουν για βοήθεια τους Συμμάχους, οι οποίοι αρνήθηκαν αμέσως. Πρώτα οι Άγγλοι κλήθηκαν να μια επίδειξη υποστήριξης στα παράλια του Πόντου και έλαβαν ως απάντηση ότι μια τέτοια ενέργεια δεν θα ήταν χρήσιμη για την Αρμενία. Έπειτα ήταν οι Γάλλοι όπου τους ζήτησαν μια συμμαχική απόβαση στην Τραπεζούντα, αλλά τους απάντησαν ότι κάτι τέτοιο δεν ήταν εφικτό λόγω τόπου και χρόνου. Στο τέλος ζήτησαν βοήθεια από τους Σοβιετικούς, οι οποίοι τους απάντησαν ότι για να τους βοηθήσουν έπρεπε να καταγγείλουν την Συνθήκη των Σεβρών και η αρμενική κυβέρνηση να λύσει τους δεσμούς της με τις Συμμαχικές δυνάμεις.

Με αυτά τα δεδομένα το φιλοδυτικό καθεστώς της χώρας, αβοήθητο και εγκαταλελειμμένο από τους συμμάχους του, δεχόμενο ταυτόχρονα επιθέσεις από τμήματα του Ερυθρού Σταυρού και από Αζέρους ατάκτους, υπέκυψε στις 2 Δεκεμβρίου 1920 και συνθηκολόγησε με τους Τούρκους. Η συνθήκη ειρήνης που υπογράφηκε στο Αλεξαντροπόλ (Γκιουμουρ), υπαγορεύτηκε από τους Τούρκους. Μετά από αυτή τη συνθηκολόγηση, οι Τούρκοι επιδόθηκαν στην εξολόθρευση⁶⁴ του αρμενικού πληθυσμού. Η εθνικιστική σοσιαλδημοκρατική κυβέρνηση⁶⁵ του Ντασνακζουτιούν στη Αρμενία ανατράπηκε από τους Μπολσεβίκους και στις αρχές του 1921, επαναλήφθηκαν οι διαπραγματεύσεις ανάμεσα στην κυβέρνηση της Άγκυρας και τους Μπολσεβίκους. Αυτές οι επαφές οδήγησαν σε ένα σύμφωνο φιλίας, την πρώτη διπλωματική συμφωνία που έκανε η κυβέρνηση του Κεμάλ. Οι Τούρκοι πήραν την επαρχία του Καρς και διάφορες άλλες κατοικημένες από μουσουλμάνους περιοχές και ο Κεμάλ παραχώρησε το Ναχισεβάν και το Βατούμ και αναγνώρισαν το δικαίωμα λόγου στους Μπολσεβίκους στις διαβουλεύσεις για το μελλοντικό καθεστώς των Στενών. Έτσι

⁶⁴ Για περισσότερες πληροφορίες για την εξολόθρευση των Αρμενίων μπορούν να βρεθούν στο περιοδικό : Ιστορικά Θέματα, *Η Γενοκτονία των Ποντίων*, τεύχος 134, Μάιος 2002

⁶⁵ Ο Κεμάλ δημιούργησε ένα επίσημο κομμουνιστικό κόμμα που κατά βάση ως σκοπό είχε να εξαπατήσει τους Σοβιετικούς.

λύθηκε το αρμενικό πρόβλημα και η ρωσική βοήθεια συνέχισε να ρέει
άφθονη προς το κεμαλικό κίνημα.

6.2.4. Εκκαθάριση άλλων πολιτικών αντιπάλων.

Αφού απαλλάχτηκε από τους Αρμενίους ο Κεμάλ έστρεψε όλη την προσοχή του σε εσωτερικές οργανωμένες ομάδες που αντιστεκόταν στην κεμαλική εξουσία, για την ακρίβεια αντιστεκόταν στην κεμαλική βία και τρομοκρατία. Βέβαια η επίθεση κατά των ανατρεπτικών στοιχείων βρισκόταν σε εξέλιξη για πολλούς μήνες. Άλλα ο Κεμάλ είχε προχωρήσει με μεγάλη προσοχή. Είχαν παρθεί μέτρα που προέβλεπαν ποινές φυλάκισης και εξορίας για τους υπεύθυνους των ταραχών. Ακόμα στις 4 Οκτωβρίου είχε τροποποιήσει τον νόμο που ήταν σχετικός με τους συλλόγους έτσι ώστε να δίνει στην κυβέρνηση το δικαίωμα να απαγορεύει τις επικίνδυνες για την ασφάλεια του κράτους οργανώσεις.⁶⁶

Παλαιότερα είχαν συγκροτηθεί και δύο ιδιωτικοί στρατοί Κιρκασίων, που είχαν συγκροτηθεί από Κιρκάσιους, οι οποίοι είχαν μεταναστεύσει από τον Καύκασο στην Ανατολία κατά τη διάρκεια των μέσων χρόνων του 19^{ου} αιώνα. Ο ένας βρισκόταν κάτω από την καθοδήγηση ενός ηλικιωμένου άνδρα ο οποίος λεγόταν Ανζαβούρ και του οποίου η βάση βρισκόταν νότια από τη Θάλασσα του Μαρμαρά, σε μια περιοχή όπου είχαν εγκατασταθεί οι Κιρκάσιοι όταν είχαν πρωτοέλθει. Ο άλλος στρατός βρισκόταν κάτω από την καθοδήγηση του Τσερκές Ετέμ (Ετέμ του Κιρκάσιου). Ο Ετέμ δούλεψε στην αρχή υπέρ των εθνικιστικών στόχων και δέχτηκε τη βοήθεια των εθνικιστικών προκειμένου να ξεφορτωθεί το στρατό του Ανζαβούρ, ο οποίος εξακολουθούσε να υπάρχει την εποχή του συνεδρίου της Σεβάστειας. Στα μετέπειτα χρόνια όμως ο Ετέμ έγινε για τον Κεμάλ πρόβλημα. Στάλθηκε στον Ετέμ τελεσίγραφο να διαλύσει τον αποτελούμενο από άτακτους στρατό του και να ενσωματώσει τους άντρες του στον τακτικό στρατό.

Οι διαπραγματεύσεις και οι απειλές στη Μεγάλη εθνοσυνέλευση είχαν διαρκέσει μέχρι και ολόκληρο τον Δεκέμβριο. Παρενοχλούμενος από τις κυβερνητικές δυνάμεις, ο Ετέμ⁶⁷ δεν είχε άλλη λύση από το να προσπαθήσει να προκαλέσει μια «μπολσεβίκικη εξέγερση», αλλά θα αποτύχει. Στις 5 Ιανουαρίου 1921⁶⁸, οι «Πτερωτές Δυνάμεις» νίκουνται και ο Ετέμ και μερικοί οπαδοί του οριστικά ηττημένοι, καταφεύγουν στους Έλληνες.

⁶⁶ Ένας από τους κύριους «ιδιωτικούς στρατούς» ήταν η «Πράσινη Στρατιά» η αλλιώς «πράσινοι στρατός»(yesil Ordu) , η οποία είχε οργανωθεί το 1920 κυρίως από πρώην μέλη της Επιτροπής για την Ένωση και την Πρόοδο. Στην αρχή είχαν την υποστήριξη του Κεμάλ , ο οποίος θεωρούσε ότι ίσως φαίνονταν χρήσιμοι στον εθνικιστικό αγώνα. Οι ηγέτες της Πράσινης Στρατιάς είχαν το όραμα της ενοποίησης του ισλαμικού κόσμου και της εδραίωσης στη συνέχεια μιας σοσιαλιστικής ένωσης στο μοντέλο των τότε πρόσφατων εξελίξεων στην Ρωσία. Η οργάνωση έφτασε γρήγορα να περιλαμβάνει άτομα τα οποία αντιστρατεύονταν τον Κεμάλ και έτσι στα τέλη του 1921 ο Κεμάλ φρόντισε για τη διάλυσή της , αν και κάποια στοιχεία της παρέμειναν άθικτα.

⁶⁷ Ο Ετέμ αναφερόταν συχνά και ως «αρχηγός των φτερωτών δυνάμεων».

⁶⁸ Την ίδια χρονιά υπάρχει μια αιματηρή κατάπνιξη της κουρδοαλεβιτικής εξέγερσης στο Κότσιγρι και διωγμοί εναντίον των Ελλήνων του Πόντου.

Έτσι, μετά την εξολόθρευση των δυνάμεων του Ετέμ, υπήρξαν συνοπτικές διαδικασίες για τις δίκες του Ετέμ και των συνεργατών του. Έπειτα από ένα βίαιο κατηγορητήριο που απέγγειλε ο Κεμάλ κατά του Ετέμ και των προπαγανδιστών του κομμουνισμού στην Ανατολία είχε ως αποτέλεσμα να διαλυθεί η «Λαϊκή Ομάδα» και οι κύριοι εμπυχωτές της να επιθυμούν κρυφτούν.

Σειρά είχε ένας άλλος ανατρεπτικός σχηματισμός, το Λαϊκό Κομμουνιστικό Κόμμα, μιας διεθνιστικής οργάνωσης που είχε προέλθει από την αριστερή πτέρυγα του Πράσινου Στρατού, να διαλυθεί. Κατηγορήθηκε ότι συμμετείχε στη συνομοσία του Ετέμ και είχε ως αποτέλεσμα οι περισσότεροι ηγέτες του να συλληφθούν και να φυλακιστούν.⁶⁹ Το μόνο κόμμα που θα γλιτώσει, είναι το «επίσημο» Κομμουνιστικό Κόμμα, αυτό που είχε δημιουργήσει ο Κεμάλ, για να δείξουν στους Σοβιετικούς ότι ο Κομμουνισμός, παρά τις συλλήψεις αγωνιστών, είχε ακόμη το δικαίωμα να ενδιαφέρεται για την Ανατολία.

Οι Ρώσοι συνεχίζουν να στέλνουν όπλα και χρυσό, η αντιπολίτευση σιωπά, οι πολυάριθμες μπολσεβίκικες ομάδες προσποιούνται ότι αυτοδιαλύονται ή μένουν προσωρινά στην άκρη και η κυβέρνηση της Κωνσταντινούπολης στην αντιπαράθεση με την κυβέρνηση της Άγκυρας έχει εξουδετερωθεί. Ο Νταμάντ Φερίντ είχε χάσει την υπόληψή του εξαιτίας της υπογραφής της Συνθήκης των Σεβρών και των επαναλαμβανόμενων αποτυχιών του κατά του Κεμάλ. Έτσι ο Πασάς είναι επικεφαλής μιας σάπιας κυβέρνησης που έχει δικαιοδοσία μόνο στην Κωνσταντινούπολη και ελάχιστοι συνεχίζουν να εκτιμούν.

Το μόνο άσχημο σημείο σε όλο αυτό το χρονικό διάστημα είναι ότι οι Έλληνες κατέχουν τις πιο πλούσιες επαρχίες της χώρας, από τα παράλια του Αιγαίου μέχρι τις παρυφές του σιδηροδρόμου της Ανατολίας. Άλλα και αυτό το γεγονός σιγά σιγά άλλαζε καθώς ο συνταγματάρχης Ισμέτ Μπέης πέτυχε μια νίκη κατά των ελληνικών δυνάμεων στην περιοχή του Ινονού.⁷⁰ Αυτή η νίκη⁷¹ στο πόλεμο κατά των ελληνικών δυνάμεων αναπτέρωσε το ηθικό των κεμαλικών στρατευμάτων.

⁶⁹ Την ίδια περίοδο έγινε κ η δολοφονία του κυριότερου ηγέτη του Τουρκικού Κομμουνιστικού Κόμματος του Μπακού , Μουσταφά Σουπχί.

⁷⁰ Είναι μια περιοχή στα δυτικά του Εσκή Σεχίρ.

⁷¹ Με αυτή τη νίκη δόθηκε στον Ισμέτ το 'επίθετο' Ινονού.

6.3. Επιθέσεις κατά των Ελλήνων.

Για την αντιμετώπιση της ελληνικής απειλής ο Κεμάλ εκμεταλλεύτηκε πλήρως την ευνοϊκή κατάσταση για αυτόν, που δημιουργήθηκε στο διεθνές πολιτικό σκηνικό, όπως και τα λάθη της ελληνικής ηγεσίας⁷² που έγιναν σε όλους τους τομείς. Το Σεπτέμβριο του 1920 ο Γάλλος υπουργός Εξωτερικών Μιλεράν συμφώνησε με τον Ιταλό ομόλογό του, Τζιολίτι, στη διάρκεια μιας συνάντησης στο Εξ-Λε-Μπεν, σε ένα κείμενο που έθετε το ζήτημα μιας διευθέτησης με τους κεμαλικούς.⁷³ Η πτώση του Βενιζέλου το Νοέμβριο και η επάνοδος στην Αθήνα του γαμπρού του Κάιζερ, βασιλιά Κωνσταντίνου, ο οποίος είχε εξοριστεί λόγω της απροθυμίας του να συνεργαστεί με τους Συμμάχους, ενίσχυσαν περαιτέρω το στρατόπεδο των υποστηρικτών του Κεμάλ και οι Σύμμαχοι βρήκαν ακόμη ένα λόγο να μη διστάσουν να παρέχουν την υποστήριξη τους στον Κεμάλ.

Μετά τα γεγονότα στην περιοχή του Ινονού, οι Σύμμαχοι αποφάσισαν να καλέσουν τους Έλληνες και τους Τούρκους στο Λονδίνο προκειμένου να συζητήσουν τη συνθήκη των Σεβρών, όπως και τα πρόσφατα γεγονότα, εννοώντας τις επιτυχίες του εθνικιστικού κινήματος του Κεμάλ. Αυτό το κάλεσμα διευκρίνιζε ότι η πρόσκληση προς την τουρκική κυβέρνηση θα έχει ως όρο ότι στην οθωμανική αντιπροσωπεία να περιλαμβάνει και τον Κεμάλ ή εξουσιοδοτημένους εκπροσώπους της κυβέρνησης της Άγκυρας. Ο Κεμάλ όμως επέμεινε ότι ο μόνος αντιπρόσωπος της Τουρκίας ήταν η κυβέρνηση του. Τελικά έφτασαν σε συμβιβασμό να αντιπροσωπεύονται τόσο η κυβέρνηση του Σουλτάνου όσο και η Μεγάλη Εθνοσυνέλευση. Αυτή η πρόσκληση θεωρήθηκε ως μεγάλη νίκη της Άγκυρας διότι πρώτον υπήρξε μια σιωπηρή αναγνώριση της κυβέρνησής τους και δεύτερον αυτό ήταν αναμφισβήτητα ένα βήμα για την κατεύθυνση της αναθεώρησης της «επαίσχυντης ειρήνης» των Σεβρών.

Η διάσκεψη άρχισε στις 23 Φεβρουαρίου 1921. Ως αντιπρόσωπο της κυβέρνησής του ο Κεμάλ όρισε έναν από τους καλύτερους διπλωμάτες του, τον υπουργό Εξωτερικών Μπεκίρ Σαμί Μπέη. Ο Σουλτάνος είχε στείλει το Μεγάλο Βεζίρη του, Τεουφίκ Πασά.⁷⁴ Ο εκπρόσωπος του

⁷² Η Ελλάδα την περίοδο εκείνη περιήλθε σε μία από τις χειρότερες καταστάσεις της ιστορίας της από πλευράς στρατιωτικής και πολιτικής ηγεσίας και εσωτερικής συνοχής. Τότε, στην κρισιμότερη περίοδο των αγώνων του ελληνισμού και με την χώρα καθημαγμένη από τους πολέμους, οι Έλληνες θέλησαν να λύσουν τα πολιτειακά τους θέματα με συνέπεια να διχάζονται και να μειώνουν ακόμα περισσότερο την ισχύ της Ελλάδας.

⁷³ Τον Οκτώβριο, υπογράφηκε με τον Γάλλο εκπρόσωπο στην Άγκυρα, Φρανκλέν – Μπουγιόν συμφωνία για την επιστροφή της Κιλικίας στην Τουρκία.

⁷⁴ Ο απεσταλμένος του Κεμάλ ήταν νέος με εξαιρετικούς τρόπους και κομψό δυτικό ντύσιμο, από την άλλη, ο απεσταλμένος του Πασά ήταν ηλικιωμένος και το ταξίδι που είχε κάνει είχε αρρωστήσει. Άρα από την μία οι Σύμμαχοι είχαν την νεότητα και μια καθ' όλα ευρωπαϊκή συμπεριφορά, και από την άλλη τον Μεγάλο Ασθενή προσωποποιημένους.

Κεμάλ είχε έρθει στο Λονδίνο με ένα εντυπωσιακό πρόγραμμα διεκδικήσεων. Για αρχή απαιτούσε εκκένωση των Ελλήνων από τη Σμύρνη, αποχώρηση των ξένων δυνάμεων από την Κωνσταντινούπολη επιστροφή των Στενών και άλλα που επρόκειτο σχεδόν για την ολοκληρωτική κατάργηση της Συνθήκης των Σεβρών. Οι Έλληνες απαιτούσαν οι όροι της συνθήκης της ειρήνης να γίνουν πιο σκληροί. Οι Σύμμαχοι⁷⁵ προσπάθησαν να βρουν κάποια λύση αλλά μάταια. Η συνδιάσκεψη του Λονδίνου διακόπηκε στις 12 Μαρτίου 1921.

Από αυτή τη συνδιάσκεψη οι Έλληνες έμεναν μόνοι με μοναδική υποστήριξη αυτή των Βρετανών. Στις 23 Μαρτίου οι Έλληνες ξεκίνησαν μια επίθεση που, όπως πίστευε ο βασιλιάς Κωνσταντίνος θα έφερνε την εκπλήρωση της «Μεγάλης Ιδέας». Στις 27 Μαρτίου οι Έλληνες και οι Τούρκοι συγκρούστηκαν ξανά στο Ινονού όπου σημειώθηκε νέα νίκη των Τούρκων στο ίδιο πεδίο μάχης. Τον Ιούλιο έγινε και τρίτη επίθεση με αποτέλεσμα να πάρουν οι Έλληνες το Αφιόν, την Κιουτάχεια και το Εσκισεχίρ. Οι πολίτες της Άγκυρας άρχισαν και κατέφευγαν στο εσωτερικό της χώρας.⁷⁶ Εκείνη την εποχή ο Κεμάλ διέταξε χωρίς δισταγμό την υποχώρηση του τουρκικού στρατού έτσι οι Τούρκοι αποτραβιούνται στο Σαγγάριο.⁷⁷ Αυτή η εντολή έριξε τη Μεγάλη εθνοσυνέλευση σε σύγχυση. Στην επόμενη συνέλευσή της ο Κεμάλ χωρίς περιστροφές ζήτησε, ότι αν ήταν να πάρει όλη την ευθύνη πάνω του και να γίνει απόλυτος διοικητής, θα δεχόταν μόνο υπό τον όρο να του παραχωρούσε η Εθνοσυνέλευση την απόλυτη εξουσία, αλλά μόνο για τρεις μήνες. Απλούστερα να γίνει απόλυτος δικτάτορας για τρεις μήνες. Με κάποιους δισταγμούς η Εθνοσυνέλευση στις 5 Αυγούστου 1921 του παραχώρησε την εξουσία που ήθελε. Ήταν σαράντα χρονών και έγινε με νόμιμες διαδικασίες για τρεις μήνες δικτάτορας.

Μετά από αυτό άρχισε αμέσως να εργάζεται. Η κυβέρνηση της Άγκυρας επέταξε το ένα τρίτο όλων των τροφίμων και των οικόσιτων ζώων καθώς και όλα τα διαθέσιμα όπλα και πυρομαχικά στην επαρχία. Έτσι η Ανατολία μετατράπηκε σε ένα τεράστιο στρατόπεδο. Επιστρατεύτηκε μέχρι και ο τελευταίος διαθέσιμος κληρωτός. Στις 23 Αυγούστου οι Έλληνες επιτέθηκαν και η μάχη μαίνονταν μέχρι τις 13 Σεπτεμβρίου. Οι ζωές των ατόμων κατά τον Κεμάλ ήταν αναλώσιμες στην υπεράσπιση της ασφάλειας του έθνους. Χιλιάδες πέθαναν, αλλά οι Τούρκοι νίκησαν και οι Έλληνες υποχώρησαν στη δυτική όχθη του

⁷⁵ Βέβαια ο Λόιντ Τζορτζ, που ήταν φιλέλληνας πίστευε οι Έλληνες θα μπορούσαν να προελάσουν με ευκολία μέχρι την Άγκυρα.

⁷⁶ Υπήρχε ένα μίσος αιώνων εναντίον των Τούρκων το οποίο είχε απελευθερωθεί στους Έλληνες, και οι τοπικοί ελληνικοί πληθυσμοί που ζούσαν στις περιοχές οι οποίες είχαν πρόσφατα απελευθερωθεί από τον ελληνικό στρατό ξέσπαγαν το μίσος τους μέσα από ωμότητες εναντίον των Τούρκων κατοίκων.

⁷⁷ Αυτή η υποχώρηση ήταν απαραίτητη για να μεγαλώσει η απόσταση ανάμεσα στους Τούρκους και τον εχθρό και να μεγιστοποιηθεί το μειονέκτημα του ελληνικού στρατού, δηλαδή ότι ήταν μακριά από την κυρίως βάση του και είχε δυσκολία ανεφοδιασμού.

Σαγγάριου. Έτσι του δόθηκε και ο ένδοξος τίτλος του Γαζή, ο οποίο δίνονταν μόνο στους νικητές του ιερού πολέμου.

Σε αυτό το χρονικό διάστημα το πολιτικό σκηνικό έχει αλλάξει, η Ιταλία μπόρεσε να κερδίσει έδαφος και να αποκτήσει με την έγκαιρη υποστήριξη του τουρκικού αγώνα, μια διαρκή εκτίμηση στην Ανατολία. Η Αγγλία έκανε κάποιες απόπειρες προσέγγισης, με πρωτοβουλία της στρατιωτικής διοίκησης, και έφτασε στο σημείο, ως ένδειξη καλής θέλησης να αφήσει ελεύθερους τους περισσότερους Τούρκους πολιτικούς κρατούμενους που είχαν φυλακίσει στην Μάλτα, μαζί και τον Ραούφ Μπέη. Επίσης συνεχιζόταν η ρωσοτουρκική φιλία και η σοβιετική παρουσία υπήρχε παντού. Ακόμα υπήρχε και η αμερικάνικη παρουσία, όπου υπήρχαν εμπορικοί εκπρόσωποι που είχαν αναπτύξει αξιόλογη δραστηριότητα στην Ανατολία, όπως υπάρχει και η γαλλική υλική βοήθεια για τον αγώνα του Κεμάλ.⁷⁸

Έτσι, με αρκετή βοήθεια, χρηματική και υλική, ο Κεμάλ⁷⁹ είχε καταφέρει σε διάστημα λίγων μηνών, να οργανώσει ένα πολύ ισχυρό στρατό. Ήταν προφανές ότι ο πόλεμος για τους Έλληνες είχε χαθεί. Γι' αυτό κρίθηκε ως ωφέλιμο από τους ηγέτες της Αντάντ να οργανώσουν ένα νέο συνέδριο, στο Παρίσι αυτή τη φορά, ώστε να αποφευχθεί το ύστατο μακελειό. Οι συναντήσεις όμως αποδείχτηκαν τελείως άκαρπες με τη μόνη διαφορά ότι οι Έλληνες θα έδιναν τη Σμύρνη στη Τουρκία σε αντάλλαγμα της Αδριανούπολης και ενός τμήματος της Ανατολικής Θράκης. Αλλά και πάλι ένα είναι προφανές. Ότι μόνο με τα όπλα θα επιλυόταν αυτή η διαμάχη.

Στις 26 Αυγούστου 1922 το πρωί στις 4:30 αυτής της ημέρας το τούρκικο πυροβολικό θα αρχίσει να βάλλει. Ο αιφνιδιασμός ήταν ολοκληρωτικός. Στις 30 Αυγούστου το Αφιόν έχει ήδη επανακτηθεί και στην περιοχή Τουμλού Μπουνάρ σχεδόν ο μισός ελληνικός στρατός έχει εκμηδενιστεί.⁸⁰ Στις 31 Αυγούστου όλα φαίνονταν να έχουν τελειώσει για τους Έλληνες. Εκείνη την ημέρα ο Κεμάλ απευθύνθηκε στους άνδρες του λέγοντας «Στρατιώτες, στόχος σας είναι η Μεσόγειος!». Η

⁷⁸ Βέβαια η Γαλλία είχε περιπλέξει κάπως τα πράγματα γιατί κατά αυτήν η νόμιμη εξουσία της Τουρκίας βρισκόταν ακόμη στην Κωνσταντινούπολη.

⁷⁹ Ο Κεμάλ είχε καταφέρει να ανανεώσει την εξουσία του ως γενικός διοικητής για άλλα δύο τρίμηνα, όμως όταν έφτασε η στιγμή για την ανανέωση του τρίτου τριμήνου υπήρχαν έντονες αντιδράσεις. Έτσι, ο Γαζής πρότεινε να δώσει την εξουσία της εθνοσυνέλευσης στον Ραούφ. Μετά από αμφιβολίες του Ραούφ για το αν ο Γαζής θα παρέμβαινε στο έργο του, και με τις εγγυήσεις του Κεμάλ της μη παρέμβασης δέχτηκε τη θέση. Έτσι, ο Γαζής, απαλλαγμένος από το βάρος της ενδοκοινοβουλευτικής διαμάχης ήταν ελεύθερος να επικεντρωθεί στις στρατιωτικές προετοιμασίες της μεγάλης επέμβασης.

⁸⁰ Την ίδια στιγμή που ο Κεμάλ ήταν στο μέτωπο, ντυμένος με στολή απλού στρατιώτη, παροτρύνοντας τους άνδρες του να πεθάνουν για την πατρίδα τους αν χρειαζόταν, ο Έλληνας γενικός διοικητής, στρατηγός Χατζηανέστης, διοικούσε τη δική του πλευρά της μάχης από ένα γιοι που ήταν αγκυροβολημένο στο λιμάνι της Σμύρνης. Εκτός από αυτό, βρισκόταν κάτω από παραληρηματικές ιδέες, που μια από αυτές ήταν ότι το σώμα του ήταν φτιαγμένο από γυαλί, και μερικές μέρες αρνιόταν να σηκωθεί από το κρεβάτι, φοβούμενος ότι θα σπάσει. Είναι γνωστή η σύγχυση που απέπνεαν και δημιουργούσαν οι διαταγές του.

θυελλώδης και ανελέητη προέλαση προς τη Σμύρνη άρχισε αμέσως. Καθώς οι Έλληνες έφευγαν, καταστρέφανε τα πάντα στο πέρασμά τους. Ανατίναζαν γέφυρες και σιδηροδρομικές γραμμές, λεηλατούσαν τις σοδειές και πυρπολούσαν πόλεις και χωριά. Με την σειρά του ο κεμαλικός στρατός, έσφαζε ανελέητα τους φυγάδες και εκδικούνταν επί των ελληνικών κοινοτήτων, αφήνοντας στο πέρασμα του μια τρομερή σειρά βιασμών, λεηλασιών, δολοφονιών και καταστροφών. Ολόκληρες πόλεις της Ανατολίας εκμηδενίστηκαν εξ ολοκλήρου. Ο κεμαλικός στρατός εισέρχεται στη Σμύρνη στις 9 Σεπτεμβρίου 1922.

Φαινομενικά η Σμύρνη δεν είχε υποστεί τεράστιες καταστροφές. Είχαν βέβαια συληθεί εκκλησίες και καταστήματα και είχαν υπάρξει σκηνές βιασμών και άγριων σφαγών αλλά όχι στο μέτρο όπου είχε γίνει σε άλλες πόλεις της Ανατολίας. Ο Κεμάλ φτάνει στην Σμύρνη στις 10 Σεπτεμβρίου, σε ένα αμάξι στολισμένο με κλαδιά ελιάς. Οι Τούρκοι πολίτες ζητωκραυγάζουν για την έλευση του εξαιρετικού αρχηγού τους. Την ίδια μέρα όμως η Σμύρνη πυρπολείτε. Η πυρκαγιά άρχισε από την αρμενική συνοικία και επεκτάθηκε σε όλη την πόλη. Το μέγεθος της καταστροφής δεν μπορεί να μετρηθεί. 300.000 άστεγοι και αρκετές χιλιάδες νεκροί και τραυματίες. Τα συμμαχικά πλοία που ήταν κοντά στο λιμάνι δεν θέλησαν να κάνουν κάτι για να βοηθήσουν τα σμήνη των πανικόβλητων χριστιανών που είχαν μαζευτεί στην προκουμαία και ρίχνονταν στη θάλασσα για να ξεφύγουν από τη φωτιά⁸¹. Μόνο έπειτα από εικοσιτέσσερις ώρες ο διοικητής του βρετανικού στόλου, ναύαρχος Μπροκ, θεώρησε ότι έπρεπε να πάρει κάποια μέτρα βοήθειας.⁸²

Η συντριβή του ελληνικού στρατού στη Μικρά Ασία είχε δώσει τη χαριστική βολή στη συνθήκη των Σεβρών. Οι μεγάλες χώρες της Ευρώπης, απονευρωμένες και απρόθυμες να προβάλουν την όποια αντίσταση στα κεμαλικά στρατεύματα που ως στόχο τώρα είχαν τα Στενά και κατευθυνόταν προς τα εκεί. Αν και οι Γάλλοι είχαν στείλει τον στρατηγό Πελ στον Κεμάλ για να του ζητήσει να σταματήσει την προέλαση των στρατευμάτων του, έφυγε άπρακτος. Ο Κεμάλ έπαιζε το ρόλο αυτού που υπερέχει και του άρεσε. Στις 19 Σεπτεμβρίου οι Γάλλοι απέσυραν το στρατό τους από τα Στενά, οι Βρετανοί παρέμειναν στην Καλλίπολη. Στις 4 Οκτωβρίου ο Γαζής μίλησε στη Μεγάλη Εθνοσυνέλευση για τα σχέδιά του και την ίδια μέρα άρχισαν οι

⁸¹ Αλλόφρονες άνθρωποι προσπαθούσαν να φύγουν από τη Σμύρνη πηδώντας μέσα στη θάλασσα και προσπαθώντας να φτάσουν στις ήδη υπερφορτωμένες βάρκες που πήγαιναν στα πλοία. Όμως ακόμα και όταν τα κατάφερναν, δεν επιτρεπόταν η επιβίβαση των προσφύγων στα πλοία.

⁸² Ποιος τελικά άναψε την αρχική φωτιά δεν είναι γνωστό. Υπάρχουν θεωρίες από τους κεμαλικούς ηγέτες ότι οι χριστιανοί προτίμησαν να πυρπολήσουν την πόλη παρά να τους την παραδώσουν. Αντίθετα, πολλοί αυτόπτες μάρτυρες λένε ότι είδαν άντρες του κεμαλικού στρατού να βάζουν φωτιά σε διάφορα σημεία της πόλης σε χριστιανικά σπίτια. Στα γαλλικά άρθρα, η φωτιά αποδίδεται ως αποτέλεσμα ελληνό – αρμενικής συνομοσίας ενώ στην Αγγλία ενοχοποιούνται οι κεμαλικοί. Βέβαια σε γενικό πλαίσιο ο δυτικός Τύπος εθελουφλεί στην συμπεριφορά των Συμμάχων αξιωματικών κατά τη διάρκεια της πυρκαγιάς.

ειρηνευτικές συνομιλίες στα Μουδανιά. Στις 11 Οκτωβρίου, υπό την απειλή της τουρκικής επίθεσης, η Βρετανία ανάγγειλε την υπογραφή της ανακωχής των Μουδανιών. Αυτή προέβλεπε την εκκένωση της Θράκης εκ μέρους των Ελλήνων και τη μεταβίβαση της πολιτικής διοίκησης στην περιοχή των Στενών αλλά και της Κωνσταντινούπολης στις κεμαλικές αρχές. Μετά από αυτό, κλιμάκιο της κυβέρνησης του Κεμάλ εισήλθε θριαμβευτικά στην Κωνσταντινούπολη.⁸³

⁸³ Με αυτή τη νίκη ο Κεμάλ δεν κατάφερε να αλλάξει μόνο την ιστορία της χώρας του αλλά να φέρει και ένα νέο καθεστώς εξουσίας στην Αθήνα. Οι φιλοβενιζελικοί αξιωματικοί κατέλαβαν πραξικοπηματικά την εξουσία. Ανέτρεψαν τον βασιλιά Κωνσταντίνο ως υπεύθυνο για την πανωλεθρία στην Ανατολία και τον αντικατέστησαν με τον Γεώργιο Β'.

6.4. Κατευθυνόμενος προς την κεντρική εξουσία.

6.4.1. Κατάργηση του σουλτανάτου.

Ο Κεμάλ, έπειτα από όλες αυτές τις επιτυχίες, ήταν αναδεδειγμένος σε εθνικό ήρωα και σωτήρα της Τουρκίας. Είχε γίνει πλέον Χαλαασκιάρ Γκαζί (σωτήρας και κατακτητής), και ήταν έτοιμος να χρησιμοποιήσει τη δύναμη που είχε την προκειμένη στιγμή για να απαλλαγεί από την εξουσία και παρουσία του Σουλτάνου ως αρχηγού του κράτους.⁸⁴ Αυτό όμως δεν ήταν κάτι που θα μπορούσε να πραγματοποιήσει εύκολα, λαμβάνοντας υπόψη του τη προσήλωση του στην οθωμανική δυναστεία. Ακόμα ο σουλτάνος ως μονάρχης ήταν και θρησκευτικός αρχηγός, δηλαδή χαλίφης, που είχε μεγάλη επιρροή στον βαθιά θρησκευόμενο τουρκικό μουσουλμανικό λαό.

Γι' αυτό ο Κεμάλ ανακάλυψε ένα σχέδιο όπου το η κοσμική εξουσία από τη θρησκευτική εξουσία του σουλτάνου να διαχωρίζοταν. Αυτή την πρόταση την εξέθεσε σε μία επιτροπή από ογδόντα βουλευτές, συμπεριλαμβανομένου και του ίδιου, οι οποίοι ήταν εκλεγμένοι από την Συνταγματική επιτροπή, τη Δικαστική επιτροπή και από την επιτροπή του Θρησκευτικού Νόμου. Έτσι μπροστά της μίλησε για πολλή ώρα πάνω στην ιστορία του Ισλάμ, τη ζωή του Μωάμεθ και την ιστορία των Οθωμανών. Υποστήριξε ότι στην αρχική φάση της ιστορίας του Ισλάμ οι δύο θεσμοί ήταν διαχωρισμένοι και ότι θα μπορούσαν να διαχωριστούν ξανά. Ο διαχωρισμός βέβαια θα συνιστούσε το θάνατο του σουλτανάτου, την επαναφορά της κυριαρχίας του ίδιου του τουρκικού έθνους και τη συνέχιση του χαλιφάτου χωρίς καμία πολιτική εξουσία. Δηλαδή το λειτούργημα του Χαλίφη να το διατηρούσαν που όμως θα αποδιδόταν από την Εθνοσυνέλευση σε ένα από τα μέλη της οικογένειας των Οσμανιδών.

Αυτό όμως δεν ήταν αρκετό ώστε να πείσει τους οπαδούς της μοναρχίας και μια ομάδα ουλεμάδων κινητοποίησαν όλα τα αποθέματα γνώσεων που είχαν ώστε να καταδείξουν με θεολογικά επιχειρήματα ότι το χαλιφάτο δεν μπορούσε να διαχωριστεί από το σουλτανάτο. Μην έχοντας άλλη υπομονή, ο Κεμάλ πήρε το λόγο και ανάγγειλε στους παρευρισκόμενους:

«Στις μέρες μας, το έθνος εξεγέρθηκε και αποφάσισε να το ίδιο την άσκηση της εξουσίας. Πρόκειται για τετελεσμένο γεγονός στο οποίο τίποτα πλέον δεν μπορεί να αντιστεθεί. Θα άρμοζε σε κάθε μέλος αυτής της συνέλευσης να συνταχθεί με αυτή την άποψη που στηρίζεται στο φυσικό δίκαιο. Σε αντίθετη περίπτωση, τα γεγονότα

⁸⁴ Αυτή η πράξη ισχυροποιήθηκε από την μελλοντική συνδιάσκεψη για την ειρήνη της Λοζάνης όπου και η κυβέρνηση της Άγκυρας αλλά και η κυβέρνηση του σουλτάνου έλαβαν τις επίσημες προσκλήσεις τους.

της αναπόφευκτης πραγματικότητας δεν θα μεταβληθούν, μπορεί όμως να πέσουν κεφάλια.»⁸⁵

Έπειτα από αυτή την απειλητική δήλωση του Κεμάλ, η επιτροπή υποστήριξε την απόφαση της κατάργησης του σουλτανάτου, η οποία απόφαση διατυπώθηκε άμεσα σε νόμο που τον οποίο υιοθέτησε την 1^η Νοεμβρίου όλη η Εθνοσυνέλευση. Και την επόμενη μέρα διατάχθηκε η διακοπή της λειτουργίας των οθωμανικών υπουργείων και η οθωμανική κυβέρνηση απλώς κατέρρευσε. Ο σουλτάνος Μεχμέτ ΣΤ' κηρύχτηκε έκπτωτος και τα καθήκοντα του χαλίφη ανατέθηκαν στο διάδοχο εξάδελφο του, Αμπντούλ Μετζήτ. Έτσι ο Κεμάλ έμεινε ο μόνος εξουσιαστής της Τουρκίας.

⁸⁵ Hamit Bozarslan , *Ιστορία της Σύγχρονης Τουρκίας*, Αθήνα 2004, σελ. 42

6.4.2. Συνθήκη της Λοζάνης.

Στις 20 Νοεμβρίου αρχίζουν οι διαπραγματεύσεις της ειρήνης για τη συνθήκη της Λοζάνης. Αν και τουρκική πλευρά προτιμούσε αυτές οι διαπραγματεύσεις να γίνουν σε τουρκικό έδαφος, στη Σμύρνη, όπου και επικεφαλής αυτής της αντιπροσωπείας θα ήταν ο ίδιος ο Κεμάλ, η Αντάντ αρνήθηκε. Ο Ισμέτ πασάς Ινονού διορίστηκε αρχηγός της τουρκικής αντιπροσωπείας. Αν και είχε εκφράσει τη δυσαρέσκειά του για την θέση του διπλωμάτη ενώ εκείνος άνηκε στο στρατό, ενώ στην πραγματικότητα ο νέος του ρόλος του πήγαινε καλά.

Σε αυτό το συνέδριο συμμετείχαν με αντιπροσώπους η Μεγάλη Βρετανία, η Γαλλία, η Ιταλία, η Ελλάδα και η Τουρκία, ενώ η Σοβιετική Ένωση, η Ουκρανία, η Γεωργία, η Ρουμανία και η Βουλγαρία είχαν προσκληθεί να πάρουν μέρος σε αυτές τις συνεδριάσεις, όπου τις αφορούσαν άμεσα. Ο Βρετανός υπουργός Εξωτερικών, Λόρδος Κάρζον και ο Ισμέτ Ινονού ήταν οι κυρίαρχες μορφές αυτού του συνεδρίου.

Η τουρκική αντιπροσωπεία αντιμετώπισε πολλές δυσκολίες διότι κανείς δεν την υπολόγιζε ως ισότιμη συνομιλήτρια. Όμως πολύ σύντομα κατάλαβαν οι Δυτικοί πληρεξούσιοι ότι οι Κεμαλικοί ενθαρρυμένοι από τις στρατιωτικές τους επιτυχίες θα τους αναγκάσουν να τους φερθούν ισάξια. Ο Ισμέτ δεν είναι αντιπρόσωπος μιας εκμηδενισμένης χώρας αλλά μιας χώρας που δεν έχει καμία σχέση με την εξευτελισμένη Τουρκία που είχε υπογράψει τη Συνθήκη των Σεβρών.

Με τους Έλληνες η συμφωνία επιτεύχθηκε εύκολα διότι αυτοί ήθελαν να βάλουν όσο το δυνατό γρηγορότερα τέλος στη ελληνοτουρκική διαμάχη. Έτσι σύμφωνα με τα αιτήματά τους οι Τούρκοι πήραν την Αδριανούπολη, ολόκληρη την Ανατολική Θράκη μέχρι τον Έβρο και μερικά νησιά του Αιγαίου, όπως επίσης και μια ανταλλαγή των μειονοτικών πληθυσμών των δύο χωρών, με εξαίρεση τους Έλληνες της Κωνσταντινούπολης και τους Τούρκους της ανατολικής Θράκης. Έτσι, 1.500.000 Έλληνες εγκαταλείπουν την γη των προγόνων τους και περίπου μισό εκατομμύριο Τούρκοι επαναπατρίζονται στην Τουρκία. Ακόμα αναγνώριζε την ελληνική κυριαρχία στα νησιά Λήμνο, Σαμοθράκη, Λέσβο, Χίο, Σάμο και Ικαρία και επίσης οι Τούρκοι δέχτηκαν την διατήρηση στην Κωνσταντινούπολη του Οικουμενικού Πατριαρχείου και δεσμεύτηκαν να σεβαστούν όλα τα δικαιώματα των μειονοτήτων που ζούσαν στη χώρα.

Ύστερα υπήρχε η διευθέτηση των Στενών. Υποστηριζόμενος ο Ισμέτ από τους Ρώσους, πρόβαλε αρχικά υπέρμετρες απαιτήσεις. Δηλαδή η Τουρκία να είναι ο απόλυτος κυρίαρχος του Βοσπόρου και των Δαρδανελίων και κανένα ξένο σκάφος να μην διέρχεται από εκεί χωρίς την άδεια της. Από την άλλη, οι Σύμμαχοι είχαν έρθει στη Λοζάνη με ένα σχέδιο διεθνοποίησης των Στενών, το οποίο το είχαν αντιγράψει από την

Συνθήκη των Σεβρών. Το χάσμα φαινόταν αγεφύρωτο. Τελικά, παρά τη ρωσική αντίθεση, θα υπάρξει μια μέση λύση. Η Τουρκία θα ασκεί την κυριαρχία επί των Στενών, όπως και θα μπορεί να τα οχυρώνει σε περίπτωση πολέμου αλλά θα έχει μια διεθνής επιτροπή ελέγχου η οποία θα επιβλέπει για την ελεύθερη κυκλοφορία των σκαφών όλων των κρατών. Για το πρόβλημα της Μοσούλης, αφού και οι πλευρές ήταν ανένδοτες όσων αφορούσε τα δικαιώματά τους σε αυτή την περιοχή, αποδεχτήκαν να πάει η τουρκοβρετανική διαφορά στη διαιτησία της Κοινωνίας των Εθνών.

Όμως οι πραγματικά έντονες συγκρούσεις ήταν για το θέμα των διομολογήσεων και για τα οικονομικά θέματα. Χάρη στις διομολογήσεις οι ξένοι διέθεταν σημαντικά φορολογικά και νομικά προνόμια. Για αυτό οι αντιπρόσωποι της Αντάντ δεν ήθελαν με τίποτα να εγκαταλείψουν όλα αυτά τα πλεονεκτήματα. Η κυβέρνηση της Άγκυρας όμως ήθελε να αποτινάξει των ζυγό του δυτικού ιμπεριαλισμού. Η Αντάβτ είπε την τελευταία της κουβέντα. Ή η Τουρκία θα αποδεχόταν τις προτάσεις των Συμμάχων, οι οποίοι ζητούσαν την καταβολή του οθωμανικού δημόσιου χρέους σε χρυσό και τη διατήρηση, υπό ένα νέο περιτύλιγμα, των διομολογήσεων, ή οι συνομιλίες θα διακόπτονταν εδώ. Το τελικό σχέδιο της συνθήκης παρουσιάστηκε στον Ισμέτ στις 31 Ιανουαρίου 1923. Η απάντησή του ήταν σαφέστατη. «Δεν μπορώ να υπογράψω». Στις 4 Φεβρουαρίου έγινε η διακοπή της Συνδιάσκεψης.

Έπειτα άρχισαν οι κατηγορίες από διάφορους υπουργούς για τον δήθεν κακό χειρισμό της υπόθεσης της Μοσούλης. Ιδιαίτερα, ένας βουλευτής από την Τραπεζούντα, που λεγόταν Αλί Σουκρού, άρχισε να κατηγορεί τον Κεμάλ και τον Ισμέτ, λέγοντας ότι οι νίκες που είχαν κερδηθεί από τους Τούρκους στρατιώτες, είχαν χαραμιστεί στη Λοζάνη. Μετά από μία οξεία αντιπαράθεση με τον Κεμάλ στην Εθνοσυνέλευση, ο Αλί Σουκρού μυστηριωδώς εξαφανίστηκε. Άρχισαν να κυκλοφορούν φήμες ότι είχε δολοφονηθεί και οι κατηγορίες βάραιναν τον ίδιο τον Κεμάλ. Τελικά, ο ένοχος ήταν ο αρχηγός της προσωπικής φρουράς του Κεμάλ, ο οποίος είχε στραγγαλίσει τον Αλί Σουκρού θεωρώντας ότι ο παράφορος ταραξίας σχεδίαζε να σκοτώσει τον Κεμάλ.

Στα μέσα του Απριλίου θα ξαναρχίσουν οι διαπραγματεύσεις της Λοζάνης για το τουρκοβρετανικό ζήτημα των διομολογήσεων και των οικονομικών. Και οι δύο πλευρές θα αρχίσουν να κάνουν μικρές παραχωρήσεις. Οι Σύμμαχοι θα υποχρεωθούν να απαρνηθούν κατ' αρχήν τις διομολογήσεις και τα περισσότερα οικονομικά τους προνόμια. Σε αντάλλαγμα, θα επιτύχουν την εγκαθίδρυση νομικών εγγυήσεων για τους ξένους και την προσωρινή τοποθέτηση Ευρωπαίων νομικών συμβούλων στο τουρκικό υπουργείο Δικαιοσύνης. Επίσης θα επιτύχουν, αλλά με περιορισμένη χρονική διάρκεια, να τους παραχωρηθούν προνόμια σχετικά με τους τελωνιακούς δασμούς. Όμως, δεν θα καταστεί δυνατό να

επιτευχθεί οριστική συμφωνία επί του ζητήματος της Μοσούλης, ούτε επί του ακόμη πιο περίπλοκου ζητήματος των ομολογιών του οθωμανικού χρέους.⁸⁶ Παρόλα αυτά όμως, και επειδή η θέση της Αντάντ ήταν δύσκολη στις 17 Ιουλίου υπογράφηκε τελικά η συμφωνία. Ο Ισμέτ ζήτησε από την κυβέρνηση της Άγκυρας την άδεια να υπογράψει. Επειδή όμως η απάντηση δεν ερχόταν, ζήτησε την άδεια από τον Κεμάλ και την πήρε. Η συνθήκη υπογράφηκε στις 24 Ιουλίου 1923.⁸⁷

⁸⁶ Paul Dumont , *Κεμάλ : ο δημιουργός της νέας Τουρκίας*, Αθήνα 1998, σελ. 173

⁸⁷ Κατά τη διάρκεια της κατάκτησης της Σμύρνης και μέχρι το συνέδριο της Λοζάνης ο Κεμάλ είχε γνωρίσει μια κοπέλα από πλούσια οικογένεια, την Λατιφέ. Έπειτα λίγο καιρό ο Κεμάλ την παντρεύτηκε . όμως ο Κεμάλ είχε συνηθίσει να ζει διαφορετικά, με πολλές ευκαιριακές σχέσεις τις οποίες η Λατιφέ δεν ανεχόταν. Έτσι , μετά από περίπου τρία χρόνια , το ζευγάρι χώρισε.

7. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ

7.1. Αρχή μέτρων καταστολής.

7.1.1. Η συγκέντρωση της εξουσίας.

Έπειτα από τα γεγονότα με τον Αλί Σουκρού, ο Κεμάλ πείσθηκε ότι η Μεγάλη Εθνοσυνέλευση είχε πάψει πια να είναι χρήσιμη και ότι ορισμένοι βουλευτές είχαν ξεπεράσει τα όρια. Είχε έρθει ο καιρός για τη διάλυση της Εθνοσυνέλευσης και την εκλογή νέων βουλευτών. Μετά από τη συνεδρίαση, στην οποία συμμετείχαν όλοι οι υπουργοί, την 1^η Απριλίου 1923, ο πρόεδρος της Εθνοσυνέλευσης παρέλαβε μια πρόταση, υπογεγραμμένη από 121 βουλευτές και στην οποία προτεινόταν η διάλυση της Εθνοσυνέλευσης και η εκλογή νέας. Οι εκλογές σύμφωνα με το νόμο ήταν σε 2 μήνες και ο Κεμάλ ήταν έτοιμος να δημιουργήσει ένα νέο πολιτικό κόμμα.

Το φθινόπωρο του 1923 προκήρυξε εκλογές, από τις οποίες το κόμμα του, το Κόμμα του Λαού, που είχε ιδρύσει, αναδείχτηκε απόλυτος νικητής χωρίς την ύπαρξη ουσιαστικής αντιπολιτευόμενης πολιτικής δύναμης. Τον Οκτώβριο του 1923, με νόμο που ψηφίστηκε στη νέα Εθνοσυνέλευση, η Άγκυρα έγινε επίσημα πρωτεύουσα του κράτους. Αυτό δυσαρέστησε μεγάλο μέρος του τουρκικού πληθυσμού επειδή και έπληξε την περηφάνια των κατοίκων της παλαιάς πρωτεύουσας αλλά και σήμαινε ταυτόχρονα την μακρόχρονη ανεργία για χιλιάδες δημόσιους υπαλλήλους που ζούσαν εκεί. Ο Κεμάλ για να δικαιολογήσει αυτή του την απόφαση επικαλέστηκε στρατηγικούς λόγους. Έχοντας πολιορκήσει τρεις φορές στη διάρκεια του τελευταίου μισού αιώνα και έχοντας τέσσερα χρόνια στην κατοχή των Συμμάχων, η Κωνσταντινούπολη δεν ήταν πλέον ασφαλής πόλη.

Η επόμενη μεγάλη απόφαση του Κεμάλ ήταν η ανακήρυξη της ‘Δημοκρατίας’. Στο τέλος Οκτωβρίου 1923 μετά από μια κυβερνητική κρίση που ο ίδιος είχε προκαλέσει, άλλαξε το Σύνταγμα του 1921 και κατέστησε το πολίτευμα της χώρας προεδρευόμενη Δημοκρατία με πρόεδρο τον ίδιο και με απόλυτες εξουσίες. Έτσι, μετά την έναρξη της νέας κοινοβουλευτικής περιόδου, την 1^η Μαρτίου 1924, δόθηκε το αναμενόμενο χτύπημα: το χαλιφάτο καταργήθηκε και όλα τα μέλη της οθωμανικής δυναστείας διατάχθηκαν να εγκαταλείψουν τη χώρα.⁸⁸ Ο

⁸⁸ Για αυτή την απόφαση αφορμή ήταν μια επιστολή, που διαμαρτυρόταν για τις προσβολές που είχε υποστεί το πρόσωπο του Αρχηγού των Πιστών, και ζητούσε από την Εθνοσυνέλευση να παραχωρίσει στο χαλιφάτο τις τιμές και την εξουσία που του άρμοζαν. Αυτό δεν ήταν κάτι το ιδιαίτερα αξιοκατάκριτο αλλά η Άγκυρα έσπευσε να κατηγορήσει τον Αμπντούλ Μετζίτ για συνεργασία με ξένη δύναμη και αντιδημοκρατικές βλέψεις.

Κεμάλ ήθελε να κάνει την Τουρκία μια κοσμική Δημοκρατία, απαλλαγμένη από κάθε θρησκευτική ανάμειξη στα κοινωνικά πράγματα.

Έπειτα από αυτό διέταξε την σύλληψη των διευθυντών των εφημερίδων που είχαν τολμήσει να δημοσιεύσουν μια συγκεκριμένη επιστολή. Ακολούθησαν και άλλες συλλήψεις, ανθρώπων της θρησκείας, κρατικών λειτουργών αλλά και αξιωματικών.

Στις 3 Μαρτίου, οι βουλευτές ψήφισαν τρεις νόμους από τους οποίους ο πρώτος καταργούσε τα Υπουργεία Θρησκευτικών Υποθέσεων και τα αντικατέστησε με διευθύνσεις υπαγόμενες στις υπηρεσίες πρωθυπουργού. Ο δεύτερος έθεσε όλα τα θρησκευτικά σχολεία κάτω από την επίβλεψη του Υπουργείου Παιδείας και ο τρίτος κήρυξε έκπτωτο το χαλίφη και διέταξε την άμεση εξορία όλων των μελών του αυτοκρατορικού οίκου. Η κυβέρνηση, για να αντιμετωπίσει κάθε ενδεχόμενο, είχε τοποθετήσει στις μεγαλύτερες πόλεις της χώρας έκτακτα δικαστήρια που είχαν εξουσιοδότηση να επιβάλουν την ποινή του θανάτου με συνοπτικές διαδικασίες. Έτσι, ο λαός δέχτηκε το νέο με την μεγαλύτερη δυνατή ηρεμία.

7.1.2. Δύο κοινοβουλευτικές ομάδες και η εξέγερση των Κούρδων.

Το 1924 δύο κοινοβουλευτικές «ομάδες» μεταμορφώθηκαν σε πολιτικά κόμματα, το Κόμμα του Λαού του Κεμάλ μετατράπηκε σε Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα και το Προοδευτικό Ρεπουμπλικανικό Κόμμα του Καζίμ Καραμπεκίρ (στο οποίο ιδρυτικά μέλη ήταν και παλιοί φίλοι του Κεμάλ όπως ο Χουσεΐν Ραούφ). Το κόμμα του Κεμάλ ήταν περισσότερο εθνικιστικό και κρατικιστικό. Το δεύτερο ήταν περισσότερο «φιλελεύθερο» και μετριοπαθές.

Εκείνη την εποχή άρχισε η εξέγερση των Κούρδων. Οι Κούρδοι είχαν συμμετάσχει στο Ερζερούμ και στη Σεβάστεια ακόμα και στην Επιτροπή αντιπροσώπων των εθνικιστών. Ο Κεμάλ τους είχε δώσει υποσχέσεις αυτονομίας, ωστόσο κατά τη διάρκεια του αγώνα ο Κεμάλ είχε ξεχάσει αυτές τις υποσχέσεις και στη Συνθήκη της Λοζάνης δεν υπήρχε καμία αναφορά για αυτούς. Έπειτα η κατάργηση του χαλιφάτου εξαφάνισε ένα σημαντικό θρησκευτικό σύμβολο που ένωνε τους Κούρδους με τους Τούρκους. Και τέλος η εθνικιστική κυβέρνηση, η οποία προσπαθούσε να δημιουργήσει μια νέα θρησκευτική συνείδηση, εφάρμοσε καταπιεστική πολιτική έναντι της κουρδικής ταυτότητας.⁸⁹

Έτσι οργανώθηκε μια μεγάλη εξέγερση από τον σείχη Σαΐτ και ξέσπασε στις 8 Φεβρουαρίου. Η κυβέρνηση της Άγκυρας μόλις έμαθε για την εξέγερση πήρε πολύ αυστηρά μέτρα. Κηρύχτηκε στρατιωτικός νόμος για πού διήρκεσε ένα μήνα και ο Νόμος περί έσχατης προδοσίας μεταλλάχτηκε ώστε να περιλαμβάνει και την πολιτική εκμετάλλευση της θρησκείας. Ο Κεμάλ όχι μόνο δεν αναγνώρισε δικαιώματα στους Κούρδους αλλά κατέπνιξε τις εξεγέρσεις τους στο αίμα. Χρησιμοποίησε στρατεύματα που ήταν εθνικιστικά φανατισμένα, έκανε επιθέσεις με αεροπορία, πυροβολικό, ακόμα και με χημικά αέρια κατά των οπλισμένων με απαρχαιωμένο οπλισμό Κούρδων. Σε πολλές περιπτώσεις δεν δίστασε να επιτεθεί και κατά των άοπλων κουρδικών πληθυσμών, που τους εξολόθρευε με δικαιολογία την εξάλειψη του σκοταδισμού από την Τουρκία.

Ολόκληρα χωριά εξαφανίστηκαν από τον χάρτη για «παραδειγματισμό». Επίσης νομοθετήθηκε και εφαρμόστηκε σχέδιο μαζικών εκτοπίσεων και διασκορπισμού του κουρδικού πληθυσμού.⁹⁰ Αυτό το έπραξε ο Κεμάλ για να εκτουρκιστούν και να απορροφηθούν από τον τουρκικό πληθυσμό. Κάτοικοι ολόκληρων περιοχών εξαναγκάζονταν σε εξοντωτικές πορείες μέσα από συνθήκες πολιτικού ψύχους υπό την απειλή όπλων. Όσοι κατάφερναν να φτάσουν στους τόπους εξορίας διασκορπίζονταν, έτσι ώστε και οι μελλοντικές επαρχίες

⁸⁹ Η δημόσια χρήση και η διδασκαλία της κουρδικής γλώσσας απαγορεύτηκαν.

⁹⁰ Στο μόνο μέρος που δεν εφαρμόστηκε αυτό το μέτρο διασκορπισμού των Κούρδων ήταν στο Κουρδιστάν.

που θα ίδρυναν να μην μπορούσαν να υπερβαίνουν το 10% του τοπικού τουρκικού πληθυσμού. Ακόμα απαγορεύτηκε και η αναφορά της λέξης «Κούρδος», αφού οι Κούρδοι αναγκάστηκαν να πάρουν τουρκικά ονόματα και να ονομαστούν ως «ορεινοί Τούρκοι».

Τέλος ορίστηκαν, και πάλι, δύο ανεξάρτητα δικαστήρια, ένα για τις ανατολικές επαρχίες και ένα για την υπόλοιπη χώρα. Όμως, ο Νόμος δεν χρησιμοποιήθηκε μόνο για την καταστολή των Κούρδων αλλά και για να κλείσει τις πιο σημαντικές εφημερίδες στην Πόλη. Ακόμα οι πιο σημαντικοί δημοσιογράφοι συνελήφθησαν και τους απαγορεύτηκε η εξάσκηση του επαγγέλματός τους.

Έπειτα από αυτή την φίμωση του Τύπου ο Κεμάλ κήρυξε, στις 3 Ιουνίου 1925, το Προοδευτικό Ρεπουμπλικανικό Κόμμα παράνομο, διότι μέλη του κόμματος είχαν υποστηρίξει την εξέγερση των Κούρδων και προσπάθησαν να εκμεταλλευτούν την θρησκεία για πολιτικούς σκοπούς. Την ίδια τύχη είχαν το Κομμουνιστικό Κόμμα, άλλες αντιπολιτευόμενες πολιτικές κινήσεις και ακόμη κοινωνικές οργανώσεις και εργατικές ενώσεις που τέθηκαν εκτός νόμου και η δραστηριότητά τους απαγορεύτηκε.

Ο Κεμάλ τώρα, είχε εξασφαλίσει την απόλυτη κυριαρχία στην εσωτερική πολιτική σκηνή, και ήταν έτοιμος να αρχίσει το μεταρρυθμιστικό του πρόγραμμα που τόσο πολύ ήθελε να πραγματοποιήσει εδώ και χρόνια.

Η εκτέλεση των πρωταίων της
κουρδικής εξέγερσης Σείχη Σαγίντ.

7.2. Οι μεταρρυθμίσεις.

Ο Κεμάλ πραγματοποίησε κοινωνικές, ιδεολογικές και εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις. Οι μεταρρυθμίσεις του Κεμάλ όμως, ως κύριο στόχο είχαν να εκκοσμικεύσουν και να εκσυγχρονίσουν την κοινωνία. Για αρχή τον Σεπτέμβριο του 1925 έκλεισε τα ιερά τεμένη (τουρμπέδες) και τα κοινόβια των δερβίσηδων και οι περιουσίες των ιδρυμάτων τους μεταβιβάστηκαν στο Δημόσιο Ταμείο. Απαγορεύτηκε να φέρουν θρησκευτική ενδυμασία όσοι δεν είχαν θρησκευτικό αξίωμα και απαγορεύτηκαν και οι δημόσιες θρησκευτικές πολύχρωμες τελετές. Το Νοέμβριο έγινε η λεγόμενη «μεταρρύθμιση του καπέλου», η οποία έθεσε εκτός νόμου οτιδήποτε άλλο κάλυπτε το κεφάλι εκτός από του δυτικού τύπου καπέλο. Δηλαδή το φέσι απαγορεύτηκε και η μαντίλα για τις γυναίκες. Τα μέτρα αυτά είχαν σθεναρή αντίδραση από τον λαό. Όμως τα δικαστήρια που είχε θεσπίσει ο Κεμάλ έπαιζαν εξαιρετικά το ρόλο τους για την αντιμετώπιση αυτής της αντίστασης. Με το νόμο για την τήρηση της τάξης σχεδόν 7.500 άνθρωποι συνελήφθησαν και 660 από αυτούς εκτελέστηκαν.

Στην οθωμανική Τουρκία υπήρχαν δύο βασικά δίκαια, το διοικητικό δίκαιο, το οποίο ρύθμιζε τις σχέσεις του ατόμου με το κράτος, και το θρησκευτικό δίκαιο, το οποίο ρύθμιζε τις σχέσεις του ατόμου με τους συνανθρώπους του και με το θεό. Ο Κεμάλ⁹¹ άλλαξε αυτά τα δίκαια της Τουρκίας. Στις 26 Σεπτεμβρίου 1926 εισήγαγε έναν ολοκληρωμένο αστικό κώδικα ο οποίος είχε βασιστεί στον αντίστοιχο σουηδικό. Υπήρξε κατάργηση του των θρησκευτικών γάμων και της πολυγαμίας.

Τον Οκτώβριο 1927 ο Κεμάλ στο δεύτερο συνέδριο του Κόμματος του Λαού εκφωνεί το μεγάλο Λόγο του, που είχε διάρκεια 36 ωρών. Ο Κεμάλ παρουσίασε το κείμενο αυτό ως περιγραφή της ιστορίας του τουρκικού εθνικιστικού κινήματος από το 1919 έως και το 1927, αν και αυτό το κείμενο μοιάζει περισσότερο με προσπάθεια να σπλώσει τους πρώην συναδέλφους του και αυτοπροβληθεί όσο πιο πολύ αυτό είναι εφικτό.

Άλλη μια μεταρρύθμιση που έκανε ο Κεμάλ ήταν στον εκπαιδευτικό τομέα. Η δευτεροβάθμια παιδεία έγινε δωρεάν και έτσι είναι εφικτή για όλους, τα θρησκευτικά μαθήματα καταργήθηκαν και το εκπαιδευτικό

⁹¹ Ο Κεμάλ το Μάιο και τον Ιούνιο πραγματοποίησε μια μεγάλη περιοδεία στη χώρα. Σκοπός του ήταν να προπαγανδίσει τις νέες μεταρρυθμίσεις για τα θετικά αποτελέσματα που προσέφεραν. Όμως όταν ήταν έτοιμος να φτάσει στη Σμύρνη ξεσκεπάστηκε μια συνωμοσία με στόχο τη δολοφονία του. Οι συνωμότες συνελήφθησαν και οι οποίοι καθοδηγούνταν από έναν πρώην αντιπρόσωπο της εθνοσυνέλευσης. Μετά από αυτό ξέσπασε κύμα συλλήψεων. Όλοι σχεδόν οι εξέχοντες Ενωτικοί όπως και τα πρώην κοινοβουλευτικά στελέχη του Προοδευτικού Ρεπουμπλικανικού Κόμματος συνελήφθησαν και κατηγορήθηκαν ότι είχαν σχεδιάσει πραξικόπημα. Δεκαέξι από τους κατηγορούμενους καταδικάστηκαν σε θάνατο, αν και για τους περισσότερους δεν είχε αποδοχθεί η ενοχή τους.

πρόγραμμα των κοριτσιών έγινε το ίδιο με εκείνο των αγοριών. Ακόμα, ο Κεμάλ⁹² υιοθέτησε το λατινικό αλφάβητο ως ένδειξη ρήξης με την οθωμανική κληρονομιά. Η χρήση των αραβικών χαρακτήρων για τα νέα έγγραφα ποινικοποιήθηκε.

Η νέα Τουρκία αποβλέπει και στον εκσυγχρονισμό της θρησκείας και στη δημιουργία ενός Ισλάμ απαλλαγμένο από τον σκοταδισμό. Το κάλεσμα για προσευχή εκτουρκίστηκε και υπήρξε επεξεργασία νέων βιβλίων προσευχής και νέων εγχειριδίων θρησκευτικής ηθικής. Ακόμα και το όνομα του θεού άλλαξε. Από Αλλάχ υποχρεώθηκε να παραχωρήσει την θέση του στον Τανρί, παλιά τουρκική λέξη της Κεντρικής Ασίας.

Στις 12 Ιουλίου 1932 με οδηγία του Κεμάλ ιδρύεται η Τουρκική Γλωσσολογική Εταιρεία ως μέρος ενός προϋπάρχοντος επιστημονικού οργανισμού, ο οποίος είχε συγκροτηθεί το 1926, της Τουρκικής Γλωσσολογικής Ακαδημίας. Το έργο αυτής της εταιρείας ήταν να κάνει ευκολότερη για τους ανθρώπους την εκμάθηση της ανάγνωσης και να αποκόψει τους νέους Τούρκους από την οθωμανική τους κληρονομιά.

Στις 21 Ιουνίου του 1934 η Μεγάλη Εθνοσυνέλευση ψηφίζει το νόμο περί οικογενειακών ονομάτων. Έτσι στον Κεμάλ δόθηκε το επίθετο Ατατούρκ που σημαίνει «ο πατέρας των Τούρκων» ή με βάση άλλες πηγές «ο Τούρκος – Πατέρας»

Στις 5 Δεκεμβρίου 1934 με νόμο του κράτους, δίνεται στις γυναίκες το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθε. Από το Μάρτιο του 1935 και εξής, δεκαοχτώ γυναίκες εξελέγησαν βουλευτές στη Μεγάλη Εθνοσυνέλευση. Το 1935 η Κυριακή γίνεται η επίσημη αργία αντί της Παρασκευής και τελευταίο, το 1937 η εκκοσμίκευση γίνεται, μαζί με τα υπόλοιπα πέντε «Βέλη», μέρος του Συντάγματος.⁹³

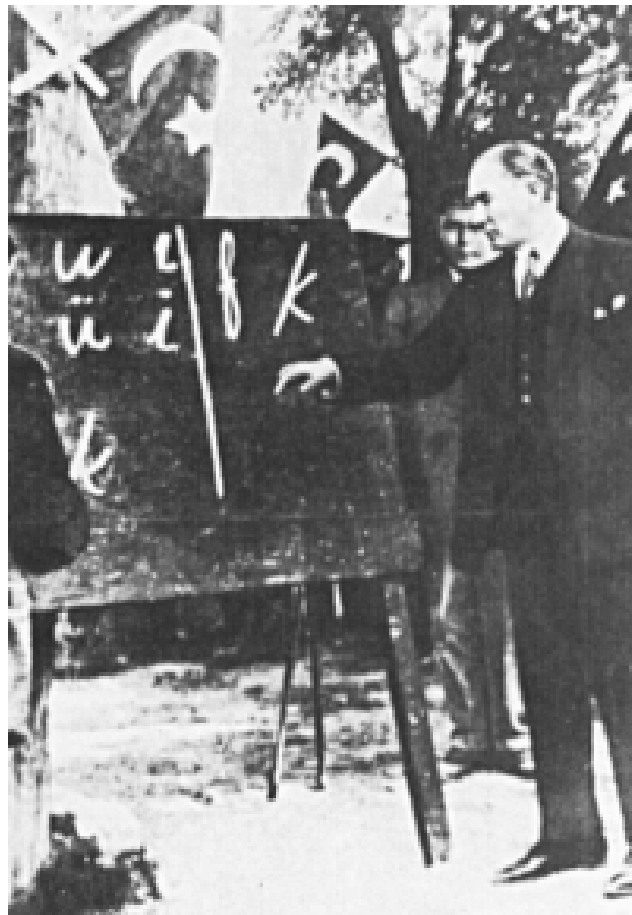
Όσον αφορά τις αλλαγές που έκανε στον οικονομικό τομέα, ο Κεμάλ προσπάθησε να βάλει κάποιες βάσεις για την οικονομική ανάπτυξη της Τουρκίας. Υπήρχαν πολλά σχέδια και προγράμματα για

⁹² Το αλφάβητο δεν ήταν το μόνο πράγμα που ο Κεμάλ υιοθέτησε. Κατά τη διάρκεια της προεδρίας του υιοθετούσε το ένα κορίτσι μετά το άλλο. Το πρώτο κορίτσι που υιοθέτησε λεγόταν Σαμπιχά, η οποία αργότερα έγινε μια επιτυχημένη πιλότος στις ένοπλες δυνάμεις. Η Ρούκιγιε ήταν μια άλλη υιοθετημένη κόρη, την οποία μόρφωσε και αργότερα παντρεύτηκε ένα αξιωματικό της χωροφυλακής. Έπειτα υιοθέτησε μια άλλη «κόρη», την Αφέτ, νεαρή γυναίκα γύρω στα δεκαοχτώ η οποία ήταν δασκάλα του δημοτικού σχολείου. Μετά υιοθέτησε την Νεμπιλέ και ύστερα την Σαμπιγιέ, η οποία παρακολούθησε τη νομική σχολή και τελικά έγινε δικαστής. Ακόμη υιοθέτησε της αδερφή του πλοίαρχου ενός γιοι που χρησιμοποιούσε ο Κεμάλ, και η κοπέλα λεγόταν Μπουλέτ. Προς το τέλος της ζωής του υιοθέτησε ένα μικρό κορίτσι, ονόματι Ουλκού, το οποίο έγινε το κέντρο της προσοχής του.

⁹³ Το πρώτο από τα έξι «Βέλη» αφορά την ακεραιότητα του δημοκρατικού καθεστώτος έναντι εκείνων που θα έμπαιναν στον πειρασμό να επιχειρήσουν την παλινόρθωση της μοναρχίας. Τα επόμενα δύο «Βέλη», είναι ο κοσμικισμός που σημαίνει το διαχωρισμό της θρησκείας και του κράτους και ο προοδευτισμός αναφέρεται στην κεμαλική θεώρηση των πραγμάτων. Το τέταρτο «Βέλος» είναι ο λαϊκισμός που απεικονίζει την έννοια της αλληλεγγυότητας. Και το πέμπτο «Βέλος» είναι ο κρατισμός που πρόκειται για το οικονομικό κέλυφος του κεμαλισμού και την απάντηση της Τουρκίας στη μεγάλη ύφεση του 1929.

την κατασκευή έργων υποδομής, για την εκβιομηχάνιση και για την ανάπτυξη της γεωργίας το εμπόριο και των άλλων τομέων της οικονομίας. Όμως η επιχειρηματική υποδομή της Τουρκίας ήταν διαλυμένη, αφού προηγουμένως αυτή βρισκόταν στα χέρια των Ελλήνων και των Αρμενίων που δολοφονήθηκαν ή εκδιώχτηκαν. Έτσι στην ουσία τα αποτελέσματα ήταν πενιχρά, αφού ο πλούτος συγκεντρωνόταν στα χέρια των ανθρώπων του καθεστώτος και οι λαϊκές μάζες πλήττονταν από ανεργία.⁹⁴

Στις διεθνείς σχέσεις ο Κεμάλ ακολούθησε την ειρηνική οδό και δεν πρόβαλλε επεκτατικές βλέψεις, όπως συνέβη με τα άλλα απολυταρχικά καθεστώτα. Ο Κεμάλ προσπάθησε και κατάφερε να συνάψει συνθήκες ειρήνης με τις μεγάλες δυνάμεις της Ευρώπης, με τις βαλκανικές και τις γειτονικές προς τα ανατολικά χώρες (Ιράν, Ιράκ, Συρία) και με τη Σοβιετική Ένωση. Ιδιαίτερη εντύπωση είχε κάνει η ανάπτυξη φιλικών σχέσεων με την Ελλάδα, όπου ήταν ο μεγάλος εχθρός του παρελθόντος. Και με τη συνθήκη του Μοντρέ, το 1936, η Τουρκία επανάκτησε τον πλήρη έλεγχο των Στενών.

⁹⁴ Ο Κεμάλ μετά από λίγα χρόνια βρέθηκε να κατέχει μια τεράστια περιουσία περιλαμβάνοντας απέραντες γεωργικές εκτάσεις, εστιατόρια, καζίνα και πολλά άλλα κτίρια.

7.3. Το μονοκομματικό κράτος και οι επιτυχίες συνθήκες.

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως από το 1925 και με την εγκαθίδρυση του μονοκομματικού πολιτεύματος στην Τουρκία, δεν άφηνε κανένα περιθώριο για την έκφραση κοινωνικής δυσαρέσκειας. Και στη ήδη επιδεινωμένη κατάσταση από τις αντιδράσεις για τις μεταρρυθμίσεις προστέθηκε και οικονομική κρίση που έπληξε πολύ άσχημα τις αγροτικές χώρες , όπως και την Τουρκία. Ο Κεμάλ, για να διοχετευθεί η δυσαρέσκεια του λαού αποφάσισε να ενθαρρύνει την ίδρυση ενός πειθήνιου αντιπολιτευτικού κόμματος. Επικοινωνήσε με το παλιό του φίλο Φετχί, προσφέροντας του αυτή τη δυνατότητα. Μετά από εγγυήσεις που έδωσε ο Κεμάλ στον Φετχί για την ουδετερότητα του, δέχτηκε. Έτσι ίδρυσε το Ελεύθερο Ρεπουμπλικανικό Κόμμα.

Το νέο κόμμα έγινε δεκτό με αρκετό ενθουσιασμό από το λαό, και τον Οκτώβριο του 1930 πραγματοποιήθηκαν δημοτικές εκλογές. Το Ελεύθερο Ρεπουμπλικανικό Κόμμα κατάφερε και κέρδισε τα 30 από τα 502 τοπικά συμβούλια, αν και το ποσοστό ήταν μικρό, το κυβερνητικό κόμμα ξαφνιασθηκε. Έτσι ο Κεμάλ δήλωσε κατ' ιδίαν στον Φετχί ότι μπροστά σε αυτήν την κατάσταση δεν μπορούσε να μείνει ουδέτερος και του ζήτησε να διαλύσει το Κόμμα του. Στις 16 Νοεμβρίου 1930 το Ελεύθερο Ρεπουμπλικανικό Κόμμα διαλύθηκε.⁹⁵

Το 1932, ξεκίνησε το δίκτυο των επονομαζόμενων Χαλκ Εβλερί (Σπίτια του Λαού) στις πόλεις και των Χαλκ Ονταλαρί (Αίθουσες του Λαού) στις κωμοπόλεις. Όταν τελείωσε ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, υπήρχαν 500 Σπίτια του Λαού σε ολόκληρη τη χώρα. Από το 1933 , η ακαδημαϊκή ζωή στη Τουρκία ενισχύθηκε από την προέλευση Γερμανών καθηγητών και επιστημόνων , οι οποίοι εγκατέλειπαν τη Γερμανία μετά την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία.

Όμως ο Κεμάλ ήθελε πλέον ειρήνη στα Βαλκάνια. Ήθελε να μην υπάρχουν αισθήματα εχθρότητας ανάμεσα στους Έλληνες και στους Τούρκους . Έτσι υπήρξε μια συμφιλίωση με τον Έλληνα πρωθυπουργό, τον Βενιζέλο και ως συνέχεια αυτού ήταν η επικύρωση με την υπογραφή μιας συνθήκης φιλίας και ουδετερότητας τον Οκτώβριο του 1930. Αυτό το κλίμα της αμοιβαίας κατανόησης, συμπεριέλαβε το 1934 τη Γιουγκοσλαβία και τη Ρουμανία, και οδήγησε στο Βαλκανικό Σύμφωνο, όπου κάθε συμβαλλόμενη χώρα θα συμβουλευόταν τις άλλες σε περίπτωση απειλή της ασφάλειάς της. Πριν όμως από αυτό, ο βασιλιάς Αλέξανδρος της Γιουγκοσλαβίας και η βασίλισσά του επισκέφτηκαν την

⁹⁵ Την ίδια χρονιά υπήρξε η δεύτερη εξέγερση των Κούρδων. Η συντριβή αυτής της δεύτερης εξέγερσης , σύμφωνα με τον τουρκικό Τύπο , πήρε μορφή μαζικής καταστροφής των τουρκικών επιχειρήσεων. Και στις 23 Δεκεμβρίου , στην πόλη Μαινιμένη έγινε ένα επεισόδιο. Μια ομάδα νεαρών δερβίσηδων που έκαναν πορεία , αποκεφάλισαν ένα ανθυπολοχαγό που η πράξη αυτή συμβόλιζε το θάνατο της Δημοκρατίας. Ο Κεμάλ αποφάσισε να καταστρέψει αυτή τη πόλη , αλλά η απόφασή του δεν εφαρμόστηκε από τον πρωθυπουργό Ισμέτ Ινονού.

Κωνσταντινούπολη τον Οκτώβριο του 1933. Το 1934 ο Κεμάλ συναντήθηκε με τον σάχη του Ιράν, Ρεζά Σαχ. Έγινε δεκτός στο λιμάνι της Τραπεζούντας και θέλοντας να προχωρήσει σε ένα πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων, έβλεπε τον Κεμάλ ως μέντορά του. Ακόμα τον Κεμάλ τον είχαν επισκεφτεί ο βασιλιάς Εδουάρδος Η' και ο στρατηγός Ντάγκλας Μακ Άρθουρ.

8. ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΙΑ ΚΑΙ Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ

Η υγεία του Κεμάλ μετά από τις χρόνιες καταχρήσεις ποτού και ξενυχτιού είχε εξασθενήσει. Τα τελευταία αυτά χρόνια προτιμούσε να τα περνάει με την παρέα της μικρότερης υιοθετημένης κόρης του, της Ουλκού.⁹⁶ Ο Κεμάλ υπέφερε κατά περιόδους από κάποιο πρόβλημα στα νεφρά του, όπως και από κρίσεις ελονοσίας. Από το 1919 έως το 1923 ο δρ. Ρεφίκ τον παρακολουθούσε και έπειτα ο γιατρός Νεσέτ Ομέρ Ιρντέλπ.

Μετά από παραμονή στο σπίτι του ο Κεμάλ, και χωρίς να έχει κάτι να ασχοληθεί, άρχισε να βλέπει ανταγωνιστικά τον φίλο του Ισμέτ. Μερικοί πολιτικοί λόγοι υπήρχαν για αυτή την αλλαγή διάθεσης του Κεμάλ προς τον Ισμέτ, ότι ο δεύτερος είχε γίνει αντικείμενο έντονης κριτικής εξαιτίας της αργοπορίας του να δώσει στο έθνος ένα σταθερότερο ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης. Άλλος λόγος ήταν ότι ο Ισμέτ ήταν στην κορφή των γεγονότων και ο Κεμάλ ήθελε να ξαναβρεθεί εκεί. Παρόλα αυτά, όταν ο Κεμάλ επέστρεψε στην Κωνσταντινούπολη για να παραβρεθεί στην αρχή των εργασιών του δεύτερου συνεδρίου της Τουρκικής Εταιρείας Ιστορίας, είδε τον Ισμέτ και αποφάσισαν από κοινού να παραιτηθεί ο Ισμέτ στις 25 Οκτωβρίου από πρωθυπουργός και την θέση του να αναλάβει ο Τζελάλ Μπαγιάλ.

Για τον Κεμάλ και για αυτούς που τον περιέβαλαν, το 1937 είναι δύσκολο να αρνούνται τα σωματικά του προβλήματα. Ο Κεμάλ ένιωθε όλο και πιο κουρασμένος και αδύναμος. Ήταν χλωμός, είχε πονοκεφάλους και πυρετό και ήταν πολύ ευερέθιστος. Μετά από λίγο διάστημα άρχιζαν να εμφανίζονται και άλλα συμπτώματα. Εμφάνισε ασταμάτητο κνησμό, οι ρινορραγίες ήταν συχνές και οι οποίες ήταν δύσκολο να αντιμετωπιστούν με αποτέλεσμα να απαιτούνται επιπωματισμοί με βαμβάκι. Μέχρι τότε δεν είχε τύχει σοβαρής διαγνωστικής διερεύνησης. Έπειτα όμως από την μεγάλη αδυναμία του, η νόσος του διαγνώσθηκε τον Ιανουάριο του 1938 από δρ. Μπελγκέρ. Αυτός διαπίστωσε διόγκωση και δυσλειτουργία του ήπατος και ότι αυτό ήταν η αιτία των συμπτωμάτων του.⁹⁷

Του απαγορεύτηκε ρητά το αλκοόλ και του επισημάνθηκε η σημασία του να μην κουράζεται. Όμως ο Κεμάλ, πάλι δεν άκουσε τις συμβουλές. Το καλοκαίρι του 1938 ταξίδεψε στο Νότο για ζητήματα με

⁹⁶ Υπάρχουν κινηματογραφικές σκηνές όπου δείχνουν τον Κεμάλ να παίζει με τη μικρή Ουλκού, όπως θα έκανε κάθε γονιός.

⁹⁷ Παρά τις συμβουλές του γιατρού για ξεκούραση, ο Κεμάλ στην Προύσα, κατά την διάρκεια ενός τεράστιου προεδρικού τραπεζιού, σηκώθηκε και χόρεψε ζεϊμπέκικο σαν νεαρός στρατιώτης. Αυτή όμως ήταν η τελευταία του μάχη. Εξαντλημένος, την επόμενη μέρα αρρώστησε από πνευμονία.

τους Γάλλους. Έπειτα από εκεί πήγε στην Άγκυρα και εγκαταστάθηκε στο γιοι του.

Η κίρρωση του Laennec, η οποία είναι γνωστή στους μη ειδικούς ως αλκοολική κίρρωση, σχετίζεται με τη χρήση του αλκοόλ, αλλά ο ρόλος του στην αιτιολογία της νόσου δεν είναι σαφώς αποδεδειγμένος. Το αλκοόλ μπορεί σε αυτή τη περίπτωση να έχει μια άμεση τοξική δράση στο ήπαρ, μπορεί όμως να συμβάλλει και στην πλημμελή θρέψη προσφέροντας θερμίδες που δεν συνοδεύονται από βασικά θρεπτικά συστατικά. Δεν ήταν μόνο το ότι ο Κεμάλ ήταν ένας συστηματικός πότης, αλλά και οι διατροφικές του συνήθειες ήταν τέτοιες που έκαναν την διαίτά του να μην είναι ισορροπημένη. Τα αρχικά συμπτώματα της διαταραχής είχαν εμφανιστεί από χρόνια – αδυναμία, υψηλός πυρετός, ικτερικό δέρμα και κνησμός. Στην συνέχεια, εξαιτίας της ανάπτυξης συνδετικού ιστού γύρω από τα τριχοειδή του ήπατος, εμφανίστηκαν σημεία πυλαίας υπέρτασης. Οι κοιλιακές του φλέβες διατάχθηκαν, εμφανίστηκαν κίρσοι και άρχισαν οι αιμορραγίες. Στο σώμα του εμφανίστηκαν αραχνοειδείς αγγειακές βλάβες. Το καλοκαίρι του 1938 η κατάσταση του έπαψε να αντισταθμίζεται. Οι διαταραχές στο κυκλοφορικό του είχαν ως αποτέλεσμα τη συγκέντρωση υγρού στην κοιλιά και στα άκρα.⁹⁸

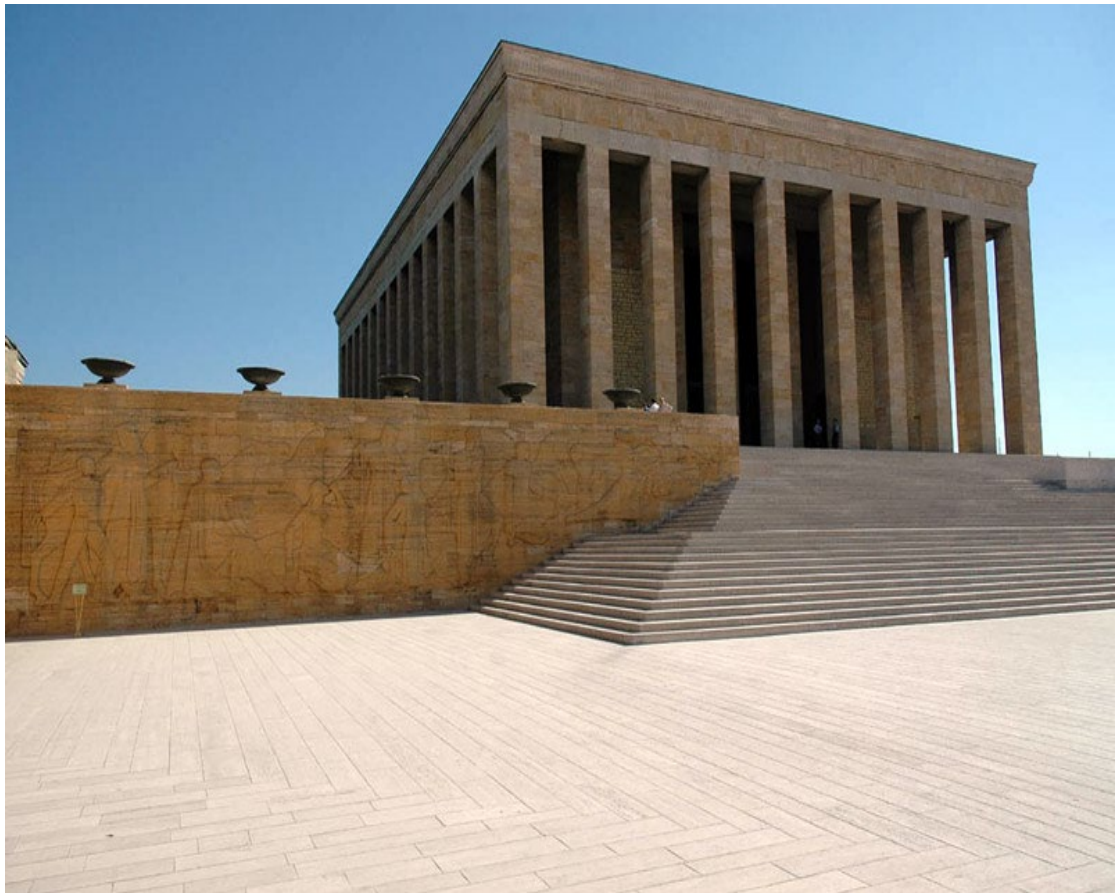
Σε αυτή την κατάσταση που βρισκόταν, μόλις που μπορούσε να περπατήσει. Έτσι έπρεπε να γίνουν κάποιες τελευταίες διευθετήσεις. Στις 5 Σεπτεμβρίου 1928 κάλεσαν ένα συμβολαιογράφο ώστε να υπογραφεί η διαθήκη του Κεμάλ. Όλα τα ακίνητά του, τα άφησε στο Λαϊκό Κόμμα. Στις υιοθετημένες κόρες του και στην αδερφή του άφησε από ένα συγκεκριμένο χρηματικό ποσό. Ότι έμενε από την περιουσία του το έδωσε στην Τουρκική Εταιρεία Ιστορίας και στην Τουρκική Γλωσσολογική Εταιρεία. Τέλος άφησε κάποια χρήματα για τα παιδιά του Ισμέτ για την μόρφωση τους, διότι πίστευε ότι ο Ισμέτ ήταν άρρωστος ή ακόμα και νεκρός.

Όταν η κατάσταση του χειροτέρευσε, για να τον ανακουφίσουν, του έκαναν κοιλιακή παρακέντηση. Στις 26 Σεπτεμβρίου ο Κεμάλ έπεσε σε κώμα για σαράντα οχτώ ώρες. Στις 9 Νοεμβρίου έπεσε και πάλι σε κώμα. Του έγινε άλλη μια παρακέντηση. Μετά από αυτό έπεσε σε κώμα για τριάντα έξι ώρες, που όμως αυτή τη φορά δεν θα μπορούσε να επανέλθει. Πέθανε στις 10 Νοεμβρίου 1938. Ο Ισμέτ Ινονού έγινε ο δεύτερος πρόεδρος της Τουρκίας στις 11 Νοεμβρίου.

Ολόκληρη η Τουρκία πενθεί. Στις 16 Νοεμβρίου 1938 το μεγάλο σαλόνι του Ντολμάμπαχτσε άνοιξε για να υποδεχτεί ένα τεράστιο πλήθος που έχει έρθει για να προσκυνήσει το φέρετρο του Κεμάλ. Έπειτα δύο μέρες, το φέρετρο του Κεμάλ, σκεπασμένο με μια τουρκική σημαία,

⁹⁸ Βαμίκ Ντ. Βολκαν, *Κεμάλ Ατατούρκ μια ψυχογραφία*, Αθήνα 2003, σελ. 522

τοποθετείται στον κιλλίβαντα πυροβόλου για την μεταφορά του στο Σαράμπουρνού και από εκεί σε ένα καταδρομικό . Από τη Σμύρνη, το φέρετρο τοποθετείται σε τρένο για να μεταφέρουν τη σωρό του Ατατούρκ στην πρωτεύουσά του. Είκοσι πέντε κράτη και η κοινωνία των Εθνών έχουν στείλει επίσημες αντιπροσωπείες. Δεκαπέντε χρόνια μετά, η σωρός του θα μεταφερθεί, στις 10 Νοεμβρίου 1953, στο Μουσολείο που είχε κατασκευαστεί μονάχα για αυτόν.

99

⁹⁹ Το Μουσολείο του Κεμάλ στην Άγκυρα.

9. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Για τον Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ έχουν ειπωθεί και έχουν γραφτεί πολλά πράγματα. Το σίγουρο όμως είναι ότι ήταν ένας πολύ καλός στρατηγός που ήξερε να παίρνει τις κατάλληλες αποφάσεις σε μικρό χρονικό διάστημα και τις περισσότερες φορές κάτω από πίεση. Ο Κεμάλ ήξερε να αξιοποιεί τα λάθη και τις αδυναμίες του άλλου και να εκμεταλλεύεται τις καταστάσεις. Ήταν ένας άνθρωπος που ήξερε πολύ καλά να ελίσσεται και να μπορεί να επιβάλει το δικό του με διάφορους τρόπους.

Όμως έπραξε και πολλές βαρβαρότητες εναντίον πολλών λαών. Στην αρχή επιτέθηκε στους Αρμενίους, αν και είχε συμφωνηθεί με τη Ρωσία να μην πράξει εναντίον τους. Τους αφάνισε και εκμεταλλεύτηκε τις περιουσίες τους. Έπειτα σειρά είχαν οι Έλληνες όπου δεν δίστασε να τους εξοντώσει, όπως έγινε και με τις εξεγέρσεις των Κούρδων που τις κατέστειλε με βία και βαρβαρότητα. Και όλα αυτά είχαν ως βασικό λόγο τον εκτουρκισμό της Ανατολίας.

Όσο για το μεταρρυθμιστικό του έργο, ο Κεμάλ δεν ήταν πρώτος που ήθελε να αλλάξει την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Συνέχισε το έργο αυτό μετά από μια σειρά προηγούμενων μεταρρυθμιστών. Βέβαια το έργο του ήταν σίγουρα ριζοσπαστικό. Ο πολιτισμικός και θρησκευτικός σκοταδισμός και η άκρατη αυταρχικότητα του σουλτάνου έπρεπε κάποια στιγμή να εξαλειφθούν. Τα μέσα που χρησιμοποίησε ο Κεμάλ, δηλαδή την αυθαιρεσία και οι τρομερά βίαιες μέθοδοι, για να επιβάλλει τις εκσυγχρονιστικές του ιδέες, τις οποίες πλήρωσαν με βασανιστήρια και με την ζωή τους πολλές χιλιάδες άνθρωποι, ακυρώνουν κατά πολύ την αξία του εγχειρήματος του. Και σύμφωνα με τα αποτελέσματα που είχε, δεν ήταν και τόσο πετυχημένο. Αν και για τον εκτουρκισμό και τον εξευρωπαϊσμό αρκετοί άνθρωποι, ακόμα και μουσουλμάνοι, εξοντώθηκαν, βλέπουμε τώρα ότι το Ισλάμ αναγεννάται και η θρησκεία ξανακερδίζει το χαμένο έδαφός της στη δημόσια ζωή.

Τέλος, το καθεστώς όπου εγκαθίδρυσε ο Κεμάλ δεν είχε καμία σχέση με τους θεσμούς και τα ιδανικά του πραγματικού δημοκρατικού πολιτεύματος, όπως έστω αυτό εφαρμόζεται στην Δύση. Όχι μόνο δεν παραχώρησε κοινωνικές και πολιτικές ελευθερίες αλλά ακόμα καταπάτησε τα ανθρώπινα δικαιώματα και επικράτησε τελείως ο απολυταρχισμός. Αν και στην Τουρκία τον θεωρούν ως τον Πατέρα των Τούρκων, κατά τη γνώμη μου, αποδείχτηκε άξιος συνεχιστής των σουλτάνων, που όμως αυτοί δεν απαγχόνιζαν με τόση ευκολία, έστω, Τούρκους και μουσουλμάνους.

10. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

10.1. ΒΙΒΛΙΑ

- ❖ Alexandre Jevakhoff , *Κεμάλ Ατατούρκ*, Π. Τραυλός, Αθήνα 2002
- ❖ Andrew Mango, *Political Leaders and Democracy in Turkey, Ataturk: Founding Father, Realist, and Visionary*, Lexington Books, New York, Oxford
- ❖ Erik J. Zürcher, *Σύγχρονη Ιστορία της Τουρκίας*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα Σεπτέμβριος 2004
- ❖ Hamit Bozarslan, *Ιστορία της Σύγχρονης Τουρκίας*, Σαββάλας, Αθήνα 2004
- ❖ Jean – Paul Roux, *Η Ιστορία των Τούρκων: 2.000 χρόνια από τον Ειρηνικό ως τη Μεσόγειο*, Γκοβόστη, Αθήνα 1998
- ❖ Metin Heger, *Η Σύγχρονη Τουρκία: Κοινωνία, Οικονομία και Εξωτερική Πολιτική, Τουρκία: το πολιτικό σύστημα χθες, σήμερα, αύριο*, Παπαζήση, Αθήνα 2002
- ❖ Paul Dumont, *Κεμάλ: Ο δημιουργός της νέας Τουρκίας*, Κούριερ, Αθήνα 1998
- ❖ Αλέξανδρος Σ. Κουτσής, *Μέση Ανατολή Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική Ανάπτυξη*, Παπαζήση, Αθήνα 1992
- ❖ Βαμίκ Ντ. Βολκάν & Νόρμαν Ίτσκοβιτς, *Κεμάλ Ατατούρκ: μια Ψυχοβιογραφία*, Καστανιώτη, Αθήνα 2003
- ❖ Ουίλλιαμ Μίλλερ, *Η Τουρκία Καταρρέουσα*, Εστία, Αθήνα 1994
- ❖ Συμεών Σολταρίδης, *Κεμάλ Ατατούρκ: Ομιλίες*, Λιβάνη, Αθήνα 2005
- ❖ Τζέιμς Πέτιφερ, *ο Τουρκικός Λαβύρινθος: ο Ατατούρκ και το νέο Ισλάμ*, Καστανιώτη, Αθήνα 1998

10.2. ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

- ❖ Ιστορικά Θέματα, *Γενοκτονία των Πόντιων 1914-1923*, Ελευθεροτυπία, τεύχος 134, Αθήνα 16 Μαΐου 2002
- ❖ Ιστορικά Θέματα, *Κεμάλ Ατατούρκ*, Δημήτριος Καντερές, Ελευθεροτυπία, τεύχος 2, Αθήνα Δεκέμβριος 2001

10.3. ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΕΣ

- ❖ R. Mantran, “Ataturk”, *Encyclopedia of Islam*, τόμος 1, σελ. 734^α
- ❖ *Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό*, ‘Ατατούρκ Μουσταφά Κεμάλ’, τόμος 2, σελ. 82
- ❖ *Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα*, ‘Ατατούρκ’, τόμος 12, σελ. 132
- ❖ *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*, ‘Κεμάλ πασάς Μουσταφά’, τόμος 14, σελ. 199
- ❖ *Πάπυρος Λαρούς*, ‘Κεμάλ Μουσταφά’, τόμος 23, σελ 257

10.4. ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΣΤΟ ΙΝΤΕΡΝΕΤ

www.ataturk.com/content/view/12/26
www.inarlik.af.mil/library/factsheetsfaatsheets.asp?!id=5469
www.quotemonk.com/authors/ataturk/biography-profile.htm
www.rydyfoto.com/attaturkflag.html
www.bbc.co.uk/history/historic.figures/ataturk_kemal.shtml
www.questia.com/PM.qst?a=old=23344876
www.turkishnews.com/Ataturk
www.turkeytravelplanner.com/details/History/Ataturk.html
www.turizm.net/turkey/history/ataturk.html
[//en.wikipedia.org/wiki/Mustafa_Kemal_Ataturk](http://en.wikipedia.org/wiki/Mustafa_Kemal_Ataturk)
www.turkishnews.com/Ataturk/liberatot.html
www.turkishnews.com/Ataturk/peace.html
www.turkishembassy.org/
www.turkishodyssey.com/turkey/history/history4.htm
www.turkishnewa.comAtaturk/unesco.hem

11. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

The Long Line That Leads to Death.
Deportation of Christians from their homes to the arid wastes to die,

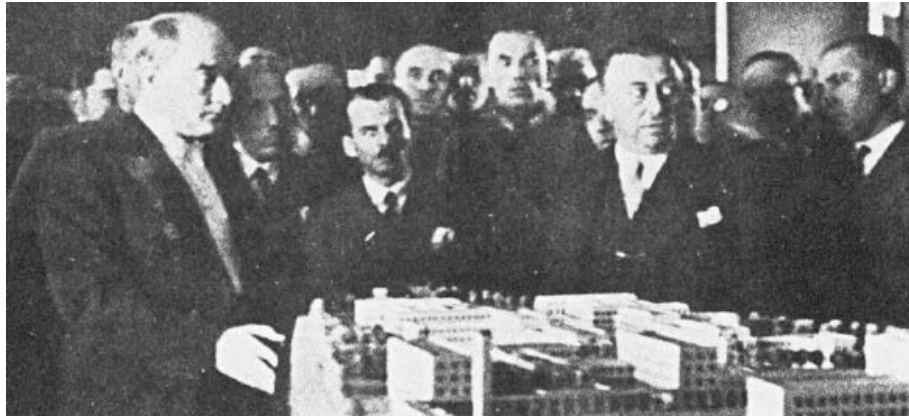

100

¹⁰⁰ Έλληνες πάνω από θύματα συγγενών.

Atatürk Monument

101

102

¹⁰¹ Ο Ατατούρκ και ο Ισμέτ Ινονού .
¹⁰² Ο Κεμάλ στην Καλλίπολη.

103

¹⁰³ Φωτογραφία από χορό του Κεμάλ.